

Homework by

νέο φροντιστήριο

Κέντρο μελέτης για μαθητές Δημοτικού & Γυμνασίου

νέο φροντιστήριο

Το παρόν εγχειρίδιο έχει σχεδιαστεί προκειμένου να εκθέσει με οργανωμένο τρόπο την ύλη των αρχαίων ελληνικών κειμένων της Β΄ γυμνασίου, σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, ταυτόχρονα να συμβάλλει στην εμπέδωση των βασικών κεφαλαίων των λεξιλογικών εννοιών, της γραμματικής και του συντακτικού των επιμέρους ενοτήτων μέσω των ασκήσεων.

Επιμέλεια: Κατερίνα Γκρεμυλογιάννη

Ενότητα 1^η: Πατρική δικαιοσύνη**Ενότητα 1^η
Πατρική δικαιοσύνη**

Ανὴρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἑπτὰ.
Τούτων ὁ νεώτατος κακὰ πολλὰ τοὺς
ἄλλους εἰργάζετο.
Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπειρᾶτο αὐτὸν ὁ
πατὴρ ῥυθμίζειν λόγῳ·
ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθετο, πρὸς τοὺς
δικαστὰς ἤγαγε
καὶ ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο ἀκριβῶς
κατηγόρησε,
καὶ ἤτει παρὰ τῶν δικαστῶν
ἀποκτείνειν τὸν νεανίσκον.
Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ
τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἤγαγον.
Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου,
βασιλεὺς ἔφη:
«Εἴτα τολμήσεις τὸν υἱὸν
ἀποθνήσκοντα ὑπομεῖναι;»
Ὁ δὲ ἔφη «πάντων μάλιστα·
ἐπεὶ καὶ ὅταν τῶν φυομένων
θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς
ἀφαιρῶ,
οὐδὲν ἢ μήτηρ αὐτῶν λυπεῖται,
ἀλλὰ θάλλει μᾶλλον καὶ γλυκίων
γίνεται».·
Ταῦτα ἀκούσας Ἀρταξέρξης ἐπήνεσε
μὲν τὸν ἄνδρα
καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν
ἓνα,
εἰπὼν ὅτι ὁ περὶ τῶν ἰδίων παιδῶν οὕτω
δικαίως ἀποφαινόμενος
πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις
ἀκριβῆς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος,
ἀφῆκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας,
ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου,
ἐὰν ἀδικῶν φωραθῇ ἕτερα.
Ένας άντρας, Μάρδος στην καταγωγή
είχε επτά παιδιά.
Από αυτούς ο πιο νέος προκαλούσε
πολλά κακά στους άλλους.
Και αρχικά ο πατέρας του
προσπαθούσε να τον συνετίσει με τα
λόγια·
επειδή όμως δεν πειθόταν, τον
οδήγησε μπροστά στους δικαστές
και τον κατηγόρησε για όσα αυτός είχε
αποτολμήσει,
και ζητούσε από τους δικαστές να
εκτελέσουν το νέο.
Αυτοί έμειναν έκπληκτοι και
οδήγησαν και τους δυο στο βασιλιά
Αρταξέρξη.
Κι ενώ ο Μάρδος έλεγε τα ίδια, ο
βασιλιάς είπε:
«Αλήθεια, θα έχεις το θάρρος να
αντέξεις να πεθαίνει ο γιος σου;»
Κι αυτός είπε «βεβαιότατα·
γιατί και όταν αφαιρώ από τα
μαρούλια που φυτρώνουν, τις πικρές
παραφυάδες,
η μητέρα τους καθόλου δε λυπάται,
αλλά ανθίζει περισσότερο και γίνεται
γλυκύτερη.»
Αφού άκουσε αυτά ο Αρταξέρξης,
επαίνεσε τον άντρα
και τον έκανε ένα από τους βασιλικούς
δικαστές,
λέγοντας ότι αυτός που διατυπώνει
τόσο δίκαιες κρίσεις για τα παιδιά του
οπωσδήποτε και στις ξένες υποθέσεις
θα είναι δίκαιος δικαστής και
αδέκαστος,
και απάλλαξε από την τιμωρία το νέο,
απειλώντας τον με θάνατο,
εάν αποδειχθεί ότι διαπράττει άλλες
αδικίες.

B. Απόδοση νοήματος

Στο απόσπασμα ο Αιλιανός μας διηγείται την ιστορία ενός απείθαρχου γιου και τις προσπάθειες του πατέρα του να τον συνετίσει. Αρχικά ο δυστυχής Μάρδος αντιμετώπιζε με κατανόηση τις ενέργειές του γιου του και προσπαθούσε να αντιμετωπίσει τη δυσάρεστη κατάσταση με διάλογο και συμβουλές. Όταν, όμως, διαπίστωσε ότι ο γιος του δεν συμμορφωνόταν με τις υποδείξεις του, αποφάσισε να καταφύγει σε πιο δραστικά μέτρα. Παρέπεμψε το γιο του στους βασιλικούς δικαστές και ζήτησε να του επιβληθεί η πιο αυστηρή ποινή, δηλαδή ο θάνατος. Αυτοί έμειναν έκπληκτοι από το ασυνήθιστο αίτημά του και για να αποφύγουν την ευθύνη οδήγησαν πατέρα και γιο στο βασιλιά Αρταξέρξη. Όταν ο πατέρας επανέλαβε τα ίδια λόγια ενώπιον του βασιλιά αυτός ζήτησε να μάθει αν πίστευε ότι θα άντεχε πραγματικά το ψυχολογικό βάρος από την απώλεια του γιου του. Ο Μάρδος δήλωσε ότι, όπως τα φυτά, όταν τα κλαδεύουμε, γίνονται καλύτερα, έτσι και ο ίδιος θα ένιωθε καλύτερα, αν απαλλασσόταν από τον ατίθασο γιο. Ο Αρταξέρξης θαύμασε τα λόγια του και τον διόρισε βασιλικό δικαστή, λέγοντας, ότι, αφού ήταν τόσο αυστηρός με τα παιδιά του, τότε θα ήταν άριστος κριτής και των ξένων υποθέσεων. Όσο για τον γιο του Μάρδου του χάρισε τη ζωή, προειδοποιώντας τον, όμως, ότι αν αποδειχτεί ότι διαπράττει και άλλα αδικήματα, τότε θα τον εκτελέσει άμεσα.

Γ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Σε ποιες διαδοχικές ενέργειες προχώρησε ο πατέρας, προκειμένου να λογικέψει τον ατίθασο γιο του;

Ο άτυχος πατέρας, όταν διαπίστωσε ότι ο γιος του, προκαλούσε προβλήματα στους υπόλοιπους γιους του αποφάσισε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Αρχικά, προσπάθησε να τον συνετίσει με τα λόγια. Πίστευε ότι με τις συμβουλές του θα μπορούσε να τον σταματήσει και να εξαλείψει την ενοχλητική του συμπεριφορά. Δυστυχώς για αυτόν, αλλά και για το γιο του, οι προσπάθειές του έπεσαν στο κενό. Ο ενοχλητικός νεαρός συνέχισε να προκαλεί συνεχώς με τις πράξεις του. Όταν διαπίστωσε ότι η αρχική του προσέγγιση είχε αποτύχει, αποφάσισε να καταφύγει σε πιο δραστικά μέτρα. Κατέφυγε στους βασιλικούς δικαστές και ζήτησε να τιμωρηθεί ο γιος του για τις πράξεις του με θάνατο. Ακόμα και όταν αυτοί τον οδηγούσαν αυτοπροσώπως μπροστά στον Αρταξέρξη, επανέλαβε το αίτημά του στον έκπληκτο βασιλιά.

2. Ποια ήταν η αντίδραση του βασιλιά, όταν άκουσε ότι ο πατέρας ζητούσε τη θανάτωση του γιου του; Τι του απάντησε ο πατέρας;

Όταν οι βασιλικοί δικαστές οδήγησαν τον άτυχο πατέρα μπροστά στον Αρταξέρξη, αυτός, απτόητος, επανέλαβε το αίτημα του, για θανάτωση του γιου του, εξαιτίας των αδικημάτων που είχε διαπράξει εις βάρος των αδερφών του. Ο βασιλιάς έμεινε έκπληκτος από τα λόγια του πατέρα και προσπάθησε να τον μεταπείσει, υπενθυμίζοντάς του τον πόνο που θα ένιωθε για την απώλεια του παιδιού του. Πίστευε ότι ο άνδρας που είχε ενώπιόν του δεν είχε συνειδητοποιήσει τι ακριβώς του ζητούσε και τον ρώτησε τι πίστευε, ότι θα ένιωθε, όταν πέθαινε ο γιος του. Ο Μάρδος, όμως, ήταν αποφασισμένος. Απάντησε, ότι την ψυχή του θα γέμιζε από χαρά και ικανοποίηση, γιατί θα είχε απαλλαχτεί από μια πηγή προβλημάτων και συνεχών ενοχλήσεων. Για να ενισχύσει την άποψή του, έφερε ως παράδειγμα την αντίδραση των φυτών, όταν απαλλάσσονται από τα ξεράδια και τα αδύναμα φύλλα και κλαδιά: μεγαλώνουν πιο εύκολα και αποδίδουν περισσότερους καρπούς. Με αυτά τα λόγια απέδειξε στον Αρταξέρξη, ότι η απώλεια του γιου του δεν θα τον στεναχωρήσει, αφού είναι απαραίτητη για την « ανάπτυξη » των υπόλοιπων παιδιών του.

3. Πώς ανταμείφθηκε ο πατέρας για την αμεροληψία του απέναντι στο παιδί του;

Το αίτημα του Μάρδου δεν ήταν καθόλου συνηθισμένο. Οι περισσότεροι γονείς, οι οποίοι παρουσιάζονταν στον Αρταξέρξη, συνήθιζαν να ζητούν επιείκεια και συγχώρεση για τα αδικήματα που είχαν διαπράξει τα παιδιά του. Αντίθετα, ο Μάρδος επιθυμούσε την τιμωρία του γιου του με την εσχάτη των ποινών, το θάνατο. Ο βασιλιάς αρχικά έμεινε έκπληκτος από το αίτημά του και προσπάθησε να κατανοήσει τα κίνητρα της επιθυμίας του. Όταν αυτός του απάντησε, ότι θα ήταν καλύτερο για τα υπόλοιπα παιδιά του, ο Αρταξέρξης τον επαίνεσε για το θάρρος του και αποφάσισε να τον διορίσει βασιλικό δικαστή. Πίστευε, ότι, όποιος μπορεί να είναι τόσο αμερόληπτος και δίκαιος με τα ίδια του τα παιδιά, αυτός θα μπορεί να κρίνει ανεπηρέαστα και τις δημόσιες υποθέσεις, προς όφελος της πολιτείας. Επίσης με την πράξη του αυτή έσωσε και το γιο του από το θάνατο, αφού ο Αρταξέρξης του χάρισε τη ζωή με την προϋπόθεση ότι δεν θα διαπράξει ξανά κάποιο έγκλημα.

4. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο στόχος του πατέρα, όταν προτείνει να καταδικαστεί σε θάνατο, το παιδί του; Πώς κρίνετε την αυστηρότητά του και ποια συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε για την περσική αντίληψη περί σωφρονισμού και πειθαρχίας;

Κανείς δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι μπορεί να περιγράψει με ακρίβεια τα συναισθήματα που κυριαρχούσαν στην ψυχή του άτυχου πατέρα, όταν πρότεινε να καταδικαστεί ο γιος του σε θάνατο. Από όσα λέει στον Αρταξέρξη φαίνεται ότι κύριο μέλημά του ήταν ο παραδειγματισμός των υπόλοιπων παιδιών και η προστασία του κοινωνικού συνόλου. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας ότι αρχικά προσπάθησε να φρονηματίσει το παιδί του με επιχειρήματα και συμβουλές, θα πρέπει να αποκλείσουμε από τους στόχους του την εκδίκηση, η οποία, εξάλλου, δεν ταιριάζει σε έναν πατέρα. Όταν διαπίστωσε ότι αυτή η συνηθισμένη και ανώδυνη προσέγγιση απέτυχε, αποφάσισε να καταφύγει σε πιο ακραίες λύσεις. Η πράξη του αυτή ταιριάζει με τη βαρύτητα και τη σημασία που απέδιδαν οι Πέρσες σε κάθε είδους πειθαρχία, την οποία θεωρούσαν απαραίτητη αρετή για τη σωστή λειτουργία του πολιτεύματός του. Από την άλλη όμως θα μπορούσαμε, να κατηγορήσουμε τον πατέρα για υπερβάλλοντα ζήλο, γιατί θα μπορούσε να παραπέμψει τον γιο του σε ανώτερες από τον ίδιο αρχές, όπως όφειλε να κάνει κάθε νομοταγής πολίτης, χωρίς, ωστόσο, να καθορίζει το είδος της ποινής που έπρεπε να του επιβληθεί. Στο σημείο αυτό ο πατέρας διαπράττει, ίσως το μοναδικό του σφάλμα, αφού στην προσπάθειά του να προστατέψει το κοινωνικό σύνολο, επιδιώκει μια τιμωρία που με την υπερβολή της συνιστά αδικία εις βάρος του γιου του.

Ασκήσεις Επανάληψης

1. Να τονίσετε τις παρακάτω λέξεις και να αιτιολογήσετε τον τονισμό:

ο ἀνηλικος, το πληθος, ἔχω, ο θειος, των ὠραιων, οι ναυται, οι οικoi, τοις κηποις, τας ωρας, τους ἀνθρωπους, το ρευμα.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις επόμενες φράσεις με τους κατάλληλους τύπους του **εἰμι**:

- α. ὁ ἀληθὴς φίλος.....ἄλλος ἐαυτός.
- β. ἐγὼ .....ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.
- γ. οἱ τῶν Σπαρτιατῶν νέοι πολῖται χρηστοὶ .....
- δ. ὑμεῖς ἄνδρες γενναῖοί ..... καὶ τῆς πόλεως τεῖχος.
- ε. σὺ.....ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα.
- ζ. χαλεπὸν.....τὸ καλόν.

3. Να βάλετε στη σωστή πτώση του ενικού ή του πληθυντικού τα ονόματα που είναι σε παρένθεση:

- α. Ἐν τοῖς γυμνασίοις οἱ ..... (θεατῆς) τὰς.....(ἀρετῇ) τῶν ..... (νεανίας) θαυμάζουσιν.
- β. Οἱ.....(πολίτης) πεύθονται τοῖς λόγοις τῶν.....(νομοθέτης) καὶ τῶν.....(δικαστῆς).
- γ. Ἰδίας νόμιζε τὰς.....(συμφορὰ) τῶν φίλων.
- δ. Εἶπε ἡμῖν, ὦ.....(σοφιστῆς), πόθεν εἶ;
- ε. Μέγα ἐστὶ τὸ κράτος (=ἡ δύναμη) τῆς.....(θάλασσα).
- ζ. Οἱ ὑπηρέται ἀπέθεσαν τὸν οἶνον ἐν τῇ.....(τράπεζα).

4. Να τοποθετήσετε στην κατάλληλη πτώση τις λέξεις που βρίσκονται στις παρενθέσεις με τη σειρά που δίνονται:

- α. Τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄγαλμα τοῦ Διὸς.....πεποιημένον ἐστὶ καὶ ἐλέφαντος (= ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο) (χρυσός, γεν. εν.)
- β. Ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ χειρὶ φέρει Νίκην ἐξ ἐλέφαντος καὶ ταύτην καὶ χρυσοῦ, ἔχουσιν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ.....(στέφανος, αιτ. εν.).
- γ. Ὁ ὄρνις (=πουλί) ὁ ἐπὶ τῷ.....καθήμενός ἐστιν ὁ ἀετὸς (σκῆπτρον).
- δ. ὁ γεωργὸς τὴν..... (ἔλαφος) ἐν.....(ἄμπελος, δοτ. ενικού) εὐρίσκει.
- ε. οἱ ἄνθρωποι ἐν.....(ναός) τοὺς θεοὺς θεραπεύουσι (=λατρεύουν) καὶ θύουσιν αὐτοῖς.....(ζῶον).

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με αντίστοιχους ρημα- τικούς τύπους παρατατικού, μέλλοντα, αορίστου, παρακειμένου και υπερσυντέλικου σύμφωνα με το πρώτο παράδειγμα:

Οἱ ναῦται τὰ ἱστία ἔλυνον // λύσουσι//ἔλυσαν // λελύκασι // ἐλελύκεσαν.

- α. Οἱ Θηβαῖοι.....//.....//.....//.....
(πέμπω) τοῖς Λακεδαιμονίοις πρέσβεις.
β. Ὑμεῖς τοὺς ἐχθροὺς.....//.....//.....//.....
(διώκω).
γ. Οὗτοι.....//.....//.....//.....(πείθω)
τοὺς Αἰγινήτας στρατεύειν.
δ. Ὁ Κέρβερος.....//.....//.....//.....τὰς
πύλας τοῦ Ἄδου (φυλάττω).

6. Να σχηματίσετε τις πτώσεις που σας ζητούνται για το κάθε ουσιαστικό.

- ἰππεύς—> γενική ενικού.....//.....αιτιατική
πληθυντικού.
ἐπίθεσις—> κλητική ενικού.....//.....δοτική πληθυντικού.
ὄραμα—> δοτική ενικού.....//.....δοτική πληθυντι-
κού.
εἰσβολεύς—> αιτιατική ενικού.....//.....δοτική πληθυντικού.
ἀδάμας—> κλητική ενικού.....//.....γενική πληθυντικού.
ἰμάς—> δοτική ενικού.....//.....δοτική πληθυντικού.
λέων —> κλητική ενικού.....//.....αιτιατική πληθυντικού.
θεράπων—> δοτική ενικού.....//.....δοτική πληθυντικού.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τους κατάλληλους τύπους του ρήματος εἰμί στον ενεστώτα και στον παρατατικό.

- α. Ὁ χρηστὸς ἀνὴρ εὐδαίμων.....//.....
β. Αἱ πονηραὶ ἐλπίδες κακοὶ σύμβουλοι .....//.....
γ. Σὺ.....//.....εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.
δ. Ἐγὼ.....//.....ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή καὶ ὁ πατήρ μου ὁ
γεωργός.....//.....
ε. Οὐκ ἡμεῖς.....//.....αἵτιοι τούτων ἀλλ' ἡ τύχη.
ζ. Οὐ γινώσκομεν ὅτι ὑμεῖς.....//.....ἐν τῇ οἰκίᾳ.

8. Να συμπληρώσετε τους χρόνους των ρημάτων οι οποίοι λείπουν.

Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακ.	Υπερσυντέλικος
παύετε					
	ἐκάλυπτες				
		ἀπαλλάξομεν			
			κατέπεισαν		

9. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις των ουσιαστικών που λείπουν από τις παρακάτω στήλες.

ΟΝ.	ή θάλασσα	.....	τό μέταλλον
ΓΕΝ. τῶν ψυχῶν	.....	.....	.....
ΔΟΤ.....	.....	τῷ κήπῳ	.....
ΑΙΤ.....	.....	.....	.....
ΚΛ. ὃ ψυχαί	.....	.....	.....

10. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις τοποθετώντας το ρήμα της παρένθεσης στον κατάλληλο τύπο του ενεστώτα, του παρατατικού, του μέλλοντα και του αορίστου.

- α. Οἱ νόμοι τὸν δῆμον.....//.....//.....//.....
(παιδεύω).
- β. Ὁ στρατιώτης τάφρον.....//.....//.....//.....
(ὀρύττω=σκάβω).
- γ. Ὑμεῖς .....//.....//.....//.....τοὺς κήρυκας εἰς φρέαρ
(ρίπτω).
- δ. Σὺ.....//.....//.....//.....τὰς γνώμας τῶν ἀνθρώπων
(τρέπω).
- ε. Οὗτος ἀεὶ κατὰ τοὺς νόμους.....//.....//.....//.....
(πράττω)
- ζ. Ἐν τῷ Πηλίῳ ὄρει ἡμεῖς.....//.....//.....//.....
(διατρίβω).

11. Να συμπληρώσετε τους χρόνους των ρημάτων οι οποίοι λείπουν.

Ενεστώτας	Παρατατικό	Μέλλοντα	Αόριστο	Παρακείμενο	Υπερσυντέλικο
διαγράφεις	ς	ς	ς	ς	ς
	ἠλπίζετε				
		φθάσομεν			
			ἐφύλαξε ν		
θεραπεύουσ ι					

12. Να σχηματίσετε τα απαρέμφατα των παρακάτω ρημάτων.

	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΜΕΛΛΩΝ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ
παιδεύω:	.....	.....	.....	.....
πράττω:	.....	.....	.....	.....
κόπτω:	.....	.....	.....	.....
ὀρίζω:	.....	.....	.....	.....

τῆς ..... (ἡ δόξα)   τοῖς ..... (ὁ ἄνθρωπος)

τῶν ..... (ή μέλισσα)	αἱ ..... (ή νῆσος)
τοῦ ..... (ὁ ἀθλητής)	τοῖς ..... (το δῶρον)
ῶ ..... (ὁ ποιητής)	τῆς ..... (ή πόλις)
οἱ ..... (ὁ νεανίας)	τόν ..... (ὁ ἱππεύς)

16. . Να σχηματίσετε για κάθε ρήμα τον κατάλληλο τύπο.

παιδεύω (γ' πληθυντικό ενεστώτα): .....
κηρύσσω (α' ενικό παρατατικού): .....
πράττω (α' πληθυντικό μέλλοντα): .....
διώκω (β' ενικό αορίστου): .....
τοξεύω (γ' ενικό παρακειμένου): .....
ἐλπίζω (α' ενικό αορίστου): .....
ἀθροίζω (γ' ενικό παρακειμένου): .....
τρίβω (γ' πληθυντικό μέλλοντα): .....
κρύπτω (α' ενικό υπερσυντελικού): .....

17. Να συμπληρώσετε τα κενά των ακόλουθων προτάσεων με τη σωστή πτώση των λέξεων που είναι στην παρένθεση:

- α) Πλάτων εἶπε τὴν παιδείαν ..... (ἄνθρωπος δοτ. πλ.) δεύτερον ἥλιον εἶναι.
β) Οὐδὲν ἄνευ ..... (πόνος, γεν. εν.) καὶ (ἐπιμέλεια, γεν. εν.) οἱ θεοὶ διδῶσιν (= δίνουν) ..... (θνητός, δοτ. πλ.).
γ) Κύριε, λῦσαι (= λύτρωσε) τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ..... (γλῶσσα δολία, γεν. εν.).
δ) Τὸ πείθεσθαι μέγιστον ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ ἐν ..... (πόλις, δοτ. εν.) καὶ ἐν ..... (στρατιά, δοτ. εν.) καὶ ἐν ..... (οἶκος, δοτ. εν.).
ε) Ὅστις πρὸς ..... (ἀγαθὸς ἄρχων, αιτ. εν.) καὶ ἐν ..... (πόλεμος, δοτ. εν.) στασιάζει, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν στασιάζει.
ζ) Οὐδὲν δύναται γενέσθαι ἄνευ ..... (τοξότης, γεν. πλ.) καὶ ..... (ἱππεύς, γεν. πλ.).
η) Ὀνειδιζόμενός ποτε Ἀρίστιππος ὅτι ..... (πονηρὸς ἄνθρωπος, δοτ. εν.) ἐλεημοσύνην ἔδωκε, οὐ ..... (ὁ τρόπος, αιτ. εν.), εἶπεν, ἀλλὰ ..... (ὁ ἄνθρωπος, αιτ. εν.) ἠλέησα.
θ) Οἱ κακοὶ οὔτε ..... (νόμος, δοτ. πληθ.) οὔτε ..... (λόγος ἀγαθός, δοτ. πλ.) πείθονται.

Παράλληλα κείμενα

Ο Πλούταρχος στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφει πώς αντέδρασαν οι γονείς του Πausanίας, όταν αποκαλύφθηκε ότι ο γιος τους είχε επικοινωνία με τον Πέρση βασιλιά και ήταν έτοιμος να προδώσει τη χώρα του.

Περσῶν τὴν Ἑλλάδα λεηλατούντων Πausανίας ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγὸς πεντακόσια χρυσοῦ τάλαντα παρὰ Ξέρξου λαβὼν ἔμελλε προδιδόναι τὴν Σπάρτην. φωραθέντος δὲ τούτου Ἀγησίλαος ὁ πατὴρ μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοῖκου συνεδίωξεν Ἀθηνᾶς καὶ τὰς θύρας τοῦ τεμένους πλίνθω φράξας λιμῶ ἀπέκτεινεν· ἡ δὲ μήτηρ καὶ ἄταφον ἔρριπεν· ὥς Χρύσερμος ἐν δευτέρῳ Ἱστορικῶν.

Πλούταρχος, Συναγωγή ιστοριῶν παραλλήλων ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν 308 B**Μετάφραση**

Ενώ οι Πέρσες λεηλατούσαν την Ελλάδα, ο Πausanίας, ο στρατηγός των Λακεδαιμονίων, αφού πήρε από τον Ξέρξη πεντακόσια τάλαντα χρυσού, σκόπευε να προδώσει τη Σπάρτη. Κι όταν αποκαλύφτηκε, ο πατέρας του τον καταδίωξε μαζί με άλλους ως το ναό της Χαλκιοῖκου Αθηνᾶς και, αφού έκλεισε με πέτρες τις πόρτες του ναού, τον άφησε να πεθάνει από πείνα· και η μητέρα του και άταφο τον έριξε μακριά· όπως ο Χρύσερμος εξιστορεί στο δεύτερο βιβλίο των Ιστορικών.

2η Ενότητα, Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή

Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος
τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν
προσφερόμενος
τοὺς πέριξ ἀπέκρυσεν αἰγιαλοὺς,
πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς
τὸν Ἰσθμόν.

Ἐνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο
καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον
πραγματείαν.

Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκινος,
αἰχμάλωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ
καὶ τῶν τέκων αὐτοῦ παιδαγωγός.

Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξερξην κρύφα,
κελεύσας λέγειν ὅτι Θεμιστοκλῆς

ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἰρούμενος
τάβασιλέως

ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ

τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας,

καὶ διακελεύεται ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι
τὴν ναυτικὴν δύναμιν

ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες.

Ταῦτα δ' ὁ Ξερξης ὡς ἀπ' εὐνοίας
λελεγμένα δεξάμενος, ἦσθη
καὶ εὐθὺς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
τῶν νεῶν

διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη

διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι
μηδεῖς τῶν πολεμίων.

Ἀλλὰ ὅταν ὁ στόλος τῶν ἐχθρῶν
πλησιάζοντας στήν Ἀττικὴ ἀπὸ τῆν
πλευρὰ τοῦ Φαλήρου
ἀπέκρυσεν τις γύρω παραλίαις
οἱ Πελοποννήσιοι φοβισμένοι πάλιν
σκέφτονταν νὰ αποπλεύσουν γιὰ
τὸν Ἰσθμόν.

Ἐνῷ λοιπὸν ἔτσι εἶχε ἡ κατάστασις,
ὁ Θεμιστοκλῆς σκεφτόταν
καὶ κατάστρωνε τέχνασμα μετὰ τὸ
Σίκινο.

Ὁ Σίκινος ἦταν Πέρσης στήν
καταγωγὴν,
αἰχμάλωτος καὶ φιλικὸς στὸν
Θεμιστοκλή
καὶ παιδαγωγὸς τῶν παιδιῶν του.

Αὐτὸν τὸν στέλνει κρυφὰ πρὸς τὸν
Ξέρξη,

αφοῦ τὸν διέταξε νὰ πει ὅτι ὁ
Θεμιστοκλῆς,

ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων,
παίρνοντας τὸ μέρος του (Πέρση)
βασιλιά

στέλνει πρῶτος σ' αὐτὸν τὴν
πληροφορίαν

ὅτι οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ
δραπετεύσουν

καὶ συμβουλεύει νὰ τοὺς ἐπιτεθεῖ
καὶ νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ναυτικὴν τοὺς
δύναμιν

ἐνῷ βρίσκονται σὲ σύγχυσι χωρὶς
τὸ πεζικόν.

Ὁ Ξέρξης, ἐπειδὴ δέχτηκε αὐτὰ
πιστεύοντας ὅτι εἶχαν λεχθεῖ μετὰ
φιλικὴ διάθεσιν, εὐχαριστήθηκε
καὶ ἀμέσως ἔδωκε διαταγὴν τοῖς
κυβερνήταις τῶν πλοίων

αφοῦ αποπλεύσουν μετὰ διακόσια
καράβια

νὰ περικυκλώσουν τὰ νησιά, γιὰ νὰ
μη ξεφύγῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς
ἐχθρούς.

Απόδοση νοήματος

Στο απόσπασμα του κειμένου, πληροφορούμαστε για το τέχνασμα του Θεμιστοκλή που οδήγησε στη μεγάλη νίκη των Ελλήνων, τη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Οι Σπαρτιάτες για να συμμετάσχουν στον πόλεμο εναντίον των Περσών, είχαν ζητήσει να έχουν την αρχηγία τόσο στο στρατό όσο και στο στόλο. Όταν, όμως, διαπίστωσαν τη δύναμη του περσικού ναυτικού, φοβήθηκαν και σκέφτηκαν να υποχωρήσουν στην Κόρινθο για να είναι πιο κοντά στην πατρίδα τους. Επειδή ο Θεμιστοκλής δεν είχε την εξουσία να τους εμποδίσει να φύγουν από τη Σαλαμίνα, παίρνοντας μαζί τους και τον υπόλοιπο στόλο, κατέφυγε σε ένα τέχνασμα. Έστειλε τον πιστό του δούλο, Σίκιννο, ο οποίος ήταν Περσικής καταγωγής στον Ξέρξη, για να ειδοποιήσει δήθεν για τα σχέδια των Ελλήνων και να του προτείνει να επισπεύσει τη διεξαγωγή της ναυμαχίας με το σκεπτικό, ότι οι Έλληνες θα ήταν απροετοίμαστοι. Ο Πέρσης βασιλιάς ξεγελάστηκε και έδωσε εντολή στους κυβερνήτες των πλοίων του να περικυκλώσουν τη Σαλαμίνα με διακόσια πλοία για να μην μπορέσει να ξεφύγει κανένας εχθρός. Με αυτόν τον τρόπο ο ενωμένος ελληνικός στρατός αναγκάστηκε να παραμείνει στις θέσεις του και να ναυμαχήσει με τους Πέρσες με τα γνωστά σε όλους αποτελέσματα!

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να ξανασκέπτονται ότι έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον περσικό στόλο στον Ισθμό της Κορίνθου;

Όταν οι Πελοποννήσιοι αντίκρισαν τον περσικό στόλο άλλαξαν γνώμη και αποφάσισαν ότι δεν έπρεπε να τον αντιμετωπίσουν στο στενό της Σαλαμίνας αλλά στον Ισθμό της Κορίνθου. Η στάση τους αυτή μάλλον οφειλόταν στο φόβο που ένιωσαν, όταν διαπίστωσαν το πραγματικό μέγεθός του με τα ίδια τα μάτια και όχι πια μέσα από τις φήμες που κυκλοφορούσαν για αυτόν. Τα περσικά πλοία είχαν κατακλύσει τις ακτές της Αττικής και απλώνονταν παντού. Μπροστά σε αυτό το θέαμα οι Πελοποννήσιοι προτίμησαν να υποχωρήσουν στον Ισθμό της Κορίνθου, όπου θα ήταν πιο κοντά στην πατρίδα τους, γιατί νόμιζαν ότι θα μπορούσαν να στηριχτούν στη βοήθεια του ισχυρού πεζικού των Σπαρτιατών. Πίστευαν, δηλαδή, ότι σε περίπτωση που η εξέλιξη της ναυμαχίας δεν ήταν ευνοϊκή για αυτούς θα μπορούσαν να υποχωρήσουν στη ξηρά προστατευμένοι από το σπαρτιατικό πεζικό. Αν παρέμεναν στη Σαλαμίνα φοβόντουσαν, ότι οι Πέρσες θα τους παγίδευαν και δεν θα μπορούσαν να ξεφύγουν με κανένα τρόπο και έτσι δεν θα μπορούσαν να υπερασπιστούν την ιδιαίτερη πατρίδα τους. Για τους λόγους αυτούς προετοίμαζαν την υποχώρησή τους, όσο πιο σύντομα γινόταν.

2. Ποιο μήνυμα μετέφερε ο Σίκιννος στον Ξέρξη για λογαριασμό του Θεμιστοκλή;

Ο Θεμιστοκλής, επειδή γνώριζε τα σχέδια των Πελοποννησίων και πίστευε ότι το στενό της Σαλαμίνας ευνοούσε τους Έλληνες, επειδή οι Πέρσες δεν θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν την αριθμητική τους υπεροχή, αποφάσισε να τους ανατρέψει τα σχέδια. Έστειλε τον Σίκιννο, έναν έμπιστο δούλο του, τον οποίο χρησιμοποιούσε και ως παιδαγωγό για τα παιδιά του, στον Ξέρξη με ένα εμπιστευτικό μήνυμα εκ μέρους του. Ο ναύαρχος των Αθηναίων τον ειδοποίησε για τη διαφωνία των συμμαχικών δυνάμεων και τα σχέδια των Πελοποννησίων για υποχώρηση. Του πρότεινε να επισπεύσει την επίθεσή του προκειμένου να τους αιφνιδιάσει και να καταστρέψει τους Έλληνες, οι οποίοι βρίσκονταν σε σύγχυση και δεν είχαν την υποστήριξη του πεζικού τους. Για να είναι μάλιστα σίγουρος ότι δεν θα γλίτωνε κανείς, του πρότεινε να περικυκλώσει τον ελληνικό στόλο, αποκλείοντας την έξοδο του στενού για να τους παγιδεύσει.

3. Πώς αντέδρασε ο Ξέρξης σε όσα του διαμήνυσε ο Θεμιστοκλής;

Ο βασιλιάς των Περσών είχε συνηθίσει να τον προσκυνούν και να τον υπακούν. Πίστευε ότι δεν υπήρχε κανείς που θα μπορούσε να ντισταθεί στη θέλησή του και στον πανίσχυρο στρατό και στόλο που είχε να συνεργαστεί μαζί του, σε βάρος των Ελλήνων, το θεώρησε απολύτως φυσιολογικό. Δεν υποψιάστηκε, ότι ο Θεμιστοκλής θα μπορούσε να του έχει στήσει παγίδα και ότι ήθελε να τον εξαπατήσει. Για αυτό το λόγο πίστεψε στο μήνυμα που του έφερε ο Σίκιννος και διέταξε τους κυβερνήτες των πλοίων του να περικυκλώσουν τη Σαλαμίνα με διακόσια καράβια, για να εμποδίσουν τη φυγή των Ελλήνων. Μετά από αυτή του την πράξη, ο συμμαχικός ελληνικός στόλος αναγκάστηκε να ναυμαχήσει στο στενό της Σαλαμίνας με τα γνωστά σε όλους μας αποτελέσματα.

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να δηλώσετε αν αυτά είναι λέξη κλιτή ή άκλιτη: *ἐπίλογος, παράλογος, ανάλογος, πολυλογάς, πολυλογία, ἄρρητος, ἀπόρρητος.*

2. Να γράψετε τις σύνθετες λέξεις που σχηματίζονται από τις παρακάτω λέξεις:

πλέον + ἔχω =

ὕμνος + ὥδή =

ἐπί + ὄνομα =

κύων + ἄγω =

ἄρμα + ἐλαύνω =

δῆμος + κρατῶ =

3. Να γραφούν οι πλάγιες πτώσεις των ουσιαστικών και στους δύο αριθμούς: *ἔλιξ, χάλυψ, κῆρυξ, πίναξ, ποιότης, κόραξ, δρᾶμα.*

Γενική Ενικού	Δοτική Ενικού	Αιτιατική Ενικού	Γενική Πληθυντικού	Δοτική Πληθυντικού	Αιτιατική Πληθυντικού

4. Να γραφούν η δοτική και κλητική ενικού και η δοτική και αιτιατική πληθυντικού των ουσιαστικών: ἄζων, κηφήν, χειμών, σωλήν, βραχίων, ξενών, ποιμήν, πνεύμων, σιαγών.

Δοτική Ενικού	Κλητική Ενικού	Δοτική Πληθυντικού	Κλητική Πληθυντικού

5. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τόν φύλακα →

τοῦ μεγιστᾶνος →

τήν διώρυγα →

αἱ κηλίδες →

τοῦ τάπητος →

τούς παρθενῶνας →

τῷ σωλήνι →

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Τοῦ θεοῦ χρήσαντος τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς οἱ μὲν ἄλλοι Ἀθηναῖοι τειχίζειν τὴν ἀκρόπολιν ἠγόρευον, Θεμιστοκλῆς δὲ ἐς τὰς τριήρεις ἐμβαίνειν, ὡς ταύτας οὔσας τὸ ξύλινον τεῖχος τῶν Ἀθηναίων. ἐπείσθησαν, ἐνέβησαν, ἐναυμάχησαν, ἐνίκησαν.

Πολύαινος, Στρατηγήματα 1.30.2

Μετάφραση

Όταν ο θεός έδωσε χρησμό και ο παντεπόπτης Δίας παρείχε την άδεια για ξύλινο τείχος στην Αθηνά, άλλοι Αθηναίοι πρότειναν να περιβάλλουν με τείχος την Ακρόπολη, ενώ ο Θεμιστοκλής (πρότεινε) να μπουν στα πλοία, επειδή αυτά ήταν το ξύλινο τείχος των Αθηναίων. Πείστηκαν, επιβιβάστηκαν, ναυμάχησαν, νίκησαν.

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Θεμιστοκλῆς ἐναυλόχει περὶ Σαλαμῖνα· τοῖς Ἑλλήσιν ἐδόκει φεύγειν, Θεμιστοκλεῖ ναυμαχεῖν ἐν στενῇ θαλάσῃ. ὥς δὲ μένειν οὐκ ἔπειθεν, ἦν αὐτῷ Σίκιννος εὐνοῦχος παιδαγωγὸς τοῖν παιδῶν, νύκτωρ τὸν Σίκιννον τοῦτον ὡς βασιλέα πέμπει μηνύσοντα κατ' εὐνοϊανδῇ ὅτι ἀποδιδράσκει τὸ Ἑλληνικόν· ἀλλὰ ναυμάχει. πείθεται βασιλεὺς καὶ ναυμαχεῖ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν τριήρων συνέτριψεν ἡ στενὴ θάλασσα· οἱ δὲ Ἕλληνες ἄκοντες ἐνίκησαν τῇ σοφίᾳ τοῦ στρατηγοῦ.

Πολύαινος Στρατηγήματα, 1.30.2-3

Μετάφραση

Ο Θεμιστοκλής παραμόνευε κοντά στη Σαλαμίνα· φαινόταν καλό στους Έλληνες να φεύγουν, στο Θεμιστοκλή να ναυμαχήσει σε στενή θάλασσα. Καθώς δεν τους έπειθε να μείνουν, είχε αυτός κάποιο Σίκινο δούλο παιδαγωγό των δύο παιδιών του, τη νύχτα τον στέλνει στο βασιλιά για να του μηνύσει, λόγω συμπάθειας, ότι οι Έλληνες δραπετεύουν· εμπρός να ναυμαχήσεις. Πείθεται ο βασιλιάς και ναυμαχεί και το πλήθος των πλοίων το συνέτριψε η στενή θάλασσα· και οι Έλληνες τους νίκησαν χωρίς τη θέλησή τους εξαιτίας της σοφίας του στρατηγού.

Ενότητα 3^η Το χρέος του ιστορικού

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι· καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν τοὺς φίλους· ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἥθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρή πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν. Ὡς περ γὰρ ζώου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθειῶν ἀχρειοῦται τὸ ὅλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα.	Για τον υπόλοιπο, λοιπόν, βίο δε θα μπορούσε κάποιος να αποβάλει αυτού του είδους την εὐνοία (προς γνωστούς και φίλους). γιατί, πράγματι, ο αγαθός άντρας πρέπει να αγαπάει τους φίλους του και την πατρίδα του και να μισεί τους ίδιους εχθρούς που μισούν και οι φίλοι του και να αγαπά τους ίδιους φίλους (που αγαπούν και οι φίλοι του). όταν, όμως, κάποιος υιοθετεί το χαρακτήρα του ιστορικού πρέπει να τα ξεχάσει όλα αυτά και πολλές φορές πρέπει να επαινεί και να τιμά με τους μεγαλύτερους επαίνους τους εχθρούς, όταν οι πράξεις το απαιτούν, και πολλές φορές θα χρειαστεί να κατακρίνει και να κατηγορεί κατά τρόπο που ντροπιάζει τους στενοὺς συγγενεῖς, όταν τα σφάλματα στις πράξεις τους αυτό υποδεικνύουν. Ὅπως ακριβῶς όταν ένας ζωντανός οργανισμός χάσει τα μάτια του αχρηστεύεται ολόκληρος, έτσι κι από την ιστορία αν αφαιρεθεί η αλήθεια ό,τι απομένει από αυτήν γίνεται ανώφελο (ασήμαντο) διήγημα.

Απόδοση νοήματος

Στο απόσπασμα αυτό ο Πολύβιος παρουσιάζει συνοπτικά τις αρχές που οφείλουν να ακολουθούν όλοι όσοι επιθυμούν να ασχοληθούν με τη μελέτη και τη συγγραφή της ιστορίας. Διακηρύσσει προς όλες τις κατευθύνσεις, πως ο επίδοξος ιστορικός οφείλει να είναι εντελώς αμερόληπτος κατά τη διάρκεια της ενασχόλησής του με το ιστορικό του έργο. Ενώ στην υπόλοιπη ζωή είναι απαραίτητο ο ενάρετος άνδρας να εκφράζει με κάθε τρόπο την αγάπη του για την πατρίδα και τους φίλους του, όταν αποφασίζει να συγγράψει ιστορία οφείλει να αντιμετωπίζει τους πάντες με την ίδια αντικειμενικότητα. Είναι υποχρεωμένος, από το καθήκον του ως ιστορικός, να παρουσιάζει με ακρίβεια τα γεγονότα ακόμα κι αν αυτό απαιτεί να εγκωμιάζει τους εχθρούς του με τους μεγαλύτερους επαίνους. Πολλές φορές μάλιστα, ίσως βρεθεί στη δυσάρεστη θέση, να αναγκαστεί να κατηγορήσει συγγενικά του πρόσωπα για τις πράξεις και τις αποφάσεις τους. Αν θέλει να θεωρείται και να είναι αληθινός ιστορικός δεν πρέπει να διστάσει ούτε στιγμή. Όπως τα ζώα αχρηστεύονται, όταν χάνουν το φως τους, έτσι και η ιστορία αν στερηθεί την αλήθεια μετατρέπεται αυτομάτως σε εξιστόρηση γεγονότων χωρίς κανένα όφελος για τον αναγνώστη.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου**1. Ποιες είναι οι υποχρεώσεις ενός φίλου προς τους συντρόφους του σύμφωνα με τον Πολύβιο;**

Οι απόψεις που εκφράζει ο Πολύβιος σχετικά με τη συμπεριφορά προς τους φίλους, συμφωνούν με τις γενικότερες αντιλήψεις της εποχής του όσον αφορά το θεσμό της φιλίας. Στην αρχαία Ελλάδα οι φίλοι θεωρούνταν εξίσου σημαντικοί με την οικογένεια. Όσοι συνδέονταν με δεσμούς φιλίας, υποστήριζαν ο ένας τον άλλο σε κάθε περίπτωση. Η συμπεριφορά τους προς τρίτους εξαρτιόνταν από τα αισθήματα που έτρεφαν για αυτούς οι φίλοι τους. Αν κάποιος είχε εχθρικές σχέσεις με κάποιον συμπολίτη του, όλοι οι φίλοι του όφειλαν να τηρούν και αυτοί εχθρική στάση προς το συγκεκριμένο πρόσωπο. Από την άλλη, κάθε σωστός φίλος όφειλε και αυτός να συμπαθεί και να συμπεριφέρεται με καλοσύνη προς όλους, όσους συμπαθούσαν οι σύντροφοί του. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύονταν οι δεσμοί φιλίας ανάμεσά τους, αφού μοιράζονταν τους ίδιους εχθρούς και φίλους.

2. Πώς πρέπει να αντιμετωπίζει ο ιστορικός τα πρόσωπα για τα οποία κάνει λόγο στο ιστορικό έργο του;

Η συμπεριφορά του ιστορικού προς τα πρόσωπα του έργου του οφείλει να είναι εντελώς αμερόληπτη. Προκειμένου να μπορέσει να αποδώσει τα μέγιστα στο συγγραφικό του

καθήκον είναι ανάγκη να αποκοπεί από κάθε δεσμό προς τα πρόσωπα για τα οποία κάνει λόγο στο ιστορικό του έργο. Ακόμα κι αν αυτοί είναι φίλοι του, οφείλει να τους συμπεριφερθεί με αυστηρότητα και δικαιοσύνη. Είναι απαραίτητο να καυτηριάσει τα σφάλματά τους, ακόμα και αν συνδέονται μαζί του με στενούς δεσμούς φιλίας. Πολλές φορές θα βρεθεί στη δυσάρεστη για αυτόν, αλλά απαραίτητη για την ακρίβεια του έργου του, θέση να επαινέσει τους εχθρούς του και να κατηγορήσει τους κοντινούς του ανθρώπους. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα διασφαλιστεί η απαιτούμενη δόση αλήθειας για τη συγγραφή της ιστορίας.

3. Ποιες συνέπειες έχει για την ποιότητα του ιστορικού έργου η μη τήρηση των προϋποθέσεων που εκθέτει ο Πολύβιος;

Η ενασχόληση με την ιστορία και η καταγραφή της δεν αποτελεί εύκολη διαδικασία, για τον Πολύβιο. Για να επιτύχει στην προσπάθειά του αυτή ο ιστορικός οφείλει να τηρήσει υπεύθυνη και, κυρίως, αμερόληπτη στάση προς το περιβάλλον του. Είναι ανάγκη να παραμερίσει τα προσωπικά του αισθήματα και προτιμήσεις, διασώζοντας την αλήθεια, γιατί μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσει να εκπληρώσει το καθήκον του ως ιστορικός. Όπως κάθε ζωντανή ύπαρξη, όταν χάνει τα μάτια της, αλλοιώνεται η εικόνα του προσώπου της, έτσι συμβαίνει και με την ιστορική καταγραφή. Σε περίπτωση που ο ιστορικός δεν μπορέσει να τηρήσει τα κριτήρια, που έθεσε ο Πολύβιος, τότε αποτυγχάνει και το δημιούργημά του δεν μπορεί να ονομάζεται ιστορία αλλά απλή διήγηση των γεγονότων του παρελθόντος.

Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις και να δηλώσετε αν το θέμα του α' συνθετικού μεταβάλλεται ή παραμένει αμετάβλητο.

ἀκτίνα + βάλλω =

ἀγγελία + φέρω =

παῖς + ἄγω =

κτῆνος + τρέφω =

πλοῖον + ἄρχω =

λαμπάς + δρόμος =

σῶμα + φύλαξ =

ἄστυ + φιλία =

2. Να συμπληρωθούν οι προτάσεις με τις λέξεις που δίνονται σε παρενθέσεις, αφού πρώτα τοποθετηθούν στον κατάλληλο τύπο.

- α. Εἰσὶν μοι δύο ..... (θυγάτηρ).
β. Οὐδέν ἄσμενέστερον (καλύτερο) ..... (μήτηρ).
γ. .... (μήτηρ) καὶ ..... (πατήρ) καὶ τῶν ἄλλων
προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἐστὶ ἢ ..... (πατρίς).
δ. Συνάχθησαν (συγκεντρώθηκαν) ἅπαντα τὰ ..... (ἔθνος).
ε. Πέρσαι πολλὰ ..... (βέλος) ῥόπτουσιν.
ζ. Δίκην ..... (Σωκράτης) διηγείται Ξενοφών.

3. Να χωρίσετε τις παρακάτω περιόδους σε προτάσεις, να υπογραμμίσετε τα ρήματα και να βάλετε σε κύκλους τους συνδέσμους:

α. Ἐπειδὴ χορηγὸς κατεστάθην εἰς Θαργηλία καὶ ἔλαχον Παντακλέα διδάσκαλον ἐχορήγουν ὥς ἄριστα ἐδυνάμην.

β. Καὶ τούτων εἰ τι ψεύδομαι προφάσεως ἔνεκα, ἔξεστι τῷ κατηγορῷ ἐξελέγξαι ἐν τῷ ὑστέρω λόγῳ
ὅ, τι ἂν βούληται [εἰπεῖν].

γ. Οὕτω δ' οἱ ἐν τῷ Πειραιεῖ διάκεινται, ὥστε πολὺ ἀσφαλέστερον εἶναι δοκεῖν εἰς τὸν Ἀδρίαν πλεῖν ἢ τοῦτω συμβάλλειν.

4. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο:

- Τοῦ _____ τῶν Περσῶν Ἀριαῖος ἡγεῖτο (τὸ στίφος).
- Τοῦ _____ ὁ βίος μεστὸς πόνων ἐστίν (ὁ ποιμήν).
- Ἐν τῷ _____ τῆς θαλάσσης παντοῖοι ὄργανισμοὶ βιοῦσιν (ὁ πυθμὴν).
- Τὰ πλοῖα εἰς τὸν _____ εἰσέπλεον (ὁ λιμὴν).
- Οἱ Ἀργεῖοι προσέφερον πολλὰ δῶρα τοῖς _____ (ὁ γείτων).
- Ἐν τῷ _____ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἦν (ὁ Παρθενών).
- Ἀχιλλεὺς ἐμάχετο τῷ _____ (ὁ Ἔκτωρ).
- Οὗτοι οἱ γέροντες σώας τὰς _____ ἔχουσιν (ἡ φρήν).
- Τοῖς ἀπίστοις _____ μὴ πιστεύετε (ὁ ῥήτωρ).
- Ἡμεῖς ὀρῶμεν τὴν _____ πίπτουσιν (ἡ χιών). - Οἱ θεοὶ ἀμβροσίᾳ καὶ _____ τρέφονται (τὸ νέκταρ).

5. Να διαγράψετε τον τύπο που είναι λάθος:

Μακεδῶνος – Μακεδόνας	τοῦ Θεμιστοκλέους – τοῦ Θεμιστοκλῆ
τοῖς πατέρσι – τοῖς πατράσι	τῷ ξίφι - τῷ ξίφει
τοῖς κλητήροις – τοῖς κλητήρσι	τὸν λιμέναν – τὸν λιμένα
τοῦ αἰῶνος – τοῦ αἰόνος	ὦ ῥήτορ - ὦ ῥήτωρ

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Η Άννα Κομνηνή (1083-1153/4), κόρη του αυτοκράτορα του μυζαντίου Αλέξιου Α' Κομνηνού, έγραψε σε δεκαπέντε βιβλία το ιστορικό έργο της Άλεξιάς. Στο έργο αυτό πρωταγωνιστικό ρόλο έχει ο πατέρας της και περιγράφονται τα γεγονότα της περιόδου 1069-1148. Στο παρακάτω απόσπασμα η συγγραφέας εκφράζει τις απόψεις της σχετικά με το χρέος του ιστοριογράφου.

Όταν γάρ τις τὸ τῆς ἱστορίας ἥθος ἀναλαμβάνη, ἐπιλαθέσθαι χρὴ εὐνοίας καὶ μίσους καὶ πολλάκις κοσμεῖν τοὺς ἐχθροὺς τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δὲ ἐλέγχειν τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀμαρτίαι τοῦθ' ὑποδεικνύωσι. Διόπερ οὔτε τῶν φίλων καθάπτεσθαι οὔτε τοὺς ἐχθροὺς ἐπαινεῖν ὀκνητέον.

Άννα Κομνηνή, Άλεξιάς, Πρόλογος 2.3

Μετάφραση

Όντως, όταν κανείς αναλαμβάνει το έργο του ιστοριογράφου, οφείλει να **ξεχάσει** την αγάπη και το μίσος: συχνά πρέπει να στολίζει τους εχθρούς του με τους μεγαλύτερους επαίνους, όταν τα γεγονότα το επιβάλλουν, κι επίσης να ελέγχει τους πιο αγαπητούς, όταν αυτό υποδεικνύουν οι λανθασμένες πράξεις τους. Γι' αυτό ακριβώς δεν πρέπει να διστάζει ούτε τους φίλους να κατηγορεί ούτε και τους εχθρούς να εγκωμιάζει. (μτφρ. Α. Σιδέρη)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Προκόπιος (490/507 - περ. 562) έγραψε σε οκτώ βιβλία το ιστορικό έργο του Υπὲρ τῶν πολέμων λόγοι, το οποίο αποτελεί την κυριότερη πηγή για την ιστορία της εποχής. Στο παρακάτω απόσπασμα ο συγγραφέας εκθέτει τις απόψεις του για το χρέος του ιστοριογράφου.

Πρέπειν τε ἡγεῖτο ῥητορικῇ μὲν δεινότητα, ποιητικῇ δὲ μυθοποιίαν, ξυγγραφῇ δὲ ἀλήθειαν. Ταῦτά τοι οὐδὲ τοι τῶν οἱ ἐς ἄγαν ἐπιτηδείων τὰ μοχθηρὰ ἀπεκρύψατο, ἀλλὰ

τὰ πᾶσι ξυνενεχθέντα ἕκαστα ἀκριβολογούμενος ξυνεγράψατο, εἴτε εὖ εἴτε πῃ ἄλλη αὐτοῖς εἰργάσθαι ξυνέβη.

Προκόπιος, Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγοι 1.1.4-5

Μετάφραση

Και πιστεύει ότι, όπως η ευστροφία είναι απαραίτητη στη ρητορική και η μυθοπλασία στην ποίηση, έτσι ακριβώς απαιτείται και η αλήθεια για την ιστορική συγγραφή. Γι' αυτό, με βάση αυτή την αρχή, δεν απέκρυψε τα σφάλματα και τις αποτυχίες ακόμα και των πιο οικείων του, αλλά έγραψε τα πάντα με κάθε ακρίβεια, όπως πράγματι έγιναν, είτε καλά είτε κακά.

Ενότητα 4^η Οι Σεληνίτες

Οι Σεληνίτες

Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομίζεται, ἦν πού τις φαλακρὸς ἦ. Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα. Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσὶν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι. Καὶ ἐπειδὴν ἦ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδρῶσιν, ὥστε καὶ τυροὺς ἀπ' αὐτοῦ πήγνυνται. Τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς ἔχουσι καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες παρ' ἄλλων χρησάμενοι ὀρῶσιν. Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι. Κάτοπτρον δὲ μέγιστον κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος. Ἄν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῇ τις, ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ λεγομένων, ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψῃ, πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὀρᾷ. Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἐθεασάμην καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα, εἰ δὲ κάκεῖνοι ἐμὲ ἐώρων, οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν. Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν, ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκείσε ἀφίκηται, εἴσεται ὡς ἀληθῆ λέγω.	Ὅμορφος κατὰ τὴ γνώμη των Σεληνιτῶν θεωρεῖται, αὐτὸς που εἶναι φαλακρός. Και μάλιστα και γένια αφήνουν να φυτρῶσουν λίγο πάνω από τα γόνατα. Και νύχια στα πόδια δεν ἔχουν, ἀλλὰ ὅλοι εἶναι μονοδάκτυλοι. Και ὅταν κοπιάζουν ἢ γυμνάζονται, ιδρῶνουν παράγοντας γάλα σ' ὅλο τους το σῶμα, ὥστε ἀπ' αὐτό παρασκευάζουν τυρί. Και τα μάτια ἔχουν πρόσθετα και πολλοί αν χάσουν τα δικά τους βλέπουν χρησιμοποιώντας αὐτά που παίρνουν ἀπὸ τους ἄλλους. Κάποιοι, οἱ πλούσιοι, ἔχουν πολλά αποθηκευμένα, για ὥρα ἀνάγκης. Και υπάρχει ἓνας καθρέφτης που βρίσκεται πάνω ἀπὸ ἓνα πηγάδι. Κι αν κάποιος κατεβεί στο πηγάδι, ἀκούει ὅλα ὅσα λέγονται στη γη, κι αν κοιτάξει προσεκτικά πρὸς τον καθρέφτη, βλέπει ὅλες τις πόλεις και ὅλα τα ἔθνη. Τότε εἶδα κι ἐγὼ τους συγγενεῖς μου και ὅλη την πατρίδα, αν ὁμως κι ἐκεῖνοι μ' ἐβλεπαν, δεν μπορῶ καθόλου να το πω. Ὅποιος δεν πιστεύει ὅτι αὐτά ἔτσι εἶναι αν κάποτε κι αὐτὸς φτάσει ἐκεῖ, θα καταλάβει ὅτι λέω ἀλήθεια.

Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο

Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο δευτερόκλιτο π.χ. <i>ἀγαθο-εργία</i> < <i>ἀγαθός</i> + <i>ἔργον</i> <i>ἄκρό-πολις</i> < <i>ἄκρα</i> + <i>πόλις</i>	Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο τριτόκλιτο σε -υς (γεν. -εος) π.χ. <i>βαθύ-πλουτος</i> < <i>βαθύς</i> + <i>πλοῦτος</i> <i>βαρύ-θυμος</i> < <i>βαρύς</i> + <i>θυμός</i>
Στα σύνθετα με πρώτο συνθετικό αριθμητικό επίθετο παρατηρούνται οι ακόλουθες περιπτώσεις: α. Τα <i>εἷς, δύο, τρεῖς, τέτταρες</i> γίνονται αντίστοιχα <i>μον(ο)-, δι-, τρι-, τετρα-</i>, π.χ. <i>μονο-δάκτυλος, δι-φυής, τρι-κυμία, τετρά-δραχμον</i>.	
β. Τα υπόλοιπα διατηρούν το θέμα τους, π.χ. <i>διακοσιο-μέδιμνος</i>.	
γ. Τα <i>ἄκλιτα απόλυτα αριθμητικά</i> (από το πέντε έως το ἑκατόν):	
ή μένουν αμετάβλητα, π.χ. <i>πεντετάλαντος</i>	ή λήγουν σε -α, π.χ. <i>πεντάδραχμον, ἑπταετής</i>

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους.

καλοπροαίρετος >

καλομαθαίνω >

καλότυχος >

καλοπιάνω >

καλοτάξιδος >

καλόπιστος >

καλορίζικος >

καλλίφωνος >

2. Να αντιστοιχήσετε τα αντώνυμα στον παρακάτω πίνακα:

κάλλος	κακία
καλλίμορφος	δύσμορφος
καλότυχος	κακότυχος
καλοσύνη	ασχήμια

3. Να αντιστοιχήσετε τα συνώνυμα στον παρακάτω πίνακα:

καλλίμορφος	τυχερός- γουρλής
καλλιέπεια	εύμορφος
καλορίζικος	καλλιλογία

4. Να σχηματίσετε επίθετα συνθέτοντας τις λέξεις του παρακάτω πίνακα:

μονός δάχτυλο
δύο θέση
τρεις μήνας
τέσσερις όροφος

5. Να μετατρέψετε τις υποτακτικές ενεστώτα σε υποτακτικές αορίστου στο ίδιο πρόσωπο και αριθμό:

οὗτος στρατεύη →	σύ ἄρχης →
οὗτοι πράττωσιν →	
ἡμεῖς γράφωμεν →	
ὕμεῖς πείθητε →	
ὕμεῖς ἀλλάττητε →	

6. Να γράψετε τα ρήματα στο ίδιο πρόσωπο του άλλου αριθμού του ίδιου χρόνου και της ίδιας ἐγκλίσης:

διδάσκης →	πρυτανεύη →
ἐκστρατεύη →	καταποντίσης →
συγγράφητε →	ἐπιστρέφωσι →
κηρύττωμεν →	διώξης →

7. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου που δίνεται σε παρένθεση:

α. Ἐμάχετο τῷ ..... τοῦ δόρατος. (ἡμισυς)

β. Βάδιζε τήν ..... , ἣν δίκαιος ἦν. (εὐθύς)

γ. Ἐν ..... χρόνῳ μανθάνουσιν τήν τέχνην. (βραχύς)

δ. Ἅτερον τό ..... τοῦ ἀγαθοῦ. (ἡδύς)

ε. .... ξίφους πληγῇ φονικωτάτη ἐστι. (ὀξύς)

8. Στις παρακάτω προτάσεις να βάλετε το ρήμα που βρίσκεται στην παρένθεση σε υποτακτική ενεστώτα και αορίστου (όπου υπάρχει):

α) Ἦν τοὺς ἄνδρας ..... (φονεύω, αόρ.), μεγίστην δίκην δώσετε (=θα τιμωρηθεῖτε σκληρά).

β) Ἐπιτήδεις σε οὐκ ἤγειρον (=δε σε ξύπνησα), ἵνα τοῦ ὕπνου ..... (ἀπολαύω, αόρ.).

γ) Ἐὰν τὰ χρήματα ..... (δημεύω, αόρ.), καλῶς ποιήσετε

δ) Ἦν τις τούτων τι ..... (παραβαίνω, ενεστ.), ζημίαν αὐτοῖς ἐπέθεσαν (=τους επιβάλλουν συνήθως τιμωρία).

ε) Ὅταν ..... (σπεύδω, ενεστ.) τις αὐτὸς, χῶ (=καὶ ὁ) θεὸς συνάπτεται (=βοηθάει)

Ενότητα 5^η Η ελεημοσύνη βασίλισσα των αρετών

Αγαπητοί, μὴ γινώμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι. Ἐκείνοις πάντα κοινὰ καὶ οὐδὲν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει· σύ δὲ ἄνθρωπος ὢν, θηρίου γίνῃ χαλεπώτερος, μυρίων πενήτων τροφὰς μιᾷ κατακλείων οἰκίᾳ.	Αγαπητοί, ας μὴ γίνουμε αγριότεροι ἀπὸ τὰ ζῶα. Σ' ἐκεῖνα ὅλα εἶναι κοινὰ καὶ κανένα δεν ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα· ἐσύ ὅμως ἀν καὶ εἶσαι ἄνθρωπος, γίνεσαι πιο ἀσπλαχνος ἀπὸ τὰ θηρία, κλείνοντας ἐρμητικά σε ἓνα σπῖτι ὅσα τρόφιμα θὰ ἀρκούσαν γιὰ νὰ θρέψουν ἀμέτρητους φτωχοὺς. Καὶ βέβαια, δὲν εἶναι μόνο ἡ φύση μας κοινή, ἀλλὰ καὶ ἄλλα περισσότερα· κοινὸς εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἀστέρες καὶ ὁ ἀέρας καὶ ἡ θάλασσα καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος καὶ τὰ γηρατεῖα καὶ οἱ ἀρρώστειες καὶ ἡ υγεία καὶ ἡ ἀνάγκη τροφῆς καὶ ροῦχων. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο αὐτοὶ ποὺ μοιράζονται τόσα πολλὰ μεταξύ τους στὰ χρήματα νὰ εἶναι τόσο πλεονέκτες, καὶ νὰ μὴ διατηροῦν τὴν ἴδια ἰσονομία; Γιὰ τὸν θάνατο ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση καὶ οδηγεῖ στὴν τιμωρία. Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ κάτι τέτοιο, ας ἐφαρμόσουμε τὴν ἐλεημοσύνη. Γιὰ τὴν αὐτὴ εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἡ ὁποία θὰ μας ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρία. Ας κάνουμε τὰ περιττὰ χρήσιμα, ἀφού παραμερίσουμε τὸν πολὺ πλοῦτο, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, ἀκόμη κι ἀν ἔχουμε διαπράξῃ πολλὰ παραπτώματα ὁ Θεὸς θὰ μας συγχωρήσῃ.
Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα· οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀῆρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτῇ καὶ γῆρας καὶ νόσος καὶ υγεία καὶ χρεῖα τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσούτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν; Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει. Ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πολλῇ χρησώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἢ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας. Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληκότες, ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.	Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα· οὐρανὸς κοινὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀῆρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτῇ καὶ γῆρας καὶ νόσος καὶ υγεία καὶ χρεῖα τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσούτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν; Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει. Ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πολλῇ χρησώμεθα τῇ ἐλεημοσύνῃ. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἢ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας. Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληκότες, ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.

Απόδοση νοήματος

Στο απόσπασμα της ενότητας ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος απευθυνόμενος προς τους ομοθρήσκους του παρουσιάζει την αξία και τη σημασία της ελεημοσύνης, την οποία αποκαλεί βασίλισσα των αρετών. Δηλώνει ότι τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στους ανθρώπους είναι πολύ περισσότερα από αυτά που τους χωρίζουν. Για όλους, ο ουρανός, ο ήλιος, η σελήνη και τα αστέρια, ο αέρας, η θάλασσα και η γη, η ζωή, ο θάνατος, και τα γηρατειά, η αρρώστια και η υγεία, η ανάγκη τροφής και ενδυμάτων είναι κοινά. Αντίθετα, το μόνο που τους χωρίζει είναι η απληστία και η ακόρεστη επιθυμία για απόκτηση υλικών αγαθών. Για να γλιτώσουν από τη μεταθανάτια τιμωρία ως μόνη διέξοδο βλέπει την ελεημοσύνη. Όσοι, κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής τους, πρόσφεραν βοήθεια προς τους συνανθρώπους τους, αυτοί θα συγχωρεθούν από το Θεό την ημέρα της Κρίσης. Αναγνωρίζοντας την προσφορά τους, ακόμα κι αν έχουν διαπράξει αμέτρητα αμαρτήματα θα τους δώσει την ευκαιρία να σώσουν την αθάνατη ψυχή τους, συγχωρώντας τους.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου**1. Ποιες είναι οι διαφορές του ανθρώπου από τα ζώα σύμφωνα με την Ιωάννη τον Χρυσόστομο;**

Σύμφωνα με τον Ιωάννη το Χρυσόστομο, οι άνθρωποι διαφέρουν από τα ζώα, πέρα από την εμφάνιση και τα ιδιαίτερα τους χαρακτηριστικά, κυρίως στον τρόπο συμπεριφοράς. Σε αντίθεση με τα ζώα, τα οποία μοιράζονται όλα τα αγαθά που υπάρχουν στη γη, ο άνθρωπος προσπαθεί να εκμεταλλευτεί τους συνανθρώπους του. Συγκεντρώνει σε αποθήκες αγαθά, τα οποία θα μπορούσαν να θρέψουν χιλιάδες άλλους ανθρώπους, βυθίζοντάς τους με αυτόν τον τρόπο στην πείνα και στη δυστυχία. Ενώ, λοιπόν, τα ζώα μοιράζονται αρμονικά τα δώρα που προσφέρει πλουσιοπάροχα ο πλανήτης μας, οι άνθρωποι ανταγωνίζονται για το ποιος θα αποκτήσει τα περισσότερα σε βάρος των υπολοίπων. Πολλές φορές μάλιστα, δεν διστάζουν να καταφύγουν ακόμα και στη χρήση βίας ή και στον πόλεμο για να ικανοποιήσουν την ακόρεστη μανία τους για συγκέντρωση ολοένα και περισσότερων αγαθών.

2. Ποια κοινά στοιχεία ενώνουν και εξομοιώνουν τους ανθρώπους μεταξύ τους σύμφωνα με το κείμενο; Είναι αυτά μόνο θετικά ή και αρνητικά;

Οι άνθρωποι δεν διστάζουν να βλάψουν τους γύρω τους, επειδή πιστεύουν, ότι με την απόκτηση υλικών αγαθών θα καταξιωθούν στο ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον και θα γίνουν ανώτεροί του. Για να μπορέσει να ξεφύγει ο άνθρωπος από αυτή την ολέθρια για τον ίδιο και τους συνανθρώπους του συμπεριφορά οφείλει, σύμφωνα με τον Ιωάννη το Χρυσόστομο, να αναλογιστεί όλα όσα τον ενώνουν με τους υπολοίπους. Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και ζουν κάτω από τον ίδιο ήλιο, στον ίδιο πλανήτη, απολαμβάνοντας, όσα δημιούργησε ο Θεός για αυτούς. Μοιράζονται τα αστέρια, τον αέρα, τη γη και τη θάλασσα. Τα στοιχεία που εξομοιώνουν τους ανθρώπους, σύμφωνα με το κείμενο, δεν είναι, όμως, μόνο θετικά. Τα κοινά τους στοιχεία επεκτείνονται και στα γηρατειά, τις αρρώστιες αλλά και την κοινή κατάληξη όλων, το θάνατο, ο οποίος δεν κάνει διακρίσεις ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, ισχυρούς και ανίσχυρους. Επομένως, οι άνθρωποι, ως ένα μικρό κομμάτι της θεικής δημιουργίας, είναι ίσοι απέναντί του· είναι ανάγκη, λοιπόν, να αντιληφθούν, ότι τα στοιχεία που τους ενώνουν είναι πολύ περισσότερα από αυτά που τους χωρίζουν και να προσπαθήσουν να συνεργαστούν για το καλό ολόκληρης της ανθρωπότητας.

3. Ποια τύχη περιμένει τον άνθρωπο που δε λαμβάνει υπόψη του τους ανήμπορους συνανθρώπους του, σύμφωνα με το κείμενο; Ποιο μέσο έχει στη διάθεσή του ο άνθρωπος, προκειμένου να αποφύγει τη μετά θάνατον τιμωρία;

Σύμφωνα με τη χριστιανική πίστη, οι άνθρωποι κρίνονται για τις πράξεις τους στη Γη· οι καλοί και ενάρετοι μετά το θάνατό τους κερδίζουν μια αιώνια ζωή στον παράδεισο, ενώ οι άδικοι και οι

ακόλαστοι κατευθύνονται στην κόλαση, όπου βασανίζονται αιώνια. Για να μπορέσει κάποιος να αποφύγει τα μαρτύρια της μετά θάνατον ζωής είναι ανάγκη, σύμφωνα με το κείμενο, να ζήσει με εγκράτεια, αδιαφορώντας για τα υπερβολικά πλούτη. Ο άνθρωπος οφείλει να ενδιαφερθεί για τη σωτηρία της αθάνατης ψυχής του και όχι για την απόκτηση πλούτου. Για να το πετύχει αυτό είναι ανάγκη να διακρίνεται για την ελεημοσύνη και τα φιλάνθρωπα συναισθήματά του προς τους άλλους.

Οι πραγματικά ελεήμονες άνθρωποι μπορούν να είναι σίγουροι ότι έχουν διαφύγει από τον κίνδυνο της μεταθανάτιας τιμωρίας.

Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα

Σχηματισμός συνθέτου από το:

Ρηματικόθέμα π.χ. ἄγω < θ. ἄγ-	χρονικό θέμα (ενεργ. αορίστου ή μέλλοντα) π.χ. φεύγω < θ. φυγ-, φευξ-
Κατά τη σύνθεση:	
το θέμα μένει αμετάβλητο, όταν το β' συνθετικό αρχίζει από φωνήεν	στο θέμα προστίθεται -ε-, -ι- ή -ο-, όταν το β' συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο
π.χ. φθιν-όπωρον < φθίνω + ὀπώρα πειθ-αρχῶ < πείθομαι + ἄρχω	π.χ. φυγ-ό-πονος < φεύγω (θ. αορ.φυγ-) + πόνος κρυψ-ί-νους < κρύπτω (θ. αορ.κρυψ-) + νοῦς

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να συμπληρώσετε στις φράσεις τον τύπο των ρημάτων που ζητείται στην παρένθεση:

α. Νῦν δέ φοβοῦμαι μή οἱ ἐχθροί ἐφ' ἡμᾶς ..... (βαδίζω, υποτ. αορ.)

β. Ἐάν .....(βλάπτω, υποτ. αορ.) τήν ἡμετέραν χώραν, ὡς πολεμίους ὑμᾶς ἀλεξόμεθα (=θα αποκρούσουμε)

γ. Ἐπειδάν τάχιστα ἡ στρατεία .....(λήγω, υποτ. αορ.), εὐθύς ἀποπέμψει αὐτόν.

δ. Ἄν δυνατός .....(εἰμί, υποτ. ενεστ.), νικήσεις.

ε. Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λέγω ὑμῖν ταῦτα, ἵνα μή .....(κινδυνεύω, υποτ. αορ.)

2. Στις παρακάτω προτάσεις να υπογραμμίσετε τα απρόσωπα ρήματα και τις απρόσωπες εκφράσεις και να βρείτε τη δοτική προσωπική (όπου υπάρχει).

α. Προσῆκει τοῖς πολίταις προθύμως πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι.

β. Τοῖς φαύλοις ἐνδέχεται τὰ τυχόντα ποιεῖν.

γ. Ἄξιόν ἐστιν ἡμῖν ἐπαινεῖσαι τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων.

δ. Καλόν ἐστι τοῖς εὐδαίμοσι τοὺς τάλανας οἰκτῖρειν.

ε. Οὐ χρὴ τῶν διδασκαλικῶν λόγων ἀμελεῖν.

ζ. Ἀνάγκη ἐστὶν ἡμῖν τὰς πύλας φυλάττειν.

η. Χρὴ τοὺς εὐγενεῖς γενναίως φέρειν τὰς συμφοράς.

θ. Χαλεπὸν ἐστὶν ἑαυτὸν γινῶναι.

ι. Δῆλόν ἐστι τὴν οἰκοδομίαν κατὰ σπουδὴν γενέσθαι.

κ. Φόβος ἐστὶ τοῖς γονεῦσι μὴ στερηθῶσι τῶν οἰκειοτάτων γηροτρόφων.

λ. Δῆλόν ἐστιν ὥς ἑκάτεροι διετέθησαν.

μ. Ἀναγκαῖόν ἐστι πείθεσθαι τοῖς νόμοις.

3. Να συμπληρώσετε το σωστό τύπο της αλληλοπαθητικής αντωνυμίας στο κατάλληλο γένος.

α. Ἐπέπλεον δέ οὐδέτεροι .....ἀλλά τό θέρος τοῦτο ἀντικαθεζόμενοι χειμῶνος ἤδη ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου ἑκάτεροι. (δοτ. πληθ.)

β. Τὰς ἀρετάς φασιν ἀντακολουθεῖν .....(δοτ. πληθ.)

γ. Ἐν δέ τούτῳ ἐδόκει πρῶτον τοῖς Μεγαρεῦσι καί τοῖς ἀπὸ Θράκης πρέσβεσιν ὁμόσαι ὄρκους .....(δοτ. πληθ.)

δ. Οὐδέ περί μέν τῆς πρός .....κατηγορίας νομοθετήσομεν (αιτ. πληθ.)

ε. Ἀπὸ τῶν πράξεων καί τῶν πολιτειῶν · τὰς φύσεις αὐτῶν καί τὰς διαθέσεις πρός .....ἐπισκεψόμεθα. (αιτ. πληθ.)

4. Να μεταφερθούν οι παρακάτω τύποι στον άλλο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:

πεπραχότες-χυῖαι-χότα ὤμεν →
ὡμολογηκώς-κυῖα-κός ἦς →
εὐεργετηκώς- κυῖα- κός ἦ →
πεπειθότες- θυῖαι- θότα ὥσιν →
νενικώς-κυῖα- κός ὦ →

Παράλληλο Κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα εκθειάζεται η ελεημοσύνη, γιατί μας φέρνει πιο κοντά στον Θεό. Ὁ Χριστὸς πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοὺς πτωχοὺς ὡς ἀδελφοὺς τοῦ ἡμετέρου Δημιουργοῦ καὶ κριτοῦ ἐλεήσωμεν. Καὶ τί τῆς φιλοπτωχίας τὸ κέρδος; Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος. Δηλοῖ δὲ τὴν τῆς κρίσεως ὁδύναν τοῖς ἀμαρτωλοῖς καὶ πόνους ἐπιφέρουσιν. Ῥύσεται φῶς τοὺς φιλοπτώχους ὁ Κύριος. Χρεωστεῖ γὰρ αὐτοῖς φιλανθρωπίαν, ὡς αὐτὸς τὴν ἐλεημοσύνην παρ' αὐτοῖς δανεισάμενος· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σολομώντος εἰπὼν· Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεόν.

Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, 27.196.29-38ς ὁ Μέγας, 27.196.29-38

Μετάφραση

Ὁ Χριστὸς, ἐνὼ ἦταν πλούσιος πτώχευσε, γιὰ νὰ ἐλεήσουμε καὶ ἐμεῖς τοὺς φτωχοὺς σαν ἀδελφοὺς τοῦ Δημιουργοῦ μας καὶ κριτῆ. Καὶ ποιο εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς φτωχοὺς; Σὲ μιὰ δύσκολη ἡμέρα ὁ Κύριος θὰ τὸν σώσει. Καὶ φανερῶνει τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως ποὺ φέρνει πόνους καὶ βάσανα γιὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Θὰ σώσει ὁ Κύριος ὡς φῶς αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τοὺς φτωχοὺς. Γιὰτὶ χρωστᾷ φιλανθρωπία σ' αὐτοὺς, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δανεῖστηκε τὴν ἐλεημοσύνη ἀπὸ αὐτοῦ καὶ μέσω τοῦ Σολομώντα εἶπε: Εκείνος ποὺ ἐλεεῖ τὸ φτωχὸ δανεῖζει τὸ Θεό.

Ενότητα 6^η Η ευθύνη για την παιδεία των νέων

ΣΩ: Ἀλλ' ὅμως σὺ μὲ φῆς, ὦ Μέλητε,
τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τοὺς νέους
διαφθείρειν;
Καίτοι ἐπιστάμεθα μὴν δήπου τίνες
εἰσὶ νέων διαφθοραί·
σύ δὲ εἶπὲ εἴ τινα οἶσθα ὑπ' ἐμοῦ
γεγεννημένον
ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος
ὑβριστήν.

ΜΕΛ. Ἀλλὰ ναί, μὰ Δί' ἐκείνους οἶδα
οὓς σὺ πέπεικας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον
ἢ τοῖς γονεῦσι.

ΣΩ. Ὅμολογῶ, περὶ γε παιδείας·
τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἐμοὶ μεμεληκός.
Περὶ δὲ ὑγιείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ
ἄνθρωποι
πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν·
καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντες δήπου
οἱ Ἀθηναῖοι
τὰ φρονιμώτατα λέγουσι πείθονται
μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν.
Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγούς αἰρεῖσθαι,
οὓς ἂν ἡγήσθε περὶ τῶν πολεμικῶν
φρονιμωτάτους εἶναι;
Οὐκοῦν θαυμαστὸν καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ
εἶναι,
ἐμὲ τούτου ἔνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ
διώκεσθαι,
ὅτι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ
ἀνθρώποις,
περὶ παιδείας, βέλτιστος εἶναι ὑπὸ
τινων προκρίνομαι;

ΣΩ: Ἀλλὰ ἐσύ ὅμως ἰσχυρίζεσαι, ὦ
Μέλητε,
ὅτι ασχολούμενος με τέτοια διαφθείρω
τοὺς νέους;
Ἀκόμη κι ἀν γνωρίζουμε βέβαια, ποιες
εἶναι οἱ διαφθορές τῶν νέων·
καὶ συ πες ἀν ξέρεις ὅτι κάποιος ἔχει
γίνει ἐξαιτίας μου
εἴτε ἀπὸ εὐσεβῆς ἀνόσιος εἴτε ἀπὸ
συνετός ἀλαζόνας.

ΜΕΛ: Καὶ βέβαια, μα το Δία, ξέρω
εκείνους
οἱ οἱποῖοι υπακοὺν σε ἐσένα
περισσότερο παρὰ στοὺς γονεῖς τοὺς.

ΣΩ: Το ὁμολογῶ, ὅσον ἀφορὰ
τουλάχιστον τὴν παιδεία·
γιατί τὸ γνωρίζουν ὅτι γι' αὐτὸ
νοιάζομαι.

Οἱ ἄνθρωποι γὰρ τὴν ὑγεία
περισσότερο τοὺς ἰατροὺς
υπακοὺν παρὰ τοὺς γονεῖς·
καὶ στὶς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, βέβαια
ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι
υπακοὺν σε αὐτοὺς ποὺ λένε τὰ πιο
συνετὰ παρὰ στοὺς συγγενεῖς τοὺς.

Καὶ στρατηγούς δὲν ἐκλέγετε
ὁποιοὺς ἐνδεχομένως θεωρεῖτε ὅτι
εἶναι οἱ πιο συνετοὶ στὰ στρατιωτικά;
Λοιπόν, σου φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ
τούτο περίεργο
ὅτι ἐξαιτίας αὐτοῦ διώκομαι ἀπὸ σένα
καὶ ἀντιμετωπίζω τὴν ποινὴ τοῦ
θανάτου,
ἐπειδὴ δηλαδὴ γὰρ τὸ μεγαλύτερο
ἀγαθὸ στοὺς ἀνθρώπους,
γὰρ τὴν παιδεία, θεωροῦμαι ἀπὸ
μερικοὺς ὅτι εἶμαι ὁ καλύτερος;

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αντιστοιχήσετε τα αντώνυμα στον παρακάτω πίνακα:

πιστωτικός	δύσπιστος
πειθαρχέω-ῶ	ατίθασος
πειθαρχία	χρεωστικός
πειθήνιος	απειθαρχία
εὐπιστος	απειθαρχώ

2. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά από τα παρακάτω ρήματα:

πιστεύω	εμπιστεύομαι
πιστώνω	διαπιστεύω
πειθαρχέω-ῶ	πεισμώνω
πιστοποιέω-ῶ	πειθαναγκάζω

3. Να χωρίσετε όλες τις σύνθετες λέξεις του παρακάτω πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να δηλώσετε στη συνέχεια τι μέρος του λόγου είναι το πρώτο συνθετικό τους:

ΣΥΝΘΕΤΗ ΛΕΞΗ	ΣΥΝΘΕΤΙΚΑ	ΕΙΔΟΣ
εὐλαβής		
ἀμφίστομος		
ἡμιάγριος		
ἀποκλείω		
ἀνεβαίνω		
δυσανάγνωστος		

4. Να γραφούν οι ζητούμενες πτώσεις των παρακάτω συνεκφορών:

ἐπιφανής ἥρως (δοτ. πληθ.) →

ποδήρης χιτών (αιτ. πληθ.) →

εὐδαίμων ἀνὴρ (κλητ. εν.) →

αὐτάρκης πόλις (δοτ. εν.) →

ἄφρων ἄνθρωπος (δοτ πληθ.) →

ἐπιμελής μαθητής (κλητ. εν.) →

ἀληθής λόγος (ονομ. πληθ.) →

5. Να γραφεί η δια του άρθρου ζητούμενη πτώση των επιθέτων:

τήν ὑγι___	τῶν ἐλεημόν___	τό δεισιδαῖμ___
τοῖς ἀσεβέ___	τοῦ πλήρ___	τούς ἐπιμελ___
τά αὐτάρκ___	τόν ἀχίτον___	ταῖς τριήρ___
τούς ἀμνήμον___	τοῖς εὐσχήμ___	τάς εὐφυ___
τῆς εὐδαίμον___	τῷ περιδε___	τό εὐῶδ___

6. Να συμπληρωθούν οι φράσεις με τα επίθετα που δίνονται:

- Παρέχω τράπεζαν _____ ἐδεσμάτων _____ (ὁ, ἡ πλήρης, τὸ πλήρες - ὁ, ἡ πολυτελής, τὸ πολυτελές).
- Οἱ Ἀθηναῖοι μετεῖχον τῶν _____ ἐορτῶν (ὁ, ἡ συνήθης, τὸ σύνηθες).
- Οἱ στρατηγοὶ ἔσονται _____ τῷ δήμῳ (ὁ, ἡ ἐπιεικής, τὸ ἐπιεικές).
- Ὁ ἄρχων ἐβοήθησε τοῖς _____ πολίταις (ὁ, ἡ ἐνδεής, τὸ ἐνδεές).
- Ὁ παῖς ἦν _____ πατρός (ὁ, ἡ ἐπιφανής, τὸ ἐπιφανές).
- Ὁ φιλόσοφος ὠνόμασεν αὐτοὺς _____ (ὁ, ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον).
- Οἱ ἄγροὶ γέμουσιν _____ ἀνθέων (ὁ, ἡ εὐώδης, τὸ εὐῶδες).
- Νοῦς _____ ἐν σώματι _____ (ὁ, ἡ ὑγιής, τὸ ὑγιές).
- Γλῶσσα λανθάνουσα τὰ _____ λέγει (ὁ, ἡ ἀληθής, τὸ ἀληθές).

7. Να γίνει πλήρης σύνταξη των απαρεμφάτων (υποκείμενο, αντικείμενο, εξάρτηση, είδος) στις παρακάτω προτάσεις:

α. Χρή (πρέπει) ποιεῖσθαι τήν εἰρήνην πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους.

β. Αἱ συνθήκαι ὀρίζουσι τοὺς Ἑλληνας αὐτονόμους εἶναι.

Ενότητα 7^η Ένας στοργικός ηγέτης

Όλοι γνωρίζουμε ότι ο Αγησίλαος,
Όπου γινώσκουμε ότι ο Αγησίλαος,
όπου πίστευε ότι θα ωφελούσε σε κάτι την πατρίδα,
όπου πόνων υφίετο, οὐ κινδύνων ἀφίστατο,
δεν ἔπαυε να μοχθεί, οὐτε ἀπέφευγε τους κινδύνους,
οὐ χρημάτων ἐφείδετο, οὐ σῶμα, οὐ γῆρας προὔφασίζετο,
δε λυπόταν τα χρήματα, οὐτε πρόβαλλε ως δικαιολογία το σῶμα ἢ τα γηρατειά,
ἀλλὰ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνόμιζε,
ἀλλὰ πίστευε ὅτι καθήκον του καλοῦ βασιλιά εἶναι
τὸ τοὺς ἀρχομένους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν.
να κάνει ὅσο το δυνατόν περισσότερα καλὰ στους υπηκόους του.
Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ ὠφελήμασι τῆς πατρίδος
Στις μεγαλύτερες ωφέλειες τῆς πατρίδας
καὶ τόδε ἐγὼ τίθημι αὐτοῦ,
κι αὐτό ἐδῶ του συγκαταλέγω
ὅτι δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει
ὅτι, ἐνῶ ἦταν ὁ πιο δυνατός στην πόλη,
φανερὸς ἦν μάλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων.
υπηρετοῦσε φανερά σε μεγάλο βαθμὸ τους νόμους.
Τίς γὰρ ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν
Γιατί ποιος θα ἠθέλε να μην υπακούει
ὁρῶν τὸν βασιλέα πειθόμενον; [...]
ὅταν ἐβλεπε τὸν βασιλιά να υπακούει; [...]
Ὅς καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πόλει
Αὐτὸς καὶ τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους στην πόλη
ὥσπερ πατὴρ πρὸς παῖδας προσεφέρετο.
τοὺς συμπεριφερόταν σαν πατέρας πρὸς τα παιδιά του.
Ἐλοιδορεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν,
Κακολογούσε βέβαια ὅσους ἔκαναν ἀδικίες,
ἐτίμα δ' εἴ τι καλὸν πράττειεν,
τοὺς τιμοῦσε ὅμως ἀν ἔκαναν κάτι καλὸ,
παρίστατο δ' εἴ τις συμφορὰ συμβαίνοι,
παραστεκόταν, ἀν παρουσιαζόταν κάποια συμφορὰ,
ἐχθρὸν μὲν οὐδένα ἡγούμενος πολίτην,
ἐπειδὴ δε θεωρούσε κανένα πολίτη ἐχθρό,
ἐπαινεῖν δὲ πάντας ἐθέλων,
ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠθέλε να τοὺς ἐπαινεί ὅλους,
σώζεσθαι δὲ πάντας κέρδος νομίζων,
θεωρῶντας κέρδος το να σώζονται ὅλοι
ζημίαν δὲ τιθεῖς εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἄξιος ἀπόλοιτο.
καὶ θεωρῶντας το ζημιά ἀν κάποιος, ἔστω καὶ ἀνάξιος, χανόταν.

Απόδοση νοήματος

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνει ο Ξενοφώντας για τον Αγησίλαο ο Σπαρτιάτης βασιλιάς ήταν γενναίος και αποφασιστικός ηγέτης, ο οποίος προκειμένου να ωφελήσει την πατρίδα του δεν δίσταζε να προβεί σε κάθε είδους ενέργεια χωρίς να λυπηθεί χρήματα, κόπο ή ακόμη και την ίδια του τη ζωή. Πέρα από την προσωπική του προσφορά και τους αγώνες για την κυριαρχία της Σπάρτης, ο Αγησίλαος διακρινόταν για τη συμπεριφορά του προς τους πολιτικούς του αντιπάλους μέσα στα στενά όρια της πόλης του, τους οποίους δεν απέκλειε από την λήψη αποφάσεων. Αντίθετα, με ό,τι συμβαίνει συνήθως, ο ξεχωριστός αυτός ηγέτης συμπεριφερόταν σε όλους με τον ίδιο τρόπο, χωρίς να κάνει διακρίσεις. Επαινούσε όσους ήταν υπεύθυνοι για κάτι καλό αλλά κακολογούσε όσους με τις πράξεις τους προξενούσαν κακό στην πατρίδα. Αναγνώριζε την προσφορά όλων ανεξαιρέτως και χαιρόταν, όταν μπορούσε να ενθαρρύνει όλους τους Λακεδαιμονίους. Η αγάπη του προς τους συμπολίτες του ήταν τέτοια, ώστε θλιβόταν και θεωρούσε μεγάλη ζημιά ακόμα και την απώλεια του πιο ανάξιου.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου**1. Τι θεωρούσε καθήκον του σωστού πολιτικού ο Αγησίλαος σύμφωνα με τον Ξενοφώντα;**

Σύμφωνα με το συγγραφέα, ο Αγησίλαος θεωρούσε πρωταρχικό μέλημα του σωστού πολιτικού τη βελτίωση της ζωής των πολιτών του. Για να το πετύχει αυτό δεν δίσταζε να προβεί σε κάθε ενέργεια, την οποία έκρινε απαραίτητη. Ο κόπος, ο προσωπικός κίνδυνος, η δαπάνη χρημάτων και η κούραση δεν μπορούσαν να σταματήσουν τον Αγησίλαο, από την πραγματοποίηση όλων των ενεργειών, τις οποίες θεωρούσε απαραίτητες και αναγκαίες για την επιτυχία του στόχου του, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των συμπολιτών του.

2. Πώς συμπεριφερόταν ο Αγησίλαος στους συμπολίτες του; Τι είδους σχέση επιδίωκε να δημιουργήσει μαζί τους;

Ο Αγησίλαος ήταν ο ένας από τους δύο βασιλείς της Σπάρτης. Παρόλο που όσοι έχουν τέτοιου είδους αξιώματα, συνήθως, εμπνέουν φόβο στους υπηκόους τους και απαιτούν το σεβασμό τους, ο Αγησίλαος συμπεριφερόταν εντελώς διαφορετικά προς τους Σπαρτιάτες. Επιδίωκε να βελτιώσει τον τρόπο ζωής τους, χωρίς να διστάζει να καταβάλλει κάθε προσπάθεια και να χρησιμοποιεί όλα τα προσφερόμενα μέσα για να το πετύχει. Συμπεριφερόταν, προς τους υπηκόους του, όπως ο πατέρας προς τα παιδιά του. Τους επέπληττε όταν έσφαλαν, αλλά τους επαινούσε κάθε φορά που έκαναν κάτι σωστό. Δεν είχε εχθρικές σχέσεις με κανέναν· ούτε ακόμα και με τους πολιτικούς του αντιπάλους. Όπως κάθε σωστός πατέρας αγαπάει εξίσου τα παιδιά του και λυπάται για την απώλειά τους, έτσι και ο Αγησίλαος θεωρούσε ζημιά το θάνατο ακόμα και του πιο ανάξιου Σπαρτιάτη. Επιδίωκε να δημιουργήσει μια σχέση αγάπης, αλληλοσεβασμού και φροντίδας με τους υπηκόους του, επειδή πίστευε, ότι μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να ευδοκιμήσει και να προοδεύσει η χώρα τους.

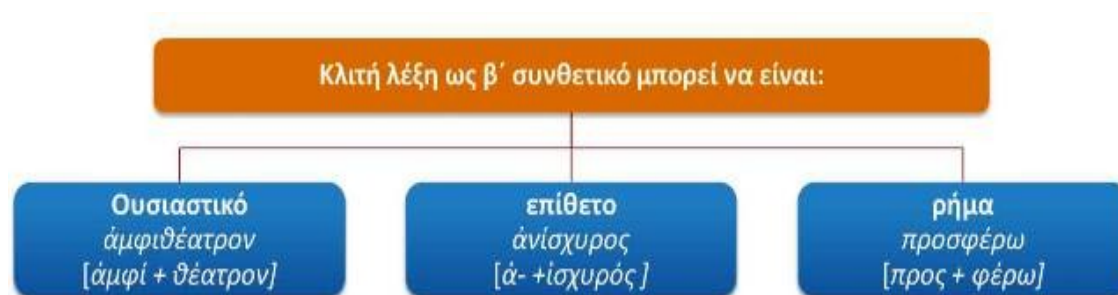
3. Θα μπορούσε ο Αγησίλαος να χαρακτηριστεί, εκτός από ηγέτης, και « παιδαγωγός »; Ποια στοιχεία του κειμένου μπορούν να στηρίξουν αυτόν τον χαρακτηρισμό;

Ο Αγησίλαος ανήκει στους ανθρώπους που μένουν στην ιστορία, όχι επειδή ήταν αρκετά τυχεροί να καταλάβουν κάποια ιδιαίτερη θέση, αλλά επειδή τιμάνε το αξίωμα που καταλαμβάνουν. Ο βασιλιάς της Σπάρτης ήταν γεννημένος ηγέτης· η συμπεριφορά του προς τους υπηκόους του το αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο. Πάντοτε ενδιαφερόταν για αυτούς και αγωνιζόταν συνεχώς για να βελτιώσει τη ζωή τους. Πέρα, όμως, από ηγέτης ο Αγησίλαος ήταν και παιδαγωγός του λαού του, γιατί του συμπεριφερόταν σαν πατέρας. Ήταν πρότυπο μίμησης για όλους, επειδή δεν διοικούσε διατάζοντας, αλλά χρησιμοποιώντας το προσωπικό

του παράδειγμα. Δεν δίσταζε να καταβάλλει κάθε προσπάθεια για το κοινό καλό και δεν παραβίαζε ποτέ τους νόμους της πατρίδας του. Επίσης, όπως κάθε καλός δάσκαλος-παιδαγωγός, γνώριζε, ότι ο έπαινος και η ενθάρρυνση των υπολοίπων είναι απαραίτητα για την επιτυχία μιας ομαδικής εργασίας. Για το λόγο αυτό δεν σταματούσε ποτέ να ενθαρρύνει τους πολίτες να γίνονται καλύτεροι και επαινούσε εκείνους που έκαναν κάτι καλό. Τέλος ήταν δίκαιος με όλους, επειδή γνώριζε, ότι οι άνθρωποι μπορούν να υπομείνουν κάθε κακουχία αλλά δεν ανέχονται την αδικία ποτέ.

Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό

Όταν το β' συνθετικό είναι **ουσιαστικό**, η σύνθετη λέξη που παράγεται μπορεί να είναι και αυτή **ουσιαστικό** (π.χ. ήμιθεος) ή **επίθετο** (π.χ. ἄπολις). Στη σύνθετη λέξη το β' συνθετικό άλλοτε **παραμένει αμετάβλητο** και άλλοτε **μετασχηματίζεται**. Ειδικότερα:

ουσιαστικό	→	το β' συνθετικό παραμένει αμετάβλητο, π.χ. ὁδοί- πόρος (ὁδός + πόρος), κατα- δίκη το β' συνθετικό παραμένει αμετάβλητο, π.χ. ἄ-πολις, εὐ- δαίμων , μονο- δάκτυλος

ή

επίθετο	επιθέτου	β'	κλίσης	-	γ'	κλίσης	σε -(ι)ος
π.χ.	ἄσώματ-ος		(σῶμα),		ἐπουράν-ιος		(οὐρανός),
	ὁμοπάτρ-ιος (πατήρ)						

το β' συνθετικό παίρνει τη μορφή: επιθέτου γ' κλίσης σε -ης ή -ων

π.χ. εὐγεν-**ής** (γένος), ὁμοεθν-**ής** (ἔθνος),

ἀκτῆμ-**ων** (κτῆμα)

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αντιστοιχήσετε τα παρακάτω αντώνυμα

είσπραττω	πολυπράγμων
εἰσπραξις	καταβάλλω
δυσπραγία	καταβολή
ἀπράγμων	εὐπραγία

2. Χρησιμοποιώντας τις παρακάτω λέξεις ως β' συνθετικό, να σχηματίσετε στην α.ε. σύνθετες λέξεις και να τις κατατάξετε σε ουσιαστικά ή επίθετα, επισημαίνοντας τις μεταβολές του θέματος, όπου υπάρχουν: φωνή, κέρδος, δαίμων, ὀφθαλμός, ζημία.

3. Να μεταφερθούν οι ρηματικοί τύποι στην **ευκτική μέλλοντα και αορίστου**: φυλάττοιμεν, ἄρπάζοις, σκάπτοι, τρίβοιτε.

4. Να αναγνωρίσετε τους τύπους των αναφορικών αντωνυμιών και να μεταφέρετε τις προτάσεις στον άλλο αριθμό, όπου είναι δυνατόν:

α. Ὃν οἱ θεοὶ φυλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

.....
.....

β. Ὃστις ἐθέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω (ας ἀπαρνηθεῖ) τὴν οἰκογένειαν.

.....
.....

γ. Οἱ τύραννοι κατ' ἀρχάς μέν ταῦτ' ἐποιοῦν, ἐφ' οἷς ἔχαιρεν ἡ πόλις.

.....
.....
δ. Ὁρᾶτε οὖν ὅπως ἔσεσθε ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας, ἧς κέκτησθε.

.....
.....

Παράλληλα κείμενα

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ξενοφών περιγράφει τη συνάντηση του Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησίλαου με τον Φαρνάβαζο, από την οποία αναδεικνύονται οι διαφορές ανάμεσα στον λιτό σπαρτιατικό τρόπο ζωής του Αγησίλαου και τον τρυφηλό τρόπο ζωής του Φαρνάβαζου.

Ἦν δέ τις Ἀπολλοφάνης Κυζικηνός, ὃς καὶ Φαρναβάζῳ ἐτύγχανεν ἐκ παλαιοῦ ξένος ὢν καὶ Ἀγησίλαῳ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐξενόθη. Οὗτος οὖν εἶπε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὡς οἷοιτο συναγαγεῖν αὐτῷ ἂν εἰς λόγους περὶ φιλίας Φαρναβάζον. Ὡς δ' ἤκουσεν αὐτοῦ, σπονδὰς λαβὼν καὶ δεξιὰν παρῆν ἄγων τὸν Φαρναβάζον εἰς συγκείμενον χωρίον, ἔνθα δὴ Ἀγησίλαος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τριάκοντα χαμαὶ ἐν πόᾳ τινὶ κατακείμενοι ἀνέμενον· ὁ δὲ Φαρναβάζος ἦκεν ἔχων στολὴν πολλοῦ χρυσοῦ ἁξίαν. Ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτὰ, ἐφ' ὧν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς, ἡσχύνθη ἐντρυφῆσαι, ὁρῶν τοῦ Ἀγησίλαου τὴν φαυλότητα· κατεκλίθη οὖν καὶ αὐτὸς ὥσπερ εἶχε χαμαί. Καὶ πρῶτα μὲν ἀλλήλους χαίρειν προσεῖπαν, ἔπειτα τὴν δεξιὰν προτείναντος τοῦ Φαρναβάζου ἀντιπροὔτεινε καὶ ὁ Ἀγησίλαος. Μετὰ δὲ τοῦτο ἤρξατο λόγου ὁ Φαρναβάζος· καὶ γὰρ ἦν πρεσβύτερος.

Ξενοφών, Ἑλληνικά 4.1.29-31

Μετάφραση

Και υπήρχε κάποιος Απολλοφάνης από την Κύζικο, που τύχαινε να είναι και φίλος από φιλοξενία με το Φαρνάβαζο από παλιά και εκείνη την εποχή έγινε φίλος με τον Αγησίλαο. Αυτός, λοιπόν, είπε στον Αγησίλαο ότι πίστευε πως θα μπορούσε να φέρει σ' αυτόν για συνομιλίες περί φιλίας το Φαρνάβαζο. Και όταν τον άκουσε, αφού έκαναν συμφωνία και χειραψία, εμφανίστηκε οδηγώντας το Φαρνάβαζο στο συμφωνημένο τόπο, όπου λοιπόν ο Αγησίλαος και οι τριάντα στρατιώτες που ήταν γύρω του, περίμεναν καθισμένοι κάτω

στο χορτάρι· κι ο Φαρνάβαζος είχε έρθει φορώντας ενδυμασία ίσης αξίας με πολύ χρυσάφι. Κι αφού τοποθέτησαν κάτω γι' αυτόν οι υπηρέτες κεντητά μαξιλάρια, πάνω στα οποία οι Πέρσες κάθονται μαλακά, ντράπηκε για τον τρυφηλό τρόπο ζωής του, βλέποντας την απλότητα του Αγησιλάου· κάθισε, λοιπόν, κι αυτός κάτω, όπως ακριβώς ήταν. Και στην αρχή αντάλλαξαν χαιρετισμό, έπειτα, όταν πρότεινε ο Φαρνάβαζος το δεξί χέρι, το πρότεινε με τη σειρά του και ο Αγησίλαος. Μετά απ' αυτό ο Φαρνάβαζος άρχισε να μιλάει γιατί ήταν μεγαλύτερος στην ηλικία.

Ενότητα 8^η Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Ἦν χρόνος ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων βίος καί θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπηρέτης, ὅτ' οὐδέν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν οὔτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο. κάπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νόμους θέσθαι κολαστάς, ἵνα δίκη τύραννος ἦ τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχη· ἐζημιούτο δ' εἰ τις ἐξαμαρτάνοι. Ἐπειτ' ἐπειδὴ τὰμφανῇ μέν οἱ νόμοι ἀπειργον αὐτούς ἔργα μὴ πράσσειν βία, λάθρα δ' ἔπρασσον, τηνικαῦτά μοι δοκεῖ πυκνός τις καὶ σοφός γνώμην ἀνήρ θεῶν δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν, ὅπως εἴη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι, κἂν λάθρα πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ φρονῶσί τι. Ἐντεῦθεν οὖν τό θεῖον εἰσηγήσατο, ὥς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ νόῳ τ' ἀκούων καὶ βλέπων, φρονῶν τε καὶ προσέχων τε ταῦτα καὶ φύσιν θεῖαν φορῶν, ὅς πᾶν μέν τό λεχθέν ἐν βροτοῖς ἀκούσεται, τό δρώμενον δέ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται.	Υπήρχε μια εποχή που έλειπε ο νόμος από τη ζωή των ανθρώπων και ταίριαζε σε θηρία και ήταν υπηρέτης της δύναμης, όταν κανένα έπαθλο δεν υπήρχε ούτε ανάμεσα στους ενάρετους ούτε πάλι υπήρχε τιμωρία για τους κακούς. Κι έπειτα έχω την εντύπωση ότι οι άνθρωποι νόμους θέσπισαν ως τιμωρούς, για να εξουσιάζει η δικαιοσύνη και να έχει την αλαζονεία ως δούλη· τιμωρούνταν δε όποιος αδικούσε. Έπειτα επειδή οι νόμοι τους εμπόδιζαν να διαπράττουν φανερές αδικίες τις έκαναν όμως στα κρυφά, τότε μου φαίνεται ότι κάποιος ευφυής και σοφός επινόησε για τους θνητούς το φόβο των θεών, για να υπάρχει κάποιος φόβος για τους κακούς, ακόμα κι αν κρυφά κάνουν ή λένε ή σκέφτονται κάτι. Από τότε δίδαξε το θείο, ότι, δηλαδή, υπάρχει θεός που ζει αιώνια και που ακούει και βλέπει με το νου και σκέφτεται και επιτηρεί αυτά και είναι περιβεβλημένος με τη θεία φύση, ο οποίος καθετί που λέγεται μεταξύ των ανθρώπων θα το ακούσει, και καθετί που γίνεται μπορεί να το δει.

Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο

Κατά τη σύνθεση, όταν το β' **συνθετικό** είναι **επίθετο**, μένει **αμετάβλητο**.
π.χ. δύσ-βατος (βατός), πάγ-καλος (καλός), ἄ-γνωστος (γνωστός)

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους και να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό:

ἀθλοφόρος

πένταθλον

ἐπαθλον

αθλοπαιδιές

2. Να δημιουργήσετε από μια α.ε. σύνθετη λέξη χρησιμοποιώντας ως β' συνθετικό τα επίθετα: ισχυρός, σαφής, ικανός, ώχρος.

3. Να γράψετε **τα γ' εν. και β' πληθ.** (σε όλα τα γένη) της ευκτικής παρακειμένου των ρημάτων: ψηφίζω, κόπτω, ἄρχω.

4. Να βρείτε τα αντικείμενα στις φράσεις:

α. Χρή τῆς οὐσίας μεταδιδόναι τοῖς φίλοις.

β. Ἐκοινώνησαν τοῖς συμμάχοις τῆς δόξης.

γ. Προέταξαν τοὺς ἱππέας τῶν φαλάγγων.

δ. Χάρις τίκτει τήν χάριν καὶ ἔρις τήν ἔριν.

ε. Χρή τοὺς παῖδας ἀπέχεσθαι τῶν αἰσχροῶν ἀκουσμάτων.

Ενότητα 9^η Η Καλλιπάτειρα

Κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν ἔστιν ὄρος πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον, Τυπαῖον καλούμενον. Κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἥλείοις ἔστιν ὥθειν νόμος, ἣν φωραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν Ὀλυμπικὸν ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβάσαι τὸν Αἰφειόν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀλῶναι λέγουσιν οὐδεμίαν, ὅτι μὴ Καλλιπάτειραν μόνην, ἣ ὑπὸ τινων καὶ Φερενίκη καλεῖται. Αὕτη προαποθανόντος αὐτῇ τοῦ ἀνδρός, ἐξεικάσασα αὐτὴν τὰ πάντα ἀνδρὶ γυμναστῇ, ἤγαγεν ἐς Ὀλυμπίαν τὸν υἱὸν μαχοῦμενον· νικῶντος δὲ τοῦ Πεισιρόδου, τὸ ἔρυμα ἐν ᾧ τοὺς γυμναστὰς ἔχουσιν ἀπειλημμένους, τοῦτο ὑπερπηδῶσα ἡ Καλλιπάτειρα ἐγυμνώθη. Φωραθείσης δὲ ὅτι εἶη γυνή, ταύτην ἀφιάσιν ἀζήμιον καὶ τῷ πατρὶ καὶ ἀδελφοῖς αὐτῆς καὶ τῷ παιδί αἰδῶ νέμοντες -ὑπῆρχον δὴ ἅπασιν αὐτοῖς Ὀλυμπικαὶ νῆκαι- ἐποίησαν δὲ νόμον ἐς τὸ ἔπειτα ἐπὶ τοῖς γυμναστικοῖς γυμνοὺς σφᾶς ἐς τὸν ἀγῶνα ἐσέρχεσθαι.	Στην οδὸ που οδηγεῖ στην Ολυμπία υπάρχει ἓνα ἀπόκρημνο βουνό με ψηλούς βράχους, που ονομάζεται Τυπαῖο. Απ' αὐτό υπάρχει νόμος στους Ἥλείους να πετοῦν τις γυναῖκες αν ἀποκαλυφθοῦν να ἔχουν ἐρθεῖ στο χώρο της Ολυμπίας ἢ καὶ γενικά να ἔχουν περάσει τον Αἰφειό κατὰ τις ἀπαγορευμένες γι' αὐτές μέρες. Ούτε καὶ λένε ὅτι πιάστηκε καμιά παρὰ μόνο ἡ Καλλιπάτειρα, ἡ οποία ἀπὸ μερικοὺς ονομάζεται καὶ Φερενίκη. Αὐτὴ, ἐπειδὴ εἶχε πεθάνει νωρίτερα ὁ σύζυγός της, ἀφοῦ μεταμφιέστηκε ἐντελῶς σὲ ἀντρά γυμναστή ἔφερε στην Ολυμπία τὸ γιο της γιὰ νὰ αγωνιστεῖ· μόλις, λοιπόν, νίκησε ὁ Πεισιρόδης, τὸ φράκτη με τὸν ὁποῖο ἔχουν τοὺς γυμναστὲς περιορισμένους καθὼς τὸν περνοῦσε ἡ Καλλιπάτειρα ἔμεινε γυμνή. Αν καὶ ἀποκαλύφθηκε ὅτι ἦταν γυναῖκα, τὴν ἀφήσαν ἀτιμώρητη, ἀποδίδοντας σεβασμὸ καὶ στὸν πατέρα της καὶ στὰ ἀδελφία της καὶ στὸ γιο της -γιατί εἶχαν νικήσει ὅλοι στὸς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες- θεσμοθέτησαν ὅμως νόμο γιὰ τοὺς γυμναστὲς στὸ ἐξῆς νὰ μπαίνουν γυμνοὶ στὸς ἀγῶνες.

Απόδοση νοήματος

Το απόσπασμα της ενότητας παρουσιάζει την ιστορία της Καλλιπάτειρας, της μναδικής γυναίκας που μπόρεσε να εισέλθει στους Ολυμπιακούς αγώνες στην αρχαία Ελλάδα. Σύμφωνα με τον Πausanias, οι Ηλείοι τιμωρούσαν τις γυναίκες με θάνατο, όχι μόνο αν τις έπιαναν επ' αυτοφόρω να παρακολουθούν τους αγώνες αλλά ακόμα και αν τις συνελάμβαναν να έχουν περάσει τον Αλφειό και να έχουν εισχωρήσει στον ευρύτερο χώρο της Ολυμπίας τις ημέρες διεξαγωγής των αγώνων. Η μόνη που μπόρεσε να δει τους αγώνες χωρίς να τιμωρηθεί ήταν η Καλλιπάτειρα, η οποία, μετά το θάνατο του συζύγου της μεταμφιέστηκε σε άνδρα και προσποιούμενη ότι ήταν γυμναστής, οδήγησε τον γιο της στην Ολυμπία. Με το τέχνασμα αυτό κατάφερε να ξεγελάσει τους διοργανωτές. Κατά τη διάρκεια των αγώνων, επειδή ο γιος της νικούσε, παρασυρμένη από τη χαρά και την υπερηφάνεια της, πήδηξε το φράκτη, μέσα στον οποίο παρευρίσκονταν όλοι οι γυμναστές, για να συγχαρεί το γιο της από κοντά. Εκείνη τη στιγμή, όμως, τα ρούχα της σκίστηκαν κι αποκαλύφθηκε ότι ήταν γυναίκα. Οι Έλλανοδίκες δεν την τιμώρησαν από σεβασμό στην οικογένειά της καθώς ο πατέρας, ο σύζυγος και ο γιος της ήταν όλοι Ολυμπιονίκες παρόλο που η παρουσία των γυναικών ήταν απαγορευμένη. Για να αποφύγουν όμως, στη συνέχεια την επανάληψη του φαινομένου θέσπισαν νόμο που εισέρχονται πέρα από τους αθλητές και οι γυμναστές γυμνοί για να μην μπορούν να μπουκν και άλλες γυναίκες.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου**1. Ποιος νόμος ίσχυε στους Ηλείους για όποια έγγαμη γυναίκα διέβαινε τον Αλφειό κατά τον χρόνο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων;**

Οι αθλητικοί αγώνες αποτελούσαν μια ξεχωριστή στιγμή στη ζωή όλων των Ελλήνων. Η παρουσία των γυναικών σε αυτούς ήταν αυστηρά απαγορευμένη, επειδή οι αθλητές συναγωνίζονταν γυμνοί. Ανάμεσα στους υπόλοιπους αγώνες εξέχουσα θέση κατέχουν οι Ολυμπιακοί, οι οποίοι τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια στον ιερό περίβολο της Ολυμπίας. Εδικά για τις μέρες τέλεσης των αγώνων, οι Ηλείοι απαγόρευαν σε κάθε έγγαμη γυναίκα να διαβεί τον Αλφειό. Όσες γυναίκες παρέβαιναν τον νόμο τιμωρούνταν με θάνατο. Τις οδηγούσαν στην κορυφή ενός ψηλού βουνού, το οποίο ονομάζεται Τυπαίο και τις έσπρωχναν στο κενό. Η αυστηρότητα της ποινής αποδεικνύει τη σημασία που έδιναν οι αρχαίοι Έλληνες στους Ολυμπιακούς αγώνες.

2. Ποιος νόμος ψηφίστηκε από τους Έλλανοδίκες μετά από όσα συνέβησαν με την Καλλιπάτειρα;

Η παρουσία γυναικών στους αθλητικούς αγώνες και ειδικά στους Ολυμπιακούς ήταν απαγορευμένη. Οι κάτοικοι της Ηλείας, οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για την διοργάνωση και την τέλεση των αγώνων, είχαν θεσπίσει ιδιαίτερα αυστηρούς νόμους για να τους περιφρουρήσουν και να αποτρέψουν οποιαδήποτε γυναίκα από την παρακολούθησή της. Η πράξη της Καλλιπάτειρας τους απέδειξε, όμως, με τον πιο περίτρανο τρόπο, ότι η απαγόρευση και η τιμωρία συνήθως δεν είναι αρκετή για να κρατήσει μακριά όλους τους επίδοξους παραβάτες. Για το λόγο αυτό αποφάσισαν να εισέρχονται πλέον και οι θεατές γυμνοί στις κερκίδες. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να είναι σίγουροι ότι δεν θα έμπαινε ξανά καμία γυναίκα κρυφά στο χώρο των αγώνων.

Ετυμολογικά**Δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα**

Όταν το β' συνθετικό είναι **ρήμα**, η σύνθετη λέξη που δημιουργείται μπορεί να είναι και αυτή αντίστοιχα **ρήμα** (εισέρχομαι) ή **όνομα**, δηλαδή **ουσιαστικό** (νομοθέτης < νόμος + ρ. τίθημι) ή **επίθετο** (άποτομος < από + ρ. τέμνω).

Ειδικότερα:

όνομα → η σύνθετη λέξη παίρνει τις καταλήξεις:

-(η)ς: σχολάρχ-ης

-ος: αστυνόμ-ος

-ής: εύσεβ-ής

-της: έπιστά-της

-(τ)ωρ: κοσμοκράτ-ωρ

ρήμα

Αν το **α' συνθετικό** είναι **πρόθεση**, το ρήμα ως β' συνθετικό παραμένει αμετάβλητο: *είσ-έρχομαι, δια-βαίνω*.

Αν το **α' συνθετικό** είναι οποιοδήποτε άλλο μέρος του λόγου εκτός από πρόθεση, σχηματίζεται

παρασύνθετο ρήμα (π.χ. σε -έω, -ῶ) από συγγενές ουσιαστικό ή επίθετο που δηλώνει το πρόσωπο που ενεργεί:

ίερο-σκοπῶ < ίερο-σκόπος, ναυ-μαχῶ < ναυ-μάχος.

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αντιστοιχήσετε τις λέξεις με την κατάλληλη κάθε φορά ερμηνεία:

φοροδιαφυγή	α. ο ειδικευμένος στα φορολογικά θέματα
έκφορα	β. άτομο που δεν πληρώνει τους οφειλόμενους στην πολιτεία φόρους
φοροτεχνικός	γ. η απόκρυψη της φορολογητέας ύλης με σκοπό την καταστρατήγηση των νόμιμων φορολογικών υποχρεώσεων
φοροφυγιάς	δ. φέρνω ως αποτέλεσμα
επιφέρω	ε. μεταφορά, αποκομιδή

2. Να γράψετε τα αντώνυμα των παρακάτω λέξεων:

άνωφερής
ανυπόφορος
φερέγγυος
καρποφόρος

3. Να γράψετε τα α.ε. σύνθετα ονόματα που προκύπτουν από τα παρακάτω συνθετικά:

κρέας + πωλέω-ῶ →

γυμνάσιον + ἄρχω →

ψυχή + φθείρω →

νίκη + φέρω →

4. Να βρεθούν οι επιθετικές και κατηγορηματικές μετοχές· στις κατηγορηματικές μετοχές να προσδιοριστεί και το είδος του ρήματος από το οποίο εξαρτώνται.

α. Πείθου τοῖς νόμοις τοῖς ὑπὸ τῶν βασιλέων κειμένοις.

β. Ἐτυχον ὀπλῖται ἐν τῇ ἀγορᾷ καθεύδοντες.

γ. Λύσανδρος παρέπλει εἰς Λάμψακον σύμμαχον οὔσαν Ἀθηναίων.

δ. Τῶν εὐτυχούντων πολλοὶ εἰσιν οἱ φίλοι.

ε. Ἐπτά ἡμέρας διετέλεσαν μαχόμενοι.

5. Να βρείτε τις συνημμένες και απόλυτες επιρρηματικές μετοχές των παρακάτω παραδειγμάτων και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

α) Οὔσης δὲ στενῆς τῆς εἰσόδου οἱ Ἀθηναῖοι ἵππους τε ἑβδομήκοντα ἀπολλύουσι (=εξοντώνουν) καὶ τῶν ὀπλιτῶν οὐ πολλούς.

β) Ἦλθον ὀλίγα ἔχοντες χρήματα.

γ) Τῶν γὰρ ἄλλων ἡσυχίαν ἀγόντων (= αδρανούντων) ἀναστὰς αὐτῶν κατηγοροῦν.

δ) Κατηγοροῦσιν τινες ἡμῶν ὥς οὐκ ὀρθῶς βουλευομένων.

6. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις κατηγορηματικές μετοχές των παρακάτω παραδειγμάτων (εἶδος, υποκείμενο, συντακτική θέση, ρήμα εξάρτησης).

α) καπνὸς ἀναφερόμενος (= ὑψούμενος) ἑωρᾶτο.

β) οὐκ ᾔδεσαν (= δεν γνώριζαν) Κῦρον τεθνηκότα.

γ) αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων.

δ) θεὸν οὐ λήξομέν ποτε προστάτην ἔχοντες.

ε) ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων.

ζ) ἐγγὺς τῆς θύρας βαδίζοντές εἰσι.

η) ἤκουον δηουμένην τὴν χώραν.

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Αἰλιανὸς στο παρακάτω απόσπασμα αναφέρει την περίπτωση της Φερενίκης, η οποία επίσης προσπάθησε να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Φερενίκη τὸν υἱὸν ἤγεν ἐς Ὀλύμπια ἀθλεῖν. Κωλύοντων δὲ αὐτὴν τῶν Ἑλλανοδικῶν τὸν ἀγῶνα θεάσασθαι, παρελθοῦσα ἐδικαιολογήσατο πατέρα μὲν Ὀλυμπιονίκην ἔχειν καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς καὶ αὐτὴ παῖδα Ὀλυμπίων ἀγωνιστήν· καὶ ἐξενίκησε τὸν δῆμον καὶ τὸν εἵργοντα νόμον τῆς θεάς τὰς γυναῖκας, καὶ ἐθεάσατο Ὀλύμπια.

Αἰλιανός, Ποικίλη Ἱστορία 10.1

Μετάφραση

Η Φερενίκη έφερνε το γιο της στην Ολυμπία, για να αγωνιστεί. Επειδή όμως την εμποδίζαν οι Ελλανοδίκες να δει τους αγώνες, αφού παρουσιάστηκε μπροστά στις αρχές, υπερασπίστηκε τον εαυτό της, λέγοντας ότι είχε πατέρα Ολυμπιονίκη και τρεις αδερφούς και η ίδια γιο αθλητή των Ολυμπιακών αγώνων· και υπερνίκησε τους πολίτες και το νόμο που απέκλειε από το θέαμα τις γυναίκες και είδε τους Ολυμπιακούς αγώνες.

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Το τόλμημα της Καλλιπάτειρας να παρακολουθήσει τους αγώνες στην Ολυμπία αψηφώντας τη σχετική απαγόρευση ενέπνευσε τον ποιητή Λορέντζο Μαβίλη να γράψει γι' αυτήν.

- Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πώς μπήκες;
Γυναίκες διώχνει μια συνήθεια αρχαία
εδώθε. – Έχω ένα ανίψι, τον Ευκλέα,
τρία αδέρφια, γιο, πατέρα Ολυμπιονίκες·

να με αφήσετε πρέπει, Ελλανοδίκες,
και εγώ να καμαρώσω μες στα ωραία
κορμιά, που για το αγρίλι του Ηρακλέα
παλεύουν, θαυμαστές ψυχές αντρίκιες.

Με τες άλλες γυναίκες δεν είμαι όμοια·
στον αιώνα το σόι μου θα φαντάζει
με της αντρείας τα αμάραντα προνόμια.

Με μάλαμα γραμμένος το δοξάζει
σε αστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
ύμνος χρυσός του αθάνατου Πινδάρου».

Λορέντζος Μαβίλης, Καλλιπάτειρα

Ενότητα 10^η Ένας δύσκολος αντίπαλος

- ΣΩΣ. Ὅποσα ἔπραττον ἐν τῷ βίῳ,
 πότερα ἐκὼν ἔπραττον
 ἢ ἐπεκέκλωστό μοι ὑπὸ τῆς Μοίρας;
 MIN: Ὑπὸ τῆς Μοίρας δηλαδή.
 ΣΩΣ: Οὐκοῦν καὶ οἱ χρηστοὶ ἅπαντες
 καὶ οἱ πονηροὶ δοκοῦντες
 ἐκείνη ὑπηρετοῦντες ταῦτα ἐδρῶμεν;
 MIN: Ναί, τῇ Κλωθοῖ, ἢ ἐκάστῳ
 ἐπέταξε γεννηθέντι τὰ πρακτέα.
 ΣΩΣ: Εἰ τοίνυν ἀναγκασθεὶς τις ὑπ'
 ἄλλου φονεύσαι τινά
 οὐ δυνάμενος ἀντιλέγειν,
 οἷον δῆμιος ἢ δορυφόρος,
 ὁ μὲν δικαστῇ πεισθεὶς, ὁ δὲ τυράννῳ,
 τίνα αἰτιάσῃ τοῦ φόνου;
 MIN: Δῆλον ὡς τὸν δικαστὴν ἢ τὸν
 τύραννον,
 ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ξίφος αὐτό·
 ὑπηρετεῖ γὰρ ὄργανον ὃν τοῦτο πρὸς
 τὸν θυμὸν τῷ πρώτῳ παρασχόντι τὴν
 αἰτίαν.
 ΣΩΣ: Οὐκοῦν ὁρᾷς πῶς ἄδिका ποιεῖς
 κολάζων ἡμᾶς ὑπηρέτας γενομένους
 ὧν ἡ Κλωθὴ προσέταττεν;
 Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε εἶπεῖν ἔχοι τις ὡς
 ἀντιλέγειν δυνατόν ἢν
 τοῖς μετὰ πάσης ἀνάγκης
 προστεταγμένοις.
 MIN: ὦ Σώστρατε, πολλὰ ἴδοις ἂν καὶ
 ἄλλα οὐ κατὰ λόγον γιγνόμενα,
 εἰ ἀκριβῶς ἐξετάζοις.
 Ἀπόλυσον αὐτόν, ὦ Ἑρμῇ, καὶ μηκέτι
 κολαζέσθω.
 Ὅρα δὲ μὴ καὶ τοὺς ἄλλους νεκροὺς τὰ
 ὅμοια ἐρωτᾶν διδάξης.
 ΣΩΣ: Πόσα ἀπὸ αὐτὰ που ἔκανα στη
 ζωὴ μου
 τι ἀπὸ τα δύο: τα ἔκανα με τὴ θέλησή
 μου
 ἢ μου εἶχαν καθοριστεῖ ἀπὸ τῆς Μοίρας;
 MIN: Εἶναι φανερό ἀπὸ τῆς Μοίρας.
 ΣΩΣ: Λοιπὸν, καὶ ὅλοι οἱ ἐνάρετοι καὶ
 ὅσοι φαίνονται κακοὶ
 κάναμε αὐτὰ υπηρετώντας ἐκείνη;
 MIN: Ναι, (κάνουμε τὸ θέλημα) τῆς
 Κλωθῆς ἡ ὁποία ὅρισε γιὰ τὸν καθένα
 τι ἔπρεπε νὰ κάνει, ὅταν γεννήθηκε.
 ΣΩΣ··· Εἰάν λοιπὸν κάποιος,
 ἐξανγκασμένος ἀπὸ κάποιον ἄλλον,
 σκοτώσει κάποιον
 χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ προβάλλει
 ἀντίρρηση
 ὅπως γιὰ παράδειγμα ἓνας δῆμιος ἢ
 ἓνας δορυφόρος
 ὁ ἓνας υπακούοντας σὲ δικαστῇ, κι
 ἄλλος σὲ τύραννο,
 ποῖον θὰ κατηγορήσεις γιὰ τὸ φόνον;
 MIN: Εἶναι φανερό τὸ δικαστῇ ἢ τὸν
 τύραννο,
 κι ὄχι τὸ ἴδιο τὸ ξίφος·
 γιὰτί ὡς ὄργανο ἐκτελεῖ τὴ θέληση τοῦ
 πρωταίτιου.
 ΣΩΣ: Βλέπεις, λοιπὸν, πόσο ἄδिका
 κάνεις
 νὰ μας τιμωρεῖς ἐπειδὴ γίναμε
 υπηρέτες αὐτῶν που ἡ Κλωθὴ
 διατάζει;
 Γιατί βέβαια δὲν μπορεῖ κανεὶ νὰ
 υποστηρίξει ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή ἦταν
 δυνατό νὰ προβάλλει ἀντίρρηση
 σὲ ἐντολές που ἔπρεπε κατ' ἀνάγκη νὰ
 ἐκτελεστούν
 MIN: Σώστρατε, θὰ δεις κι ἄλλα πολλὰ
 παράλογα
 ἀνὰ τα ἐξετάζεις με ἀκριβεία.
 Ἑρμῇ, ἐλευθέρωσε τὸν κι ἄς μὴν
 τιμωρεῖται ἄλλο πια.
 Πρόσεξε ὅμως νὰ μὴ διδάξεις καὶ στοὺς
 ἄλλους νεκροὺς νὰ ρωτοῦν παρόμοια.

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας την κατάλληλη λέξη από τον παρακάτω πίνακα, αφού την τοποθετήσετε στον κατάλληλο τύπο.

αντιβίωση, βιοηθική, επιβίωση, αμφίβιος, βιολόγος, αντιβιοτικό.

α. Οι.....κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για ορισμένα είδη ζώων που βαδίζουν προς εξαφάνιση.

β. Οι .....επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα απαιτητικές και ο στρατός οφείλει να προετοιμάζεται εντατικά.

γ. Η .....κάτω από ακραίες καιρικές συνθήκες επιτυγχάνεται με πολύ δυσκολία.

δ. Το πανεπιστήμιο Αθηνών οργάνωσε συνέδριο.....

ε. Η παροχή ..... αποτελεί μονόδρομο για ορισμένες ασθένειες.

2. Να αναλύσετε ετυμολογικά τις σύνθετες λέξεις που σας δίνονται και να γράψετε τα συνθετικά μέρη τους.

ἐκστρατεύω

ἀεροδρόμιο

λαμπαδηδρομία

λεωφορεῖον

ΚΑΤΑΣΚΕΥΆΖΩ

πρόθυμος

τηλεόραση

φωταγωγός

3. Να γράψετε το **β' εν.** και **β' πληθ.** υποτακτικής και ευκτικής ενεστώτα, αορίστου, παρακειμένου των ρημάτων *βλάπτω, καταδιδώω*.

[illegible]

4. ‘ Ο Δημοσθένης ὑπομένων παρεσκευάζετο τὸν ἔκπλουν στρατιάν τε ἐπαγγέλλων ἐς τοὺς συμμάχους καὶ ναῦς καὶ ὀπλίτας ἐτοιμάζων ’. Να αναγνωρίσετε τα είδος των μετοχών και να βρείτε τα υποκείμενά τους.

5. Να συμπληρωθούν τα κενά με τη λέξη που δίνεται στις παρενθέσεις στον κατάλληλο τύπο.

- α. Μία .....οὐ ἔαρ ποιεῖ. (χελιδών)
β. Οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον ὅτι Κῦρος οὐδαμοῦ .....(ἀκούω, ευκτ.)
γ. Οἱ πλούσιοι οὐκ αἰεὶ εἰσι.....(εὐδαίμων)
δ. Χρώμεθα ..... τοῖς λόγοις (ἀληθής)
ε. Σωκράτης ἔλεγε ὅτι οὐδεὶς ἐστι ..... κακός. (ἐκών)

6. Να γράψετε τον τύπο του ρήματος που σας ζητείται κάθε φορά:

διακινδυνεύω: α΄ πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής αορίστου→

ψέγω: γ΄ πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής μέλλοντα→

ἐκπέμπω: γ΄ ενικό πρόσωπο υποτακτικής ενεστώτα→

κολάζω: β΄ πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής παρακειμένου

7. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τη γραμματική τους αναγνώριση στη στήλη Β΄ (ένα στοιχείο περισσεύει):

A΄	B΄
1. αὐχένων	α. δοτική ενικού
2. ἄξονι	β. αιτιατική πληθυντικού
3. γείτονας	γ. γενική πληθυντικού
4. ἀγῶνα	δ. δοτική πληθυντικού
5. σωλῆνες	ε. ονομαστική πληθυντικού
	στ. αιτιατική ενικού

Ενότητα 11^η Ο σεβασμός προς τους γονείς μέλημα του νόμου

Ὅς ἂν τολμήσῃ πατέρα ἢ μητέρα
Ὅποιος τυχόν τολμήσῃ να χτυπήσῃ τον πατέρα του ἢ τη μητέρα του
ἢ τούτων πατέρας ἢ μητέρας τύπτειν,
ἢ τους πατέρες τους ἢ τις μητέρες τους
πρῶτον μὲν ὁ προστυχάνων βοηθείτω,
ο πρῶτος ἄνθρωπος που τον συναντά ας βοηθήσῃ (το θύμα)
καὶ ὁ μὲν μέτοικος ἢ ξένος εἰς προεδρίαν τῶν ἀγώνων καλείσθω βοηθῶν,
καὶ ὁ μέτοικος ἢ ὁ ξένος, αν βοηθήσῃ, να καλεῖται σε τιμητική θέση στους
ἀγῶνες
μὴ βοηθήσας δὲ ἀειφυγίαν ἐκ τῆς χώρας φευγέτω·
αν ὁμως δε βοηθήσῃ να ἀπελαύνεται ἀπὸ τη χώρα για ὅλη του τη ζωή·
ὁ δὲ μὴ μέτοικος βοηθῶν μὲν ἔπαινον ἐχέτω,
κι αὐτός που δεν εἶναι μέτοικος, αν βοηθήσῃ, ας ἐπαινείται,
μὴ βοηθῶν δέ, ψόγον·
αν ὁμως δε βοηθήσῃ, να μέμφεται·
δοῦλος δὲ βοηθήσας μὲν ἐλεύθερος γιγνέσθω,
καὶ ὁ δούλος που θα βοηθήσῃ, ας κερδίζει την ἐλευθερία του,
μὴ βοηθήσας δὲ πληγὰς ἑκατὸν τῇ μαστίγι τυπτέσθω.
αν ὁμως δε βοηθήσῃ, να κτυπηθεῖ με ἑκατὸ χτυπήματα με το μαστίγιο.
Ἐὰν δὲ τις ὄφλη δίκην αἰκίας γονέων,
Αν κάποιος καταδικαστεῖ για βιοπαραγία ἐναντίον των γονιῶν του,
πρῶτον μὲν φευγέτω ἀειφυγίαν ἐξ ἄστεως
πρῶτα ἀπ' ὅλα να ἀπελαύνεται για πάντα ἀπὸ την πόλη
εἰς τὴν ἄλλην χώραν καὶ πάντων ἱερῶν εἰργέσθω,
σε ἄλλη χώρα καὶ να ἀποκλείεται ἀπὸ κάθε ἱερὴ τελετή,
κατελθὼν δὲ θανάτῳ ζημιούσθω.
κι αν γυρίσει ἀπὸ την ἐξορία, να τιμωρεῖται με την ποινὴ του θανάτου.
Ἐὰν δὲ τις ἐλεύθερος τῷ τοιούτῳ συφμάγῃ
Κι αν κάποιος ἐλεύθερος φάει μαζί μ' αὐτόν
ἢ συμπίῃ ἢ τίνα τοιαύτην ἄλλην κοινωνίαν κοινωνήσῃ
ἢ πιει μαζί του ἢ ἔχει κάποια ἄλλη σχέση
ἢ καὶ μόνον ἐντυχάνων που προσάπτηται ἐκὼν,
ἢ συναντώντας τον κάπου ἐρθεῖ σε ἐπαφή μαζί του με τη θέλησή του,
μήτε εἰς ἱερὸν ἔλθῃ μηδὲν μήτ' εἰς ἀγοράν
οὔτε στο ἱερό να ἐλθεῖ οὔτε στην ἀγορά
μήτ' εἰς πόλιν ὅλως πρότερον ἢ καθήρηται.
οὔτε γενικά στην πόλη παρὰ μόνο ἀφού ἐξαγνιστεῖ.

Απόδοση νοήματος

Ο Πλάτωνας, στο παραπάνω απόσπασμα, αναφέρεται διεξοδικά στις ποινές που πρέπει να επιβάλλονται στους πατροκτόνους ή τους μητροκτόνους και στις τιμές που είναι απαραίτητο να αποδίδονται σε όλους όσους βοηθήσουν τους άτυχους γονείς. Αυτές κυμαίνονται από τιμητικές θέσεις στους αγώνες, αν είναι μέτοικοι ή ξένοι μέχρι και την απονομή της ελευθερίας σε περίπτωση που ο « βοηθός » είναι δούλος. Η προνοητικότητα του φιλοσόφου, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στις τιμές που αναλογούν στους πολίτες που διακρίνονται για τον αλτρουισμό τους αλλά επεκτείνεται και στις ποινές που προβλέπονται για όσους δεν συμπαρastaθούν στα θύματα. Με τη σειρά τους αυτές, ανάλογα με την κοινωνική θέση του « αδιάφορου » παρευρισκόμενου, ποικίλουν από χτυπήματα με το μαστίγιο για τους δούλους ως ισόβια εξορία από την πόλη για τους μετοίκους. Την ίδια αυστηρότητα απαιτεί και για όσους καταδικάζονται για βιαιοπραγία εις βάρος των γονιών τους. Η ποινή περιλαμβάνει εξορία για ολόκληρη τη ζωή του δράστη και αποκλεισμό του από όλες τις ιερές τελετές. Σε περίπτωση που επιχειρήσει να επιστρέψει στην πατρίδα του, τότε πρέπει να εκτελείται άμεσα. Η έμφαση που δίνει ο νομοθέτης στην κοινωνική απομόνωση του δράστη είναι τέτοια, ώστε απαγορεύει κάθε είδος επαφής μαζί του. Αν κάποιος παραβιάσει τους νόμους και έχει επαφή με οποιοδήποτε τρόπο μαζί του, οφείλει και ίδιος να μην εισέρχεται στην πόλη και στα ιερά τουλάχιστον μέχρι να εξαγνιστεί από το μίσμα του δράστη.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου**1. Πώς επαληθεύεται από όσα διαβάσατε η ιδιαίτερη σημασία που απέδιδε ο Πλάτων στο σεβασμό προς τους μεγαλύτερους;**

Ο σεβασμός προς τους μεγαλύτερους αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό όλων σχεδόν των πολιτισμένων κοινωνιών. Από τον κανόνα αυτό δεν μπορούσε να διαφέρει ο Πλάτων. Το ενδιαφέρον του αποδεικνύεται από τις ποινές που προβλέπονται για όσους βλάψουν τους γονείς τους ή κάποιον άλλο συγγενή τους μεγαλύτερης ηλικίας, οι οποίες ξεκινούν από την εξορία ή την κοινωνική απομόνωση, όσων διατηρούν σχέσεις με τους δράστες βιαιοπραγίας εις βάρος των γονιών τους, και επεκτείνονται έως το θάνατο. Πέρα όμως από την τιμωρία ο φιλόσοφος προβλέπει και τιμές για όσους βοηθήσουν ηλικιωμένους, οι οποίοι κινδυνεύουν ή χρειάζονται προστασία. Η απελευθέρωση των δούλων και η παροχή τιμητικής θέσης στους αγώνες στους ξένους, αποτελούν περίττανη απόδειξη του ενδιαφέροντος του Πλάτωνα για τους μεγαλύτερους και της σημασίας που απέδιδε στο σεβασμό σε αυτούς.

2. Από τις ποινές που προβλέπει ο νόμος που διαβάσατε ποια σας φαίνεται πιο αυστηρή; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

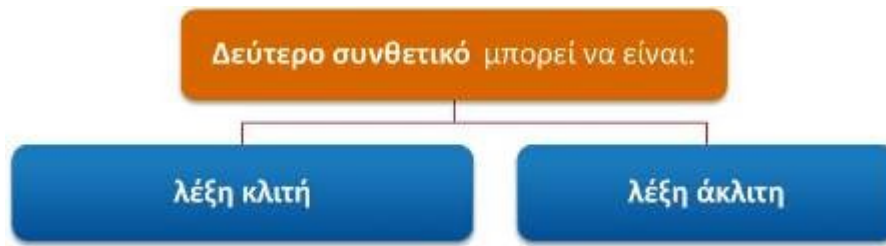
Όλες οι ποινές που προβλέπει ο Πλάτωνας στους Νόμους εις βάρος όσων βιαιοπραγούν προς μεγαλύτερους ή δεν προσπαθούν να τους βοηθήσουν είναι βαριές. Όσοι αδιαφορούν τιμωρούνται με εκατό χτυπήματα με το μαστίγιο, ενώ οι δράστες αναγκάζονται να πάρουν το δρόμο της εξορίας αρχικά κι αν επιστρέψουν τότε τους περιμένει ο θάνατος. Οι ποινές επεκτείνονται και σε όσους βοηθούν ή έχουν οποιαδήποτε σχέση ή εκούσια επαφή με τους δράστες και προσβλέπουν στον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Στις μέρες μας οι περισσότεροι θα θεωρούσαν ως πιο αυστηρή ποινή το θάνατο. Για τους αρχαίους Έλληνες όμως η απομάκρυνση από την πόλη- κράτος αποτελούσε την πιο επώδυνη τιμωρία, γιατί ο εξόριστος αναγκαζόταν να ζήσει, πολλές φορές και ολόκληρη την υπόλοιπη ζωή του, αποκομμένος από τους δικούς του ανθρώπους. Επίσης, δεν ήταν καλοδεχούμενος στις άλλες πόλεις, επειδή κανείς δεν ήθελε να έχει σχέσεις με έναν άνθρωπο, ο οποίος είχε διαπράξει κάτι τόσο ανάρμοστο, ώστε οι ίδιοι οι συμπολίτες και οι φίλοι του να μην μπορούν να τον ανεχθούν πλέον ανάμεσά τους. Για τον εξόριστο μια ζωή μέσα στην περιφρόνηση και την απομόνωση ήταν πολύ πιο δύσκολη από ότι ένας γρήγορος θάνατος.

3. Από το κείμενο που μελετήσατε διαφαίνεται διαφοροποίηση στον τρόπο που ο Πλάτων αντιμετωπίζει διάφορες κοινωνικές ομάδες σε σχέση με την τήρηση της υποχρέωσης να σέβονται τους μεγαλύτερους και να τους βοηθούν, όταν κακοποιούνται. Να καταγράψετε τις ομάδες αυτές και την αντιμετώπισή τους και, αξιοποιώντας τις γενικότερες γνώσεις σας για την αρχαιότητα, να προσπαθήσετε να τις δικαιολογήσετε.

Ο Πλάτων προβλέπει ιδιαίτερη μεταχείριση για μετοίκους και ξένους, καθώς και για τους δούλους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ότι προβλέπει την απελευθέρωση των τελευταίων σε περίπτωση που βοηθήσουν κάποιον γεροντότερο που κακοποιείται και τη μαστίγωσή τους σε περίπτωση που επιδείξουν αδιαφορία. Είναι γνωστό πως στην αρχαιότητα δεν λογίζονταν ως ανθρώπινα όντα με δικαιώματα. Ακόμα και στη δημοκρατική Αθήνα, η κατάθεση των δούλων στο δικαστήριο γίνονταν μόνο αν είχε προέλθει από βασανιστήρια. Όταν ο Πλάτων με το νόμο του χαρίζει την ελευθερία σε έναν δούλο, υποδηλώνει με αυτό τον τρόπο πόσο σημαντική θεωρεί την πράξη του, η οποία αποδεικνύει την ψυχική του ανωτερότητα και για αυτό τον προβιβάζει στην τάξη των ελεύθερων πολιτών. Αντίστροφα, σε περίπτωση αμέλειας, προβλέπει για τον δούλο μια ταπεινωτική και εξοντωτική τιμωρία, όπως ταιριάζει σε κατώτερα όντα.

Ετυμολογικά

Δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη

Όταν το δεύτερο συνθετικό είναι άκλιτη λέξη (κυρίως επιρρήματα, άκλιτα αριθμητικά, σύνδεσμοι), στη σύνθετη λέξη παραμένει αμετάβλητο.

Π.χ. *ὕπερ-άνω*, *ἔκ-παλαι*, *συν-άμα*.

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αντιστοιχήσετε την κατάλληλη ερμηνεία με τη λέξη στη στήλη Α΄

Α΄	Β΄
φυγόδικος	αυτός που τράπηκε σε φυγή
φυγόμαχος	αυτός που κρύβεται για να μην φυλακιστεί
φυγόποινος	αυτός που αποφεύγει την αναμέτρηση με αντίπαλο
πρόσφυγας	πρόσωπο που υποχρεώνεται να εγκαταλείψει τον τόπο της μόνιμης διαμονής του
φυγάς	αυτός που φυγοδικεί, που δεν παρουσιάζεται για να δικαστεί

2. Να γράψετε το β΄ ενικό και β΄ -- γ΄ πληθυντικό πρόσωπο της προστακτικής ενεστώτα και αορίστου των παρακάτω ρημάτων: *ἡσυχάζω*, *φράττω*, *ἄπτω*.

.....

.....

.....

.....

3. Να κλίνετε το ρ. *ἀθροίζω* στην προστακτική ενεστώτα και αορίστου.

4. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους κατάλληλους τύπους προστακτικής των ρημάτων που δίνονται σε παρενθέσεις.

α. ....τήν ἀλήθειαν. (λέγω, β' εν. ενεστ.)

β. ....τό σῶμα ἐν τοῖς γυμναστηρίοις. (γυμνάζω β' εν. ενεστ.)

γ. Εἰ τις ἐπολέμησε, ...τά γέρα (βραβεΐα) νῦν. (ἀπλάύω, γ' εν. ενεστ.)

δ. ....πρός τά ὄρη. (βλέπω, β' εν. αορ.)

ε. Ἐγὼ παραχωρῶ (ἀχωρῶ) καὶ ἕτερος .....(λέγω, γ' εν. ενεστ.)

5. Να συμπληρώσετε τον ζητούμενο τύπο των ρημάτων στον παρακάτω πίνακα

λέγω	β' πληθ. προστ. αορίστου	
ἐπιτυχάνω	β' πληθ. προστ. ενεστώτα	
παύω	β' ενικό προστ. αορίστου	
συλλαμβάνω	β' πληθ. προστ. ενεστώτα	
συνταράττω	γ' πληθ. προστ. αορίστου	
κρύπτω	β' ενικό προστ. αορίστου	
γράφω	γ' ενικό προστ. αορίστου	

6. Να βάλετε τα ρήματα στον κατάλληλο τύπο της προστακτικής που δηλώνεται στην παρένθεση:

- α) Σὺ πρῶτος ἐν τῇ οἰκείᾳ σου ..... (ἔχω, ενεστώτας) δημοκρατίαν.
β) ..... (εἰμί, β' ενικό) φιλαλήθης, ὃ φίλε, καὶ μὴ
πολλὰ ..... (λέγω, ενεστώτας, β' πληθυντικό) ἄλλα καλά.
γ) ..... (εἰμί, β' πληθυντικό) ἐγκρατεῖς καὶ μεδὲν ἄγαν .....
(πράττω, β' πληθυντικό, ενεστώτας).
δ) ..... (προσέχω, γ' ενικό, ενεστώτας), Περικλείς, ἐλευθέρων μέλλεις
ἄρχειν καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἀθηναίων.
ε) ..... (ἐξετάζω, β' πληθυντικό, αόριστος) τὰ ἔργα τῶν θεῶν.
στ) ..... (ἄπτω =ανάβω, β' ενικό, ενεστώτας), παῖ λύχνον.

Παράλληλα κείμενα

Στο παρακάτω απόσπασμα ο απόστολος Παῦλος συμβουλεύει τα παιδιά να υπακούουν στους γονεῖς τους και να τους τιμούν, αλλά και τους γονεῖς να ανατρέφουν σωστά τα τέκνα τους.

Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἣτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου.

Ἀπόστολος Παῦλος, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους 6.1-4

Μετάφραση

Τα παιδιά να υπακούτε στους γονεῖς σας σύμφωνα με το θέλημα του Κυρίου· γιατί αυτό είναι δίκαιο. Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου που είναι η πρώτη εντολή η οποία περιέχει υπόσχεση, για να ευτυχήσεις και να ζήσεις πολλά χρόνια στη γη. Και σεις, οι γονεῖς, μην εξοργίζετε τα παιδιά σας, αλλά να τα ανατρέφετε σύμφωνα με τη διδασκαλία και συμβουλή του Κυρίου.

Ενότητα 12^η Τα φαινόμενα απατούν

Ἔστωσαν δύο ἀμαρτωλοί, ὁ μὲν κολαζόμενος, ὁ δὲ μὴ κολαζόμενος.	Ἀς υποθέσουμε ὅτι υπάρχουν δύο αμαρτωλοί, ὁ ἕνας τιμωρεῖται, ἐνῶ ὁ ἄλλος ὄχι.
Μὴ λέγε, μακάριος οὗτος, ὅτι πλουτεῖ, ὁρφανούς ἀποδύει, χήρας βιάζεται.	Να μὴ λες ὅτι αὐτός εἶναι εὐτυχισμένος, ἐπεὶδὴ πλουτίζει, γδύνει τοὺς ὁρφανούς καὶ ἐπιτίθεται στὶς χήρας.
Καίτοι οὐ νοσεῖ, ἀλλ' ἀρπάζων εὐδοκιμεῖ, τιμῆς μεγάλης ἀπολαύει καὶ δυναστείας, οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὑπομένει.	Ἀν καὶ δὲν αρρωσταίνει, ἀλλὰ προοδεύει ἀρπάζοντας, ἀπολαμβάνει μεγάλης τιμῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δὲν υποφέρει ἀπὸ καμιά ἀνθρώπινη δυστυχία· αὐτὸν ἀντίθετα νὰ τὸν θρηνεῖς παρὰ πολύ,
ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα θρήνει, ὅτι καὶ νοσεῖ καὶ οὐ θεραπεύεται.	διότι καὶ νοσεῖ καὶ δε θεραπεύεται.
Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ὑδέρω κατεχόμενον, καὶ μὴ τρέχοντα πρὸς τὸν ἰατρόν,	Ἀν δεις κάποιος νὰ υποφέρει ἀπὸ υδρωπικία, καὶ νὰ μὴν πηγαίνει στο γιαντρός,
ἀλλὰ τράπεζαν ἔχοντα Συβαριτικὴν, μεθύοντα καὶ ἐπιτείνοντα τὴν νόσον,	ἀλλὰ νὰ ἔχει τραπέζι βαρυφορτωμένο με ἐδέσματα, νὰ μεθάει καὶ νὰ χειροτερεῖ τὴν ασθένεια,
μακαρίζεις τοῦτον, ἢ ταλανίζεις; Ἐὰν δὲ ἕτερον ἴδῃς ὑδέρω κατεχόμενον, ιατρικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, λιμῶ ἑαυτὸν ἐκδιδόντα,	αὐτὸν τὸν θεωρεῖς εὐτυχισμένο ἢ δυστυχισμένο; Κι ἂν δεις κάποιον ἄλλον που νὰ υποφέρει ἀπὸ υδρωπικία, νὰ ἀπολαμβάνει ἱατρικῆς φροντίδας, νὰ παραδίδεται στὴν πείνα,
φαρμάκοις προσκαρτεροῦντα πικροῖς, οὐχὶ τοῦτον πολὺ μᾶλλον ἐκείνου μακαρίζεις; Ὡμολόγηται· ὁ μὲν γὰρ νοσεῖ, καὶ οὐ θεραπεύεται·	νὰ παίρνει με υπομονὴ πικρὰ φάρμακα, αὐτὸν δὲν τὸν θεωρεῖς πολὺ περισσότερο εὐτυχισμένο ἀπὸ ἐκεῖνον; Εἶναι κοινὰ παραδεκτό· ὁ ἕνας νοσεῖ καὶ δε θεραπεύεται· ὁ ἄλλος νοσεῖ καὶ ἀπολαμβάνει θεραπείας.
ὁ δὲ νοσεῖ, καὶ ἀπολαύει ἱατρείας. Ἐπίπονος μὲν ἢ ἱατρεία, ἀλλ' ὠφέλιμον αὐτῆς τὸ τέλος.	Επίπονη βέβαια ἡ θεραπεία, ἀλλὰ εἶναι ὠφέλιμος ὁ σκοπὸς τῆς.
Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ.	Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ με τὴν παρούσα ζωή.

Απόδοση νοήματος

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στο παραπάνω απόσπασμα χρησιμοποιώντας ένα ιδιαίτερα εύστοχο παράδειγμα εκθέτει την ορθή στάση που οφείλουν να τηρούν όλοι οι χριστιανοί απέναντι στους αμαρτωλούς. Σύμφωνα με την άποψή του, δεν πρέπει να θεωρούμε ευτυχισμένους όσους αμαρτωλούς είναι πλούσιοι ή έχουν τη δύναμη να καταπιέζουν τους κοινωνικά αδύναμους γιατί όλοι αυτοί είναι στην πραγματικότητα άρρωστοι, οι οποίοι δεν ενδιαφέρονται για την υγεία της ψυχής τους. Όπως με τις σωματικές ασθένειες είναι ανάγκη ο άνθρωπος να υπομείνει μια σειρά από επίπονες δοκιμασίες για να ξαναβρεί την υγεία του, έτσι και για τις αμαρτίες της ψυχής ο αμαρτωλός οφείλει να τιμωρηθεί και να βασανιστεί στη διάρκεια της ζωής του στη γη προκειμένου να σώσει την αιώνια και αθάνατη ψυχή του.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου**1. Ποιον εκφραστικό τρόπο χρησιμοποιεί ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, για να εξηγήσει στους πιστούς γιατί δεν πρέπει να θαυμάζουν όσους ζουν μέσα στην αμαρτία;**

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στην προσπάθειά του να εξηγήσει στους πιστούς γιατί δεν πρέπει να θαυμάζουν όσους ζουν μέσα στην αμαρτία χρησιμοποιεί μια παρομοίωση. Παρουσιάζει τους αμαρτωλούς σαν ασθενείς. Όσοι ζουν μέσα στα πλούτη και την ακολασία μοιάζουν με αυτούς που αδιαφορούν για τη θεραπεία τους και συνεχίζουν να ζουν χωρίς να παίρνουν κανένα μέτρο για τη σωτηρία τους. Αντίθετα, όσοι αποφεύγουν την αμαρτία παρομοιάζονται με τους συνετούς ασθενείς, οι οποίοι υπομένουν κάθε είδος επίπονης θεραπείας προκειμένου να σώσουν τη ζωή τους και να απαλλαγούν από την αρρώστια που τους βασανίζει. Ο Ιωάννης επιλέγει τη μέθοδο της παρομοίωσης, επειδή είναι πιο άμεση και κατανοητή από όλους τους ανθρώπους. Η μέθοδος αυτή είναι η πλέον κατάλληλη, όταν κάποιος σε κοινό χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, διότι του δίνει τη δυνατότητα να παρουσιάσει σύνθετες έννοιες με απλό, κατανοητό, και παραστατικό τρόπο. Με τον τρόπο αυτό κατορθώνει να εξηγήσει στους πιστούς το λόγο για τον οποίο οφείλουν να αποφεύγουν την αμαρτωλή ζωή χωρίς να χρησιμοποιήσει εξεζητημένο λεξιλόγιο και σύνθετες έννοιες.

2. Ποια στάση ζωής προβάλλει έμμεσα, με το απόσπασμα που μελετήσατε, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος;

Μέσα από τα λόγια του Ιωάννη του Χρυσόστομου, ο οποίος προσπαθεί να εξηγήσει στους πιστούς γιατί δεν πρέπει να θαυμάζουν όσους ζουν μέσα στην αμαρτία προβάλλεται έμμεσα ο σωστός τρόπος ζωής των αληθινών χριστιανών. Η απόρριψη του πλούσιου και γεμάτου βίου μας επιτρέπει να κατανοήσουμε ότι ο συγγραφέας επιθυμεί έναν τρόπο ζωής, στον οποίο θα κυριαρχεί η καρτερία, η υπομονή και η ανοχή απέναντι στις δυσκολίες της ζωής. Σύμφωνα πάντα με το απόσπασμα οι αντιξοότητες δεν είναι μόνο αναγκαίες, αλλά και ενδεδειγμένες, αφού αυτές μας κάνουν να γινόμαστε καλύτεροι άνθρωποι και να συνειδητοποιούμε τις ηθικές μας αδυναμίες. Για τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, όπως και για όλους σχεδόν τους συγγραφείς, η επίγεια ζωή είναι πεδίο δοκιμασίας για τη μεταθανάτια. Όσο, λοιπόν, πιο πολύ δοκιμαστεί κάποιος τώρα τόσο μεγαλύτερες τιμές τον περιμένουν στην αιώνια ζωή. Για το λόγο αυτό, οι πιστοί οφείλουν να ζουν με εγκράτεια και να αποφεύγουν τις σωματικές απολαύσεις και ηδονές για να εξασφαλίσουν τη σωτηρία της αθάνατης ψυχής τους.

3. Πιστεύετε ότι όσα αναφέρει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος έχουν εφαρμογή στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Οι αντιλήψεις του Ιωάννη του Χρυσόστομου είναι προϊόν μιας άλλης εποχής, στην οποία τα υλικά αγαθά ανήκουν σε λίγους και εκλεκτούς. Στις μέρες μας όλοι σχεδόν οι άνθρωποι μπορούν να εξασφαλίσουν έναν τρόπο ζωής που προσφέρει αρκετές απολαύσεις και ανέσεις. Για το λόγο αυτό είναι πολύ δύσκολο στην εποχή μας να πιστέψουμε ότι οι ατυχίες, οι δυσκολίες, και οι ταλαιπωρίες της ζωής μπορούν να λειτουργήσουν θεραπευτικά. Το κυνήγι της ευδαιμονίας έχει μετατραπεί σε μονόδρομο για όλους μας. Πράγματι, είναι φανερό ότι οι αντιλήψεις του Ιωάννη του Χρυσόστομου μπορούν να απαλλάξουν τον άνθρωπο από την αλαζονεία και την έπαρση της επιτυχίας. Ο σύγχρονος άνθρωπος καθημερινά διαπιστώνει ότι τα πλούτη και η απόκτηση των υλικών αγαθών δεν εξασφαλίζουν την ευτυχία. Ίσως η επιλογή ενός πιο απλού και συνειδητοποιημένου τρόπου ζωής, όπως κηρύσσει το μήνυμα του χριστιανισμού, να αποτελεί την απάντηση στα προβλήματα του σημερινού ανθρώπου. Εξάλλου, μια τέτοια αντίληψη δεν είναι μακριά και από την αντίστοιχη αρχαία ελληνική « μέτρον ἄριστον ».

Ετυμολογικά

Νόθα σύνθετα

Νόθα σύνθετα ονομάζονται οι λέξεις που έχουν ως α' συνθετικό ακέραιη πτώση ονόματος και όχι απλό θέμα.

Ειδικότερα στα νόθα σύνθετα:

Το α' συνθετικό μένει **αμετάβλητο**, π.χ. *πασίγνωστος* (πᾶσι), *δορυφόρος* (δόρυ).

Το β' συνθετικό άλλοτε μένει **αμετάβλητο**, π.χ. *πασίγνωστος* (γνωστός) και άλλοτε **δέχεται μεταβολές**, όπως στις υπόλοιπες κατηγορίες σύνθετων λέξεων, π.χ. *δορυφόρος* (φέρω).

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Να αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να σημειώσετε τις μεταβολές των β' συνθετικών, όπου χρειάζεται:

πασιφανές → .....

άστυνομία → .....

πυροσβέστης → .....

ἀγορανομία → .....

πανάγαθος → .....

βιβλιοπώλης → .....

ναυσιπλοία → .....

μεγαλόπολις → .....

χρυσόστομος→ .....

γυμνασιόπαις→ .....

Ἑλλήσποντος→.....

2. Να γράψετε το γ' ενικό και β' πληθυντικό της προστακτικής παρακειμένου των ρημάτων: ψηφίζω, κόπτω, φεύγω, θαυμάζω, κρύπτω.

.....
.....
.....
.....

3. Να γράψετε το ίδιο πρόσωπο στον άλλο αριθμό των παρακάτω ρημάτων:

τεταραχώς ἴσθι→

τεθυκός ἴσθι→

κεκωλυκότες ἔστε →

κεκρυφότες ἔστε→

εἰληφότες ἔστων→

πεποιηκυῖαι ἔστε→

πεπεικυῖα ἔστω→

κεκλοφότα ἔστων→

4. Να μεταφέρετε τα επίθετα του παρακάτω πίνακα στην ίδια πτώση στον αντίθετο αριθμό:

μεγάλου →		μέγα / μέγale →	
πολλῆς →		πολύν →	
μεγάλα →		μεγάλαις →	
μέγαν →		πολλῇ →	

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο των επιθέτων που δίνονται σε παρένθεση.

α. .... (πολὺς: αιτ. πληθ. αρσ) ὁ θυμὸς ὤλεσεν (= κατέστρεψε)

β. Οὐκ ἐν τῷ ..... (πολὺς: δοτ. εν. ουδ.) τό εἶ.

γ. Μὴ .....(μέγας: αιτ. πληθ. αρσ) λίαν λέγε.

δ. Μικρὸς λίθος ..... (μέγας : αιτ. εν. ουδ.) κῦμα ἀπεῖργει (= εμποδίζει).

ε. ....(πολὺς : ονομ. πληθ. αρσ) πολυμαθεῖς νοῦν οὐκ ἔχουσι.

Παράλληλα κείμενα

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ξενοφὼν ἐξηγεῖ στους στρατιώτες του γιατί μερικές φορές τους συμπεριφέρεται βίαια. Δικαιολογείται λέγοντας ὅτι τους ἀσκεῖ βία, για να τους προφυλάξει στο μέλλον ἀπὸ τη λόγχη του ἐχθροῦ, και ὅτι τους τιμωρεῖ για το καλὸ τους, ὅπως τιμωροῦν οι γονεῖς και οι δάσκαλοι τα παιδιά.

Ἄλλον δέ γε ἴσως ἀπολειπόμενον που διὰ ῥαστώνην καὶ κωλύοντα καὶ ὑμᾶς τοὺς πρόσθεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ὀπισθεν πορεύεσθαι ἔπαισα πύξ, ὅπως μὴ λόγχη ὑπὸ τῶν πολεμίων παίσιτο. Καὶ γὰρ οὖν νῦν ἔξεστιν αὐτοῖς σωθεῖσιν, εἴ τι ὑπ' ἐμοῦ ἔπαθον παρὰ τὸ δίκαιον, δίκην λαβεῖν. Εἰ δ' ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἐγένοντο, τί μέγα ἂν οὕτως ἔπαθον ὅτου δίκην ἂν ἤξιον λαμβάνειν; Ἀπλοῦς μοι, ἔφη, ὁ λόγος· εἰ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ ἐκόλασά τινα, ἀξίῳ ὑπέχειν δίκην οἶαν καὶ γονεῖς υἱοῖς καὶ διδάσκαλοι παισὶ· καὶ γὰρ οἱ ἱατροὶ καίουσι καὶ τέμνουσιν ἐπ' ἀγαθῷ.

Κύρου Ἀνάβασις 5.8.16-19

Μετάφραση

Κι ἄλλον βέβαια πιθανόν που εἶχε καθυστερήσει σε κάποιο μέρος ἐξαιτίας της νωθρότητάς του και που ἐμπόδιζε κι ἐσᾶς τους μπροστινοὺς να προχωρεῖτε κι ἐμᾶς που βρισκόμασταν πίσω (να προχωρούμε) χτύπησα με γροθιές, για να μη χτυπιέται ἀπὸ τους ἐχθροὺς με λόγχη. Και μάλιστα βέβαια τώρα εἶναι δυνατό σ' αὐτοὺς, ἀφοῦ σώθηκαν, να με τιμωρήσουν, αν ἔπαθον κάτι ἀπὸ ἐμένα ἀντίθετα προς το δίκαιο. Κι αν εἶχαν αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ τους ἐχθροὺς τι μεγάλο θα πάθαιναν κατὰ τέτοιο τρόπο, για το οποίο θα ἀξίωναν να τους τιμωρήσουν; Ἀπλὸς για μένα, εἶπε, εἶναι ὁ λόγος· αν τιμώρησα κάποιον για το καλὸ του, ἀξιώνω να με τιμωρήσετε με την ἴδια τιμωρία που και οι γονεῖς τιμωροῦν τα παιδιά τους και οι δάσκαλοι τους μαθητὲς τους· γιατί και οι γιατροὶ καίνε και προκαλοῦν τομές για το καλὸ.

Ενότητα 13^η Η σωστή στάση στο θέμα της τροφής

Πολλῶν ἡδονῶν οὐσῶν, αἶ τὸν ἄνθρωπον ἐνδιδόναι αὐταῖς βιάζονται παρὰ τὸ συμφέρον, δυσμαχωτάτη εἶναι δοκεῖ ἡ περὶ τροφὴν ἡδονή.	Ενὼ εἶναι πολλές οἱ ευχαριστήσεις, οἱ οποίες ἐξαναγκάζουν τὸν ἄνθρωπο να υποκύψει σ' αὐτές παρὰ τὸ συμφέρον του, νομίζω ὅτι ἡ ευχαρίστηση τῆς τροφῆς εἶναι ἡ πιο ἀκατανίκητη.
Ταῖς μὲν γὰρ ἄλλαις ἡδοναῖς σπανιώτερον ὁμιλοῦμεν, ταύτης δὲ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη,	Για τῖς ἄλλες ἡδονές ἐρχόμαστε πιο σπάνια σὲ επαφή,, ἐνὼ αὐτὴν εἶναι ἀνάγκη νὰ τῇ γευόμαστε ὁποσδήποτε κάθε μέρα, ὥστε νὰ εἶναι σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση περισσότερο οἱ κίνδυνοι.
ὥστε πλείους οἱ ἐνταῦθα κίνδυνοι. Καὶ γὰρ ὁ πλέον ἢ δεῖ ἐσθίειν ἀμαρτάνει, καὶ ὁ κατασπεύδων ἐν τῷ ἐσθίειν, καὶ ὁ τὰ ἡδῖα τῶν ὑγιεινότερων βρώματα προτιμῶν.	Γιατί, καὶ αὐτός που τρώει περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει ἀμαρτάνει, καὶ αὐτός που τρώει λαίμαργα, καὶ αὐτός που προτιμᾷ τῖς πιο ευχάριστες παρὰ τῖς υγιεινές τροφές.
Ἔστι δὲ ἀμαρτία περὶ τροφήν καὶ ὅταν παρὰ κοινὸν προσφερώμεθα αὐτήν.	Εἶναι σφάλμα γιὰ τὴν τροφή ὅταν τὴν τρώμε σὲ λάθος ὥρα.
Ἔτι δὴ καὶ ἄλλων ἀμαρτιῶν οὐσῶν περὶ τροφήν, δεῖ ἀπασῶν καθαρεύειν.	Υπάρχουν ἀκόμη κι ἄλλα σφάλματα με τὴν τροφή, καὶ πρέπει ἀπ' ὅλες νὰ ἀπέχουμε.
Καθαρεύοι δ' ἂν τῖς ἐθίζων αὐτὸν αἰρεῖσθαι σῖτον	Καὶ θὰ μπορούσε κάποιος νὰ τὰ ἀποφύγει, ἀν συνήθιζε τὸν εἰς αὐτό νὰ ἐπιλέγει τροφὴ
οὐχ ἵνα ἡδῇται ἀλλ' ἵνα τρέφῃται, οὐδ' ἵνα λεαίνῃται τὴν κατάποσιν ἀλλ' ἵνα ῥωννύται τὸ σῶμα.	ὄχι γιὰ νὰ ευχαριστιέται ἀλλὰ γιὰ νὰ τρέφεται, ὄχι γιὰ ευχαριστεῖ τὸν οἰσοφάγο του ἀλλὰ γιὰ νὰ δυναμώνει τὸ σῶμα του.
Καὶ γὰρ γέγονεν ἡ μὲν κατάποσις δίοδος εἶναι τροφῆς, οὐχ ἡδονῆς ὄργανον, ἡ δὲ γαστήρ τοῦ αὐτοῦ χάριν οὐπερ ἔνεκα	Γιατί ὁ οἰσοφάγος ἔχει δημιουργηθεῖ γιὰ νὰ εἶναι δίοδος τῆς τροφῆς, καὶ ὄχι ὄργανο ευχαρίστησης ἐνὼ ἡ κοιλία (ἔχει δημιουργηθεῖ) γιὰ τὸν ἴδιο λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο
καὶ φυτῷ ῥίζα γέγονεν. Διὸ καὶ προσήκει ἐσθίειν ἡμῖν ἵνα ζῶμεν, οὐχ ἵνα ἡδῶμεθα.	ἔχει δοθεῖ στὸ φυτὸ ἡ ῥίζα. Γι' αὐτὸ καὶ ταιριάζει σὲ μας νὰ τρώμε γιὰ νὰ ζούμε, καὶ ὄχι γιὰ νὰ ευχαριστιόμαστε.

Απόδοση νοήματος

Ο συγγραφέας στο παραπάνω απόσπασμα αναφέρεται στην ορθή στάση που πρέπει να τηρεί ένας συνετός άνθρωπος στο μείζον θέμα της τροφής. Σύμφωνα με τον Μουσώνιο Ρούφο η λαιμαργία είναι η πιο δύσκολη στην αντιμετώπιση από όλες τις αμαρτίες γιατί ο άνθρωπος είναι αναγκασμένος να τρέφεται καθημερινά προκειμένου να επιβιώσει. Εξαιτίας της συχνής επαφής με το φαγητό λοιπόν αυξάνονται οι πιθανότητες να περιπέσει κάποιος στο αμάρτημα της λαιμαργίας. Για το λόγο αυτό προτείνει μερικές βασικές αρχές που οφείλουν να τηρούν οι άνθρωποι, αν θέλουν να αποφύγουν το παραπάνω σφάλμα. Είναι ανάγκη να επιλέγουν τις τροφές με κριτήριο όχι τη γεύση αλλά την προσφορά τους στην υγεία. Επίσης είναι απαραίτητο να τρώνε αργά και τις κατάλληλες ώρες. Για να το πετύχουν αυτό οφείλουν να μην θεωρούν το φαγητό πηγή ευχαρίστησης, αλλά απαραίτητο συμπλήρωμα για την ενδυνάμωση του σώματος. Όπως και στα φυτά, η ρίζα υπάρχει για τρέφει το φυτό, έτσι και στους ανθρώπους ο οισοφάγος για να εισέρχεται η τροφή. Επομένως πρέπει να τρώμε για να ζήσουμε και όχι να ζούμε για να τρώμε.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις κατανόησης**1. Πώς χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τις απολαύσεις που σχετίζονται με το φαγητό και με ποια επιχειρήματα στηρίζει την άποψή του;**

Ο συγγραφέας αναφέρεται στα προβλήματα που παρουσιάζονται από τη λανθασμένη αντιμετώπιση της συνήθειας του φαγητού. Οι άνθρωποι οφείλουν να τρέφονται καθημερινά για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Πολλές φορές, όμως, παρεκτρέπονται και μετατρέπουν την κατανάλωση φαγητού σε απόλαυση από την οποία δεν μπορούν να ξεφύγουν. Η αντιμετώπιση του φαινομένου είναι πολύ δύσκολη εξαιτίας της συχνής επαφής μας με τις τροφές. Αντί να τρώνε οι άνθρωποι για να ζήσουν καταλήγουν να ζουν για να καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες τροφής για να ικανοποιήσουν τη βουλιμία τους. Για το λόγο αυτό οι κίνδυνοι από το φαγητό είναι μεγαλύτεροι, επειδή είναι πρακτικά αδύνατο να μείνει κάποιος νηστικός για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτή ακριβώς τη δυσκολία στην αντιμετώπιση του προβλήματος τονίζει ο συγγραφέας.

2. Ποια σφάλματα που σχετίζονται με τη διατροφή επισημαίνονται στο κείμενο;

Στο απόσπασμα της ενότητας ο Γάιος Μουσώνιος Ρούφος επισημαίνει αρκετά σφάλματα που διαπράττουν οι άνθρωποι καθημερινά σχετικά με το φαγητό και τον τρόπο που τρώνε. Αρχικά αναφέρεται στο θέμα της υπερβολικής ποσότητας τροφής που καταναλώνουν πολλοί, παρασυρμένοι από τη βουλιμία τους. Επίσης, τονίζει ότι, όσοι τρώνε σε λάθος ώρα και βιαστικά, θέτουν σε κίνδυνο την υγεία τους, αφού με αυτόν τον τρόπο πιέζουν το στομάχι τους. Επιπλέον, αναφέρει ότι, όσοι επιλέγουν τις τροφές με κριτήριο τη γεύση και όχι τη θρεπτική τους αξία, καταστρέφουν τον οργανισμό τους. Τέλος, κατακρίνει την αντίληψη που αντιμετωπίζει το φαγητό ως πηγή απόλαυσης, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα παραπάνω από μια διαδικασία που μας κρατάει στη ζωή. Δυστυχώς οι παρατηρήσεις του Γάιου Μουσώνιου Ρούφου δεν εισακούστηκαν στην εποχή και παραμένουν ακόμα επίκαιρες.

3. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Μουσώνιο Ρούφο, η ενδεδειγμένη συμπεριφορά στα θέματα της διατροφής;

Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται μόνο στην παρατήρηση του προβλήματος και στην επισήμανση των αιτιών που καθιστούν τόσο δύσκολη την αντιμετώπιση του. Αφού αναφέρει τα πιο συνηθισμένα σφάλματα που κάνουν οι άνθρωποι σχετικά με την επιλογή και την κατανάλωση τροφής, περνάει στην παρουσίαση των μέτρων που οφείλουν να πάρουν όλοι για να μπορέσουν να το αντιμετωπίσουν με επιτυχία. Πιστεύει ότι είναι ανάγκη να αλλάξει άμεσα και ολοκληρωτικά η στάση των ανθρώπων

απέναντι στο φαγητό. Δεν πρέπει να το αντιμετωπίζουν σαν μία ακόμα πηγή απόλαυσης αλλά ως μια απαραίτητη διαδικασία για τη διατήρησή μας στη ζωή. Για το λόγο αυτό οφείλουν να επιλέγουν τις πιο υγιεινές τροφές αντί τις πιο εύγευστες και να τις καταναλώνουν σε συγκεκριμένες ώρες χωρίς βιασύνη για να μην πιέζουν τα στομάχι τους. Ακόμα όμως και οι υγιεινές τροφές απαιτείται να λαμβάνονται σε μικρές ποσότητες χωρίς υπερβολές. Οι προτάσεις του Μουσώνιου Ρούφου δεν έχουν να ζηλέψουν τίποτα από τις υποδείξεις σύγχρονων διαιτολόγων και αποδεικνύουν τη σοβαρότητα με την οποία προσεγγίζει το θέμα.

4. Πιστεύετε ότι όσα παρατηρεί ο Μουσώνιος Ρούφος είναι επίκαιρα στην εποχή μας; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Η κατάσταση δυστυχώς που παρουσιάζει ο Μουσώνιος Ρούφος δυστυχώς, δεν διαφέρει καθόλου από την σημερινή εποχή. Στις μέρες μας το πρόβλημα της παχυσαρκίας των νέων τείνει να λάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Αρκεί κανείς να σκεφτεί πόσες διαφημίσεις ακούει ή βλέπει καθημερινά για δίαιτες, ή να θυμηθεί τα παγκόσμια στατιστικά στοιχεία που επισημαίνουν το πρόβλημα της διατροφής ή ακόμη τη συζήτηση που γίνεται για τα προϊόντα που προσφέρονται από τα κυλικεία των σχολείων. Η τηλεόραση κατακλύζεται από εκπομπές μαγειρικής, οι οποίες παρουσιάζουν ποικίλες συνταγές αδιαφορώντας για την επίδρασή τους στην υγεία του καταναλωτή. Οι άνθρωποι επιθυμούν να γευτούν προϊόντα από όλες τις γωνιές του πλανήτη. Όλα τα παραπάνω είναι αποτέλεσμα της υπερβολικής ευμάρειας που υπάρχει στην εποχή μας και της προσκόλλησης του ανθρώπου σε υλικές απολαύσεις και στον καταναλωτισμό. Τέλος, το γρήγορο φαγητό κυριαρχεί στη ζωή των νέων, παραβιάζοντας έναν από τους κανόνες του Μουσώνιου Ρούφου. Έτσι, διαπιστώνουμε ότι τα λόγια του συγγραφέα όχι μόνο παραμένουν επίκαιρα, αλλά αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα στην εποχή μας.

Ετυμολογικά

Παρασύνθετα

Οι λέξεις που δεν παράγονται από απλές λέξεις (βλ. Παραγωγή) αλλά από σύνθετες λέγονται **παρασύνθετες λέξεις** ή **παρασύνθετα**, π.χ. από τη σύνθετη λέξη *ζωγράφος* (< *ζωή* + *γράφω*) προέρχεται η παρασύνθετη λέξη *ζωγραφῶ*.

Τα παρασύνθετα είναι συνήθως:

Ρήματα (κυρίως σε -έω):	Ουσιαστικά αφηρημένα ή ουσιαστικά που δηλώνουν πρόσωπο:	Ρηματικά επίθετα σε -τος και -τέος ή και άλλα:
π.χ. <i>εὖ</i> + <i>δαίμων</i> , <i>σύνθετο</i> <i>εὐδαίμων</i> , <i>παρασύνθετο</i> <i>εὐδαιμονῶ</i> <i>δυσ-</i> + <i>χείρ</i> : <i>σύνθετο</i> <i>δυσχερής</i> , <i>παρασύνθετο</i> <i>δυσχεραίνω</i>	π.χ. <i>εὖ</i> + <i>γένος</i> : <i>σύνθετο</i> <i>εὐγένης</i> , <i>παρασύνθετο</i> <i>εὐγένεια</i> <i>δυσ-</i> + <i>χείρ</i> : <i>σύνθετο</i> <i>δυσχερής</i> , <i>παρασύνθετο</i> <i>δυσχέρεια</i>	π.χ. <i>διά</i> + <i>αίρέω</i> , - <i>ῶ</i> , <i>σύνθετο</i> <i>διαίρέω</i> , - <i>ῶ</i> , <i>παρασύνθετο</i> <i>διαιρετέος</i> <i>διά</i> + <i>φαίνομαι</i> : <i>σύνθετο</i> <i>διαφαίνομαι</i> , <i>παρασύνθετο</i> <i>διαφανής</i>

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Στον παρακάτω πίνακα να συμπληρώσετε τα παρασύνθετα ρήματα που προέρχονται από τις αντίστοιχες σύνθετες λέξεις.

ἀσθενής		παράσιτος	
καλλιγράφος		ἄσχημος	
ξιφομάχος		τραγωδία	
ἐκστρατεία		ὁμορφος	
χαμόγελο		συκοφάντης	

2. Να μεταφερθούν στο ίδιο πρόσωπο στον άλλο αριθμό οι τύποι του παρακάτω πίνακα:

τρέπη		στρατεύσωμεν	
γίγνη		ἐστρατευμένοι ἦτε	
ὀνομασώμεθα		φαίνονται	
ἀγωνίσθηθε		πεπραγμένοι ὦσιν	

3. Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν στον παρακάτω πίνακα:

Ενεστώτας	Αόριστος	Παρακείμενος
		τεταραγμένος-η-ον ἦ
βουλευήσθε		
πορεύονται		
	δεξώμεθα	

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α' με την γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β':

Α'
βιάζονται
ταράζησθε
δικάσονται

Β'
β' πληθ. υποτ. αορ.
γ' πληθ. υποτ. αορ.
γ' πληθ. υποτ. ενεστ.

5. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος στην Υποτακτική μέσης φωνής:

- Τί _____ (πράττομαι, αόρ., α' πληθ.).
- Ἐάν _____ ἢ πόλις, οἱ πολῖται εὐτυχοῦσιν (αὐξομαι, ενεστ.).
- Παρασκευάζομαι, ἵνα _____ τοὺς φίλους (δέχομαι, αόρ.).
- Ἐάν ὁ ἄρχων τῷ λόγῳ _____, καλῶς διοικεῖ (πείθομαι, ενεστ.).
- _____ (α' πληθ.) τοῖς θεοῖς, ἵνα καλῶς βαίνει ἡ ἐκστρατεία (θύομαι, αόρ.).
- _____ (α' πληθ.) ἀγαθοὶ πολῖται εἶναι, ᾧ συμπολῖται (βούλομαι, ε-νεστ.).

- Ὁ διδάσκαλος εὐτυχὴς ἐστὶ, ἐὰν οἱ μαθηταὶ ὀρθῶς _____ (ἀποκρίνομαι, ενεστ.).
- Ὁ ὀκνηρὸς προφάσεις εὐρίσκει, ἵνα _____ τὰ δέοντα ποιῆσαι (ἀναβάλλομαι, ενεστ.).
- _____ (α' πληθ.) τοὺς πολεμίους, ὃ συμπολῖται (ἀμύνομαι, ενεστ.).
- Οὗτοι ἀκούουσι τῶν ἀσμάτων, ἵνα _____ τῇ μουσικῇ (τέρπομαι, ενεστ.).
- Οἱ ἀκοντισταὶ βάλλουσι τοῖς ἀκοντίοις, ἵνα _____ τοὺς πολεμίους (τρέπομαι, ενεστ.).
- Πέρσαι παρασκευάζονται, ἵνα _____ ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας (στρατεύομαι, ἀόρ.).

Παράλληλα κείμενα

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Δημόκριτος εκθέτει τις απόψεις του περί σωστοῦ και ισορροπημένου τρόπου ζωῆς.

Ὅσοι ἀπὸ γαστρὸς τὰς ἡδονὰς ποιέονται ὑπερβεβληκότες τὸν καιρὸν ἐπὶ βρώσεσιν ἢ πόσεσιν ἢ ἀφροδισίοισιν, τοῖσι πᾶσιν αἱ μὲν ἡδοναὶ βραχεῖαί τε καὶ δι' ὀλίγου γίνονται, ὀκόσον ἂν χρόνον ἐσθίωσιν ἢ πίνωσιν, αἱ δὲ λύπαι πολλαί. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ ἐπιθυμεῖν αἰ τῶν αὐτῶν πάρεστι καὶ ὀκόταν γένηται ὁκοίων ἐπιθυμέουσι, διὰ ταχέος τε ἡ ἡδονὴ παροίχεται, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖσι χρηστὸν ἐστὶν ἄλλ' ἢ τέρψις βραχεῖα, καὶ αὖθις τῶν αὐτῶν δεῖ.

Δημόκριτος, απ. 235 (Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον, 3.18.35)

Μετάφραση

Ὅσοι ἀπὸ τὴν κοιλία βρίσκουν ευχαρίστηση, ἔχοντας ξεπεράσει κάθε ὅριο στα φαγητά ἢ στα ποτά ἢ στις σαρκικές ἡδονές, σ' αὐτοὺς ὅλους ἡ ευχαρίστηση εἶναι καὶ σύντομη καὶ διαρκεῖ λίγο, ὅσο τυχόν χρόνο τρώνε ἢ πίνουν, ἐνῶ οἱ λύπες εἶναι πολλές. Γιατί αὐτό εμφανίζεται, ἡ ἐπιθυμία δηλαδή πάντοτε γιὰ τὰ ἴδια καὶ ὅποτε παρουσιάζεται γιὰ ὅποια ἐπιθυμοῦν, καὶ γρήγορα ἡ ευχαρίστηση παρέρχεται καὶ τίποτα δὲν εἶναι ωφέλιμο σ' αὐτοὺς παρὰ ευχαρίστηση σύντομη, καὶ πάλι ὑπάρχει ἡ ἴδια ἀνάγκη.

Ενότητα 14^η Απρόσκλητοι βοηθοί

Οί Εὐβοεῖς ἀλιεῖς τοῖς δελφῖσι ἰσομοιρίαν τῆς θήρας ἀπονέμουσι.	Οἱ ἀλιεῖς τῆς Εὐβοίας δίνουν στα δελφίνια ἴσο μερίδιο ἀπὸ τὴν ψαριά.
Καὶ ἡ ἄγρα τοιαύτη ἐστὶ τῆς πρῶρας τῶν ἀκατίων κοίλας τινὰς ἐξαρθῶσιν ἐσχαρίδας πυρὸς ἐνακμάζοντος·	Κι ὁ τρόπος τοῦ ψαρέματος εἶναι τέτοιος. Κρεμούν ἀπὸ τὴν πλῶρη τῶν πλοιαρίων μικρὲς κοίλες σχάρες που πάνω τους καίει φωτιά·
καὶ εἰσὶ διαφανεῖς, ὥς καὶ στέγειν τὸ πῦρ καὶ μὴ κρύπτειν τὸ φῶς.	καὶ εἶναι διαφανεῖς, ὥστε νὰ προστατεύουν τὴ φωτιά καὶ νὰ μὴ κρύβουν τὸ φῶς.
Οἱ τοίνυν ἰχθύες δεδιότες τὴν αὐγὴν πλησιάζουσι μαθεῖν βουλόμενοι τοῦ φοβοῦντος σφᾶς τὴν αἰτίαν·	Τὰ ψάρια, λοιπόν, ἐπειδὴ φοβούνται τὴ λάμψη, πλησιάζουν γιατὶ θέλουν νὰ μάθουν τὴν αἰτία αὐτοῦ που τα φοβίζει·
εἴτα ἐπλαγέντες πρὸς τινὶ πέτρᾳ ἡσυχάζουσιν ἄθροοι παλλόμενοι τῷ δέει.	ἐπείτα, σαστισμένα κουρνιάζουν κοντὰ σε κάποιο βράχο ὅλα μαζί τρέμοντας ἀπὸ τὸ φόβο τους. Καὶ τὰ δελφίνια που κολυμπούν ἐκεῖ κοντὰ
Οἱ δὲ παρανηχόμενοι δελφῖνες τοὺς ἐξωτέρω τῶν ἰχθύων φοβοῦντες ᾠθοῦσι καὶ τοῦ διαδιδράσκειν ἀναστέλλουσιν.	τα σπρώχνουν, φοβίζοντας τὰ ψάρια που εἶναι ἀπ' ἐξῶ καὶ τὰ ἐμποδίζουν νὰ ξεφύγουν
Οὐκοῦν ἐκεῖνοι πιεζόμενοι πανταχόθεν καὶ τρόπον τινὰ κεκυκλωμένοι ἀλίσκονται.	Εκεῖνα λοιπόν ἐπειδὴ πιέζονται ἀπὸ παντοῦ καὶ ἔχουν κατὰ κάποιο τρόπο περικυκλωθεῖ, συλλαμβάνονται.
Καὶ οἱ δελφῖνες προσίασιν ὥς ἀπαιτοῦντες τοῦ κοινοῦ πόνου τὴν ἐπικαρπίαν	Καὶ τὰ δελφίνια πλησιάζουν σαν νὰ ἀπαιτοῦν τὸ μερίδιο ἀπὸ τὸν κοινό μόχθο
τὴν ὀφειλομένην σφίσιν ἐκ τῆς νομῆς, καὶ οἳ γε ἀλιεῖς πιστῶς καὶ εὐγνωμόνως	που τους οφείλεται γιὰ τὰ ψάρια που πιάστηκαν, καὶ οἱ ψαράδες βέβαια με πίστη καὶ εὐγνωμοσύνη
ἀφίστανται τοῖς συνθήροις τοῦ δικαίου μέρους, εἰ βούλονται καὶ πάλιν σφίσι συμμάχους ἀκλήτους παρεῖναι.	αποχωρίζονται γιὰ χάρη τῶν συντρόφων τους στο ψάρεμα τὸ μερίδιο που ἀναλογεῖ σ' αὐτούς αν θέλουν καὶ πάλι νὰ παρευρίσκονται σ' αὐτούς ὡς ἀπρόσκλητοι σύμμαχοι.

Απόδοση νοήματος

Στο παραπάνω απόσπασμα ο Αιλιανός μας διηγείται τον τρόπο με τον οποίο οι ψαράδες στην Εύβοια έχουν συμφιλιωθεί με τα δελφίνια και αντί να τα σκοτώνουν, όπως κάνουν οι σύγχρονοι, με τη δικαιολογία ότι τρώνε τα ψάρια από τα δίχτυα και τα καταστρέφουν, τα αξιοποιούν για να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη τους από το ψάρεμα. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του συγγραφέα οι αλιείς από τη Εύβοια ψαρεύουν νύχτα, το γνωστό και στις μέρες μας πυροφάνι, εκμεταλλευόμενοι την φυσική περιέργεια των ψαρών προς το φως. Γι' αυτό ανάβουν φωτιές σε σχάρες που βρίσκονται στην πλώρη του πλοίου και διασχίζουν τη θάλασσα. Αρχικά, τα ψάρια πλησιάζουν τις βάρκες και το φως για να μάθουν την αιτία του περιέργου φαινομένου. Όταν, όμως, αντιληφθούν την αλήθεια, τότε κρύβονται στα κοντινά βράχια φοβισμένα. Διστάζουν, όμως, να ξεφύγουν στο ανοικτό πέλαγος, γιατί φοβούνται τα δελφίνια που ακολουθούν τα πλοία. Έτσι παραμένουν εγκλωβισμένα και πιάνονται στα δίχτυα. Τα δελφίνια περιμένουν μέχρι οι ψαράδες να ανεβάσουν τα δίχτυα, επιθυμώντας την αμοιβή τους για τη βοήθεια που τους προσέφεραν. Αυτοί με τη σειρά τους δεν αρνούνται να τους δώσουν όσα ψάρια θέλουν, αναγνωρίζοντας τη συνεισφορά τους και επιδιώκοντας να τα δελεάσουν για να τα έχουν πάντα απρόσκλητους « συμμάχους ».

Ετυμολογικά- Μεταφορική χρήση λέξεων

Οι λέξεις, εκτός από την αρχική, την κυριολεκτική σημασία τους, παίρνουν συχνά και μια μεταφορική σημασία, μία διαφορετική δηλαδή, παραλλαγμένη σημασία, η οποία χαρακτηρίζεται από περισσότερη ζωντάνια.

Μεταφορικά χρησιμοποιούνται:

α) ουσιαστικά:	ὁ ποιμήν = ο βοσκός / μτφ. ο ηγεμόνας, ο στρατηγός τὸ ἔαρ = η άνοιξη /μτφ. η αρχή, το ξεκίνημα πράγματος
β) επίθετα:	μαλακός = μαλακός /μτφ. ήπιος, μειλίχιος, πράος
γ) ρήματα:	ἀνθέω, ἀνθῶ = ανθίζω /μτφ. ακμάζω στέγω = στεγάζω, σκεπάζω / μτφ. αντέχω, υποφέρω
δ) επιρρήματα:	βαρέως (= βαριά) / <i>βαρέως φέρω τι</i> = υπομένω κάτι με δυσκολία
ε) προθέσεις:	ἀμφί = και από τα δύο μέρη /μτφ. περίπου περί = ολόγυρα/ μτφ. περίπου.

Ασκήσεις Εμπέδωσης

1. Να αντιστοιχίσετε τα αντώνυμα του παρακάτω πίνακα:

ἡ νομιμότης	παράνομος
ἔκνομος	σπάταλος
ἄνομος	κληροδότης
κληρονόμος	παρανομία
οἰκονόμος	έννομος

2. Να βρείτε τους προσδιορισμούς στις προτάσεις που ακολουθούν και να τους διακρίνετε σε ονοματικούς και επιρρηματικούς:

- α. Οἱ Ἀβυδηνοὶ καὶ οἱ ἄλλοι παρήσαν πεζῇ.
β. Ἦγεῖτο δέ Θώραξ Λακεδαιμόνιος.
γ. Προσβαλόντες δέ τῇ πόλει αἰροῦσι κατὰ κράτος.
δ. Τὰ δέ ἐλεύθερα σώματα πάντα ἀφῆκε Λύσανδρος
ε. Καὶ πέμψαντες ἐς Δελφούς τὸν θεὸν ἐπήροντο.

Παράλληλα κείμενα

Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφεται πώς ένας κυβερνήτης πλοίου έσωσε το καράβι του παρατηρώντας προσεκτικά τη συμπεριφορά ενός κοπαδιού γερανών.

Κυβερνήτης ιδών έν πελάγει μέσω γεράνους ύποστρεφούσας καὶ τήν ἔμπαλιν πετομένας, συνείδεν έναντίου προσβολῇ πνεύματος εκείνας ἀποστήναι τοῦ πρόσω καὶ τῶν ὀρνέων ὡς ἂν εἴποις μαθητῆς γενόμενος παλίμπλους ἦλθε, καὶ τήν ναῦν περιέσωσε. Καὶ τοῦτο πρῶτον γενόμενον μάθημά τε ὁμοῦ καὶ παιδεύμα ὑπὸ τῶνδε τῶν ὀρνίθων τοῖς ἀνθρώποις παρεδόθη.

Αἰλιανός, Περί ζώων ιδιότητος 3.14

Μετάφραση

Ένας κυβερνήτης πλοίου, όταν είδε μεσοπέλαγα γερανούς να στρέφονται και να πετούν προς τα πίσω, είδε συγχρόνως ότι εκείνοι απομακρύνθηκαν εξαιτίας της ριπής αντίθετου άνεμου· και αφού έγινε μαθητής των πουλιών, όπως θα μπορούσες να πεις, άλλαξε πορεία στρεφόμενος προς τα πίσω κι έτσι έσωσε το πλοίο. Και αυτό παραδόθηκε στους ανθρώπους ως πρώτο μάθημα που έγινε και συγχρόνως ως διδασκαλία από τα πουλιά σ' αυτούς.

Ενότητα 15^η Η Αθήνα προπύργιο της Ευρώπης

Φῦντες καλῶς καὶ φρονοῦντες ὅμοια,
Επειδὴ ἦταν καλοὶ (ευγενεῖς) ἐκ φύσεως καὶ εἶχαν κοινές ἀντιλήψεις
πολλὰ μὲν καλὰ καὶ θαυμαστὰ
πολλὰ καλὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα
οἱ πρόγονοι τῶν ἐνθάδε κειμένων ἠργάσαντο,
ἔκαναν οἱ πρόγονοι τῶν νεκρῶν που κείτονται ἐδῶ
ἀείμνηστα δὲ καὶ μεγάλα οἱ ἐξ ἐκείνων γεγονότες τρόπαια
καὶ οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ἀείμνηστα καὶ μεγάλα τρόπαια νίκης
διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν κατέλιπον.
ἀφησαν πίσω τοὺς ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς τοὺς.
Μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος
Γιατί μόνοι γιὰ ὅλη τὴν Ελλάδα
πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν.
μπήκαν σὲ κινδύνους ἐναντία σὲ πολλές δεκάδες χιλιάδες βαρβάρων.
Ὁ γὰρ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἐλπίζων καὶ τὴν Εὐρώπην δουλώσεσθαι
Γιατί ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίας, ἐλπίζοντας νὰ υποδουλώσῃ καὶ τὴν Εὐρώπην,
ἔστειλε πεντήκοντα μυριάδας στρατιάν.
ἔστειλε στρατὸ πεντακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν.
Ἦγησάμενοι δέ, εἰ τήνδε τὴν πόλιν
Κι ἐπειδὴ πίστεψαν ὅτι ἀν' αὐτὴν τὴν πόλιν
ἢ ἐκούσαν φίλην ποιήσαιντο ἢ ἄκουσαν καταστρέψαιντο,
ἢ τὴν ἔκαναν φίλην μετὰ τὴν θέλησίν της ἢ τὴν υπέτασσαν χωρὶς τὴν θέλησίν της
ῥαδίως τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἄρξιν,
εὐκόλα θὰ ἐξουσίαζαν καὶ τοὺς υπόλοιπους Ἕλληνες,
ἀπέβησαν εἰς Μαραθῶνα,
ἀποβιβάστηκαν στὸ Μαραθῶνα,
νομίσαντες οὕτως ἂν ἐρημοτάτους εἶναι συμμάχων τοὺς Ἕλληνας,
ἐπειδὴ πίστεψαν μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀβοήθητοι
ἀπὸ συμμάχους,
εἰ ἔτι στασιαζούσης τῆς Ἑλλάδος τὸν κίνδυνον ποιήσαιντο.
ἀν' ἀποτολμούσαν τὴν ἐπίθεσιν, ἐνῶ ἀκόμα οἱ Ἕλληνες θὰ διαφωνούσαν.
Ἔτι δ' αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων ἔργων περὶ τῆς πόλεως
Ἀκόμα γιὰ τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα της
τοιαύτη δόξα παρειστῆκει,
τέτοια ἐντύπωση εἶχαν σχηματίσει,
ὥς εἰ μὲν πρότερον ἐπ' ἄλλην πόλιν ἴασιν,
ὅτι ἀν' πρωτύτερα ἔκαναν ἐπίθεσιν ἐναντίον ἄλλης πόλεως,
ἐκείνοις καὶ Ἀθηναίοις πολεμήσουσι·
θὰ πολεμούσαν ἐναντίον ἐκείνων καὶ τῶν Ἀθηναίων·
προθύμως γὰρ τοῖς ἀδικουμένοις ἥξουσι βοηθήσοντες.
γιατί θὰ ἔρχονταν μετὰ προθυμίαν νὰ βοηθήσουν αὐτοὺς ποὺ ἀδικούνταν

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Να αναγνωρίσετε τους ονοματικούς ομοιόπτωτους προσδιορισμούς:
  - α. Κατέλαβον τήν Ἀλεξάνδρειαν, πόλιν μεγάλην καί πολυάνθρωπον.
  - β. Κῦρος ἐπὶ τόν ἀδελφόν, Ἀρταξέρξην, ἐπορεύετο.
  - γ. Εἷς οἰωνός ἄριστος, ἀμύνεσθαι περί πάτρης.
  - δ. Βραχεῖα ἡδονή μακράν τίκτει λύπην.
  - ε. Πανσανίας ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι ἦν διά τήν Πλαταιᾶσι ἡγεμονίαν.
2. Στον παρακάτω πίνακα να συμπληρώσετε τον τύπο που σας ζητείται κάθε φορά.

Ρήμα	Τύπος	Απάντηση
τρέπομαι	α' πληθ. ευκτ. μελλ.	
σώζομαι	β' εν. ευκτ. αορ.	
βλάπτομαι	γ' πληθ. ευκτ. μελλ.	
διαπράττομαι	γ' εν. ευκτ. ενεστ.	
αἰσθάνομαι	β' πληθ. ευκτ. ενεστ.	
στρατεύομαι	α' πληθ. ευκτ. αορ.	

3. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της ευκτικής:
  - α) Κῦρος ἔλεγεν ὅτι ἡ ὁδὸς ..... πρὸς βασιλέα μέγαν εἰς Βαβυλῶνα. (εἰμί, μελλ.).
  - β) Ἐπεὶ (=όταν) δὲ ἦν πρὸς (=κοντά) τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τί ..... . (βούλομαι, γ' πληθ. εν.)
  - γ) Ἐν ᾧ δὲ ὠπλίζοντο, ἤκον λέγοντες οἱ προπεφθέντες σκοποὶ (=ανιχνευτές) ὅτι οὐχ ἱππεῖς εἰσιν ἀλλ' ὑποζύγια ..... . (νέμομαι= βόσκω, ενεστ.)
  - δ) Ἐφοβεῖτο μὴ οὐ δύναίτο ἐκ τῆς χώρας ἐξελθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ'..... πάντοθεν ὑπὸ τινων ἀποριῶν (=δυσκολιών). (εἴργομαι=εμποδίζομαι, ενεστ.)
  - ε) Ἡμῖν, ὧ ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ἔδοξε (= κρίναμε σωαστό) καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι (=να προσκαλέσουμε), ὅπως ..... εἴ τι δυναίμεθα ἀγαθόν. (βουλεύομαι, α'πληθ. αόρ)
4. Να βρείτε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους προσδιορισμούς που υπάρχουν στα επόμενα παραδείγματα:
  - α) Σόλων ὁ νομοθέτης καὶ ποιητὴς εἰς Αἴγυπτον ἔπλευσε καὶ πολλὰς ἄλλας χώρας περιηγήσατο.
  - β) Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς τοὺς στρατηγοὺς συνεκάλεσε, Παρμενίωνα, Κλεῖτον καὶ Φιλῶταν.
  - γ) Δερκυλίδας ἔλαβε (=κατέλαβε) Κεβρῆνα, χωρίον (=τοποθεσία) ἰσχυρόν.
  - δ) Ἀλκιβιάδης τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, τὰς Ἀθήνας, ἡδίκησε.

Ενότητα 16^η Μεγαλόψυχη στάση

Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Στατεῖρα καὶ Ροδῶ	Ο βασιλιάς Ἀλέξανδρος στη Στατεῖρα και στη Ροδῶ
καὶ Ῥωξάνη τῇ ἐμῇ γυναικί χαίρειν.	καὶ στη Ῥωξάνη τη γυναίκα του εύχεται να είναι καλά.
Ἀντιταξάμενον ἡμῖν Δαρεῖον οὐκ ἡμυνάμεθα,	Ἀν και αντιτάχτηκε σε μας ο Δαρείος δεν τον εκδικήθηκα,
εἰ μὴ τοῦναντίον, ἡνύχομην γὰρ	ἀλλὰ ἀντίθετα, γιατί ευχόμουν να είναι ζωντανός κάτω από την
ἐγὼ ζῶντα ὑπὸ τὰ ἐμᾶ σκῆπτρα ἔχειν·	ἐξουσία μου·
ἐλαχίστως δὲ ἔχοντος ἐπὶ τῷ πνεύματι	
αὐτοῦ	ενώ ἴσα που ἀνέπνεε
τοῦτον κατέλαβον ἐν τῇ ἐσχάτῃ	
ἀναπνοῇ,	τον βρήκα στην τελευταία ἀναπνοή,
ὃν ἐλεήσας τῇ ἐμαυτοῦ χλαμύδι	κι ἐπειδὴ τον λυπήθηκα τον κάλυψα με τη χλαμύδα μου.
περιέστειλα.	Ζήτησα να μάθω ἀπ' αὐτόν κάτι για το θάνατό του.
Ἐπυθόμην δὲ παρ' αὐτοῦ τι ἀκοῦσαι	Κι αὐτός μου εἶπε· «Ἔχε ως παρακαταθήκη την κόρη μου Ῥωξάνη και θα ζήσει μαζί σου» [...]
περὶ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ.	Τιμώρησα ὅπως ἀξίζε τους αἰτίους του θανάτου του [...]
Ὅ δέ μοι εἶπεν· «παρακαταθήκην ἔχε	Διέταξα να κτιστεῖ ἡρώων ἀφιερωμένο σ' αὐτόν κοντά στους πατρικούς του ἥρωες·
τὴν ἐμὴν θυγατέρα Ῥωξάνην καὶ	και σεις σταματήστε το θρήνο γι' αὐτόν·
συμβιώσει σοί». [...]	γιατί ἐγὼ θα σας ἀποκαταστήσω στα ἀνάκτορά σας [...]
Τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ	Σύμφωνα λοιπόν με τις ἐπιθυμίες του Δαρείου
ἡμυνάμην ἀξιοπρεπῶς [...]	θέλω να είναι η Ῥωξάνη γυναίκα μου και βασίλισσα,
Προσέταξα δὲ ἡρώων αὐτῷ γενέσθαι	αν και σεις συμφωνεῖτε μαζί μου, θέλω και διατάζω να προσκυνάτε αὐτήν ως γυναίκα του Ἀλέξανδρου.
παρὰ τοὺς πατρώους αὐτῷ ἥρωας·	Να εἰστε καλά στην υγεία σας.
καὶ ὑμεῖς δὲ τῆς λύπης αὐτοῦ παύσασθε·	
ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀποκαταστήσω εἰς τὰ ἴδια	
βασίλεια [...]	
Κατὰ γοῦν τάς διατάξεις Δαρείου	
Ῥωξάνην τὴν ἐμὴν γυναῖκα σύνθρονόν	
μου εἶναι βούλομαι,	
ἐὰν δὲ καὶ ὑμεῖς μοι συμπνεύσητε,	
προσκυνεῖσθαι αὐτὴν ὡς Ἀλεξάνδρου	
γυναῖκα βούλομαι καὶ κελεύω.	
Ἔρρωσθε.	

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να συμπληρωθούν οι ζητούμενοι τύποι στον παρακάτω πίνακα:

Ρήμα	Τύπος	Απάντηση
τρέπομαι	β' εν. προστ. αορ.	
βλάπτομαι	β' πληθ. προστ. αορ.	
διαπράττομαι	γ' πληθ. προστ. ενεστ.	
αισθάνομαι	γ' εν. προστ. ενεστ.	
σφάζομαι	β' εν. προστ. ενεστ.	
στρατεύομαι	β' εν. προστ. αορ.	
φυλάττομαι	γ' εν. προστ. ενεστ.	
μάχομαι	γ' πληθ. προστ. αορ.	

2. Να γράψετε τους υπόλοιπους τύπους στον παρακάτω πίνακα:

Ενεστώτας	Αόριστος	Παρακείμενος
		πεφυλάχθω
κηρύττεσθε		
πορεύου		
πολιτεύεσθε		

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο Προστακτικής:

- ὦ νεανία, τοὺς πρεσβυτέρους _____ (σέβομαι, β' εν. ενεστ.).
- Οὗτος τὸ δίκαιον _____ (ψηφίζομαι, αόρ.).
- Χρόνου _____ (φείδομαι, β' εν. ενεστ.).
- _____ (τοξεύομαι, γ' πλ. αορ.) οἱ πολέμιοι.
- _____ (δέχομαι, β' εν. αορ.) τὸν ἐμὸν λόγον, ὦ παῖ.
- _____ (φροντίζομαι, β' εν. ενεστ.) ἡ πατρίς.
- Μὴ _____ (χαρίζομαι, β' πληθ. ενεστ.) τοῖς προδόταις, ὦ κριταί.
- _____ (διαπράττομαι, γ' εν. παρκμ.) ἡ εἰρήνη.
- _____ (βούλομαι, β' εν. ενεστ.) αἰεὶ ἀγαθὸς εἶναι.

Ενότητα 17^η Το πάθος των ερωδιών

Φίλτατοι δ' εἰσὶν οἱ ἐρωδιοὶ τοῖς
ἀνθρώποις
καὶ προσημαίνουσιν εὐδίαν τε καὶ
χειμῶνα,
μάλιστα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος,
ὅθεν ἂν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος
πνεῖν,
ἐπὶ τοῖς στήθεσι τὰς
κεφαλὰς κατακλίνοντες.
Ναύτης γοῦν οὐκ ἂν πότε ἐκὼν ἐρωδιὸν
ἀποκτείνειεν,
ἐπεὶδὴ πιστεύονται τοῖς ἀλιεῦσιν ἐν τῇ
θαλάττῃ σημαίνειν
ὅποσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ
ἰέρακες.
Φασὶ δ' αὐτοὺς, καὶ ἡνίκα μία τροφή
πᾶσι ἦν τοῖς ὀρνέοις,
πρώτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρεῖν,
καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιποὺς πάντας
ἐκδιδαχθῆναι.
ἐπὶ δὲ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχήσαντας
καὶ οὐδ' αὐτὸν εἰπόντας **ὑπὲρ**
νήξεως ἐρίζει δύνασθαί σφίσι τὸν
Ποσειδῶνα
τὴν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν τοῦ θεοῦ
μηνίσαντος.
Οἱ ερωδιοὶ εἶναι πολὺ αγαπημένοι
στοὺς ἀνθρώπους
καὶ φανερῶνουν ἀπὸ πρὶν καὶ τὸ
καλοκαίρι καὶ τὸ χειμῶνα,
κυρίως πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος
ἀπὸ ὅπου ἐνδεχομένως πρόκειται νὰ
πνεύσει πάρα πολὺ σφοδρὸς ἄνεμος
γέροντας πρὸς τὰ κάτω τὰ κεφάλια
τούς.
Ὁ ναύτης βέβαια δε θα σκότωνε ποτέ
με τὴ θέλησή του ἕναν ερωδιό,
ἐπεὶδὴ εἶναι κοινὴ πεποίθησις ὅτι
προλέγουν τοὺς ψαράδες
ὅσα προλέγουν τοὺς κυνηγούς τὰ
γεράκια στὴν ξηρά.
Λένε ἀκόμη γι' αὐτοὺς, κι ὅταν ἦταν
μία ἡ τροφή γιὰ ὅλα τὰ πουλιά,
πρώτοι αὐτοὶ βρῆκαν τροφή ἀπὸ τὰ
νερά,
καὶ ὅτι ἀπ' αὐτοὺς διδάχτηκαν ὅλα τὰ
υπόλοιπα πουλιά·
ἐπεὶδὴ ὅμως περηφανεύτηκαν γιὰ τὸ
εὖρημά τους
καὶ ἐπεὶδὴ ἰσχυρίστηκαν **για τὸ**
κολύμπι ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ποσειδῶνας
δεν μπορούσε νὰ συναγωνιστεῖ μαζί
τούς
λένε ὅτι ἔχασαν τὴν ικανότητά τους
αὐτὴ ἐπεὶδὴ ὁ θεὸς ὀργίστηκε.

Πρόσθετες ασκήσεις

Στις παρακάτω προτάσεις να εντοπίσετε τους εμπρόθετους επιρρηματικούς προσδιορισμούς και να δηλώσετε τη σημασία τους.

1. Ἐβουλεύοντο περὶ τῆς σωτηρίας.
2. Μακάριοι εἰσὶν οἱ πολεμήσαντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος.
3. Οἱ ἐχθροὶ ἀπεχώρησαν διὰ θαλάσσης.
4. Ἐτελεύτησεν ἐκ τοῦ τραύματος.
5. Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀσίαν.
6. Πολλοὶ ἔπραξαν παρὰ τὰς ἐντολάς.
7. Δι' αἵματος ὁ Δράκων τοὺς νόμους ἔγραψεν.
8. Πολλοὶ τῶν ρητόρων ἐκ Σικελίας ἦλθον.
9. Ὁ στρατὸς ἔτι ἐν ταῖς Ἀθήναις ἦν.
10. Οἱ γεωργοὶ πολλὰ ἐπιτηδεύουσιν (= ἔχουν πολλές ασχολίες) πρὸ τοῦ χειμῶνος.
11. Οἱ πρέσβεις ἀπεχώρησαν διὰ τάχους.
12. Οἱ πολῖται παιδεύονται πρὸς ἀνδρείαν.
13. Εἰσῆλθον εἰς τὴν Θήβαν σὺν ὅπλοις.

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Γενικά για τα ουσιαστικά της γ' κλίσης. Διάρθρωση των τριτόκλιτων ουσιαστικών

103. Κατά την **τρίτη κλίση** κλίνονται ονόματα και των τριών γενών **π ε ρ ι τ τ ο σ ύ λ λ α β α** (βλ. § 85, 2).

Τα τριτόκλιτα ουσιαστικά στην ενική ονομαστική λήγουν σ' ένα από τα φωνήεντα **α, ι, υ, ω**, ή σ' ένα από τα σύμφωνα **ν, ρ, ξ (ζ, ψ)**· στην ενική γενική λήγουν σε **-ος, -ως, ή -ους**.

104. 1) Από τα αρσενικά και θηλυκά της τρίτης κλίσης πολλά σχηματίζουν την ενική ονομαστική με την κατάληξη **-ς** και λέγονται **κατάληκτα** (*ἥρω-ς, ἰχθύ-ς*)· μερικά όμως τη σχηματίζουν χωρίς καμιά κατάληξη και λέγονται **ακατάληκτα** (*χιών, ἡχώ*).

2) Τα ουδέτερα της γ' κλίσης κανονικά σχηματίζουν την ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού χωρίς κατάληξη (είναι δηλ. ακατάληκτα): *σῶμα, ἄστυ* (πβ. § 123, 4).

105. 1) Από τα ουσιαστικά της γ' κλίσης άλλα έχουν σε όλες τις πτώσεις ένα μόνο θέμα και γι' αυτό λέγονται **μονόθεμα** (*χιτών, χιτῶν-ος*)· και άλλα παρουσιάζονται με δύο θέματα, γιατί σε μερικές πτώσεις εκτείνουν το φωνήεν της τελευταίας συλλαβής του θέματος και γι' αυτό λέγονται **διπλόθεμα** (*ἡγεμόν-ος, ἡγεμών*).

2) Στα διπλόθεμα τριτόκλιτα το θέμα που έχει στην τελευταία συλλαβή μακρόχρονο φωνήεν λέγεται **ισχυρό θέμα** (*ποιμήν, ῥήτωρ*), ενώ το άλλο που έχει στην τελευταία συλλαβή βραχύχρονο φωνήεν λέγεται **αδύνατο θέμα** (*ποιμεν-, ῥητορ-*).

106. Το θέμα στα μονόθεμα ουσιαστικά της γ' κλίσης βρίσκεται από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί από αυτήν η κατάληξη: *πίνακ-ος* (θ. *πινακ-*), *κλητῆρ-ος* (θ. *κλητηρ-*). Στα διπλόθεμα το ισχυρό θέμα βρίσκεται από την ονομαστική του ενικού και το αδύνατο από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί η κατάληξη: *ὁ ἡγεμών* (ισχυρό θ. *ἡγεμων-*), *τοῦ ἡγεμόν-ος* (αδύνατο θ. *ἡγεμον-*)· *ὁ ποιμήν* (ισχυρό θ. *ποιμην-*), *τοῦ ποιμέν-ος* (αδύνατο θ. *ποιμεν-*).

107. Κατά το χαρακτήρα τα ουσιαστικά της γ' κλίσης διαιρούνται:

α) σε **φωνηεντόληκτα**: *ἥρω-ς, ἥρω-ος, πόλις, πόλε-ως*·

β) σε **συμφωνόληκτα**: *κόραξ, κόρακ-ος, σωλήν, σωλῆν-ος*.

Α'. Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

108. α) Κατάληκτα μονόθεμα σε -ως, γεν. -ους.

		Παραδείγματα			
		(θ. ἥρω-)	(θ. Τρω-)	(θ. ἥρω-)	(θ. Τρω-)
		Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
ον.	ὁ	ἥρω-ς	Τρῶ-ς	οἱ	ἥρω-ες
γεν.	τοῦ	ἥρω-ος	Τρω-ός	τῶν	ἥρώ-ων
δοτ.	τῷ	ἥρω-ι	Τρω-ι	τοῖς	ἥρω-σι(ν)
αιτ.	τὸν	ἥρω-α	Τρῶ-α	τούς	ἥρω-ας
κλ.	(ῶ)	ἥρω-ς	Τρῶ-ς	(ῶ)	ἥρω-ες
					Τρῶ-ες

109. β) Καταληκτικά μονόθεμα σε -υς, γεν. -υος

Παραδείγματα

		(θ. βοτρυ-)	(θ. ιχθυ-)		(θ. δρυ-)
			Ενικός αριθμός		
ον.	ό	βότρυ-ς	ίχθυ-ς	ή	δρυ-ς
γεν.	τοῦ	βότρυ-ος	ίχθυ-ος	τῆς	δρυ-ός
δοτ.	τῷ	βότρυ-ϊ	ίχθυ-ϊ	τῇ	δρυ-ϊ
αιτ.	τόν	βότρυ-ν	ίχθυ-ν	τήν	δρυ-ν
κλ.	(ῶ)	βότρυ	ίχθυ	(ῶ)	δρυ
			Πληθυντικός αριθμός		
ον.	οί	βότρυ-ες	ίχθυ-ες	αί	δρύ-ες
γεν.	τῶν	βοτρύ-ων	ίχθυ-ων	τῶν	δρυ-ῶν
δοτ.	τοῖς	βότρυ-σι(ν)	ίχθυ-σι(ν)	ταῖς	δρυ-σὶ(ν)
αιτ.	τούς	βότρυ-ς	ίχθυ-ς	τάς	δρυ-ς
κλ.	(ῶ)	βότρυ-ες	ίχθυ-ες	(ῶ)	δρύ-ες

Β'. Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

120. Τα συμφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά υποδιαιρούνται:

- α) σε **αφωνόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα άφωνο): *κόραξ, κόρακ-ος· Άραψ, Άραβος· τάπης, τάπητ-ος·*
 β) σε **ημιφωνόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ημίφωνο): *σωλήν, σωλήν-ος· κλητήρ, κλητήρ-ος·*

1. Αφωνόληκτα

121. Τα αφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

- α) **ουρανικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ουρανικό κ, γ, χ)·
 β) **χειλικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα χειλικό π, β, φ)·
 γ) **οδοντικόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα οδοντικό τ, δ, θ).

122. α) Ουρανικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

(θ. κορακ-)			(θ. πτερυγ-)		(θ. όνυχ-)	
			Ενικός αριθμός			
ον.	ό	κόραξ (κ-ς)	ή	πτέρυξ (γ-ς)	ό	όνυξ (χ-ς)
γεν.	τοῦ	κόρακ-ος	τῆς	πτέρυγ-ος	τοῦ	όνυχ-ος
δοτ.	τῷ	κόρακ-ι	τῇ	πτέρυγ-ι	τῷ	όνυχ-ι
αιτ.	τόν	κόρακ-α	τήν	πτέρυγ-α	τόν	όνυχ-α
κλ.	(ῶ)	κόραξ (κ-ς)	(ῶ)	πτέρυξ (γ-ς)	(ῶ)	όνυξ (χ-ς)
			Πληθυντικός αριθμός			
ον.	οί	κόρακ-ες	αί	πτέρυγ-ες	οί	όνυχ-ες
γεν.	τῶν	κοράκ-ων	τῶν	περύγ-ων	τῶν	όνυχ-ων
δοτ.	τοῖς	κόραξι(κ-σι)	ταῖς	πτέρυξι (γ-σι)	τοῖς	όνυξι (χ-σι)
αιτ.	τούς	κόρακ-ας	τάς	πτέρυγ-ας	τούς	όνυχ-ας
κλ.	(ῶ)	κόρακ-ες	(ῶ)	πτέρυγ-ες	(ῶ)	όνυχ-ες

β) Χειλικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

(θ. γῡπ-)

(θ. Άραβ-)

(θ. γῡπ-)

(θ. Άραβ-)

Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ὁ	γῡψ (π-ς)	Άραψ (β-ς)	οἱ	γῡπ-ες	Άραβ-ες
γεν.	τοῦ	γυπ-ὸς	Άραβ-ος	τῶν	γυπ-ῶν	Άράβ-ων
δοτ.	τῷ	γυπ-ι	Άραβ-ι	τοῖς	γυψι (π-σι)	Άραβι (β-σι)
αιτ.	τὸν	γῡπ-α	Άραβ-α	τοὺς	γῡπ-ας	Άραβ-ας
κλ.	(ὦ)	γῡψ (π-ς)	Άραψ (β-ς)	(ὦ)	γῡπ-ες	Άραβ-ες

**γ) Οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα
με χαρακτήρα απλό οδοντικό τ ή δ ή θ**

(θ. ταπητ-)

(θ. πατρίδ-)

(θ. ὄρνιθ-)

Ενικός αριθμός					
ον.	ὁ	τάπης (τ-ς)	ή	πατρίς (δ-ς)	ὁ ὄρνις (θ-ς)
γεν.	τοῦ	τάπητ-ος	τῆς	πατρίδ-ος	τοῦ ὄρνιθ-ος
δοτ.	τῷ	τάπητ-ι	τῇ	πατρίδ-ι	τῷ ὄρνιθ-ι
αιτ.	τὸν	τάπητ-α	τὴν	πατρίδ-α	τὸν ὄρνιν
κλ.	(ὦ)	τάπης (τ-ς)	(ὦ)	πατρίς	(ὦ) ὄρνι

Πληθυντικός αριθμός					
ον.	οἱ	τάπητ-ες	αἱ	πατρίδ-ες	οἱ ὄρνιθ-ες
γεν.	τῶν	ταπήτ-ων	τῶν	πατρίδ-ων	τῶν ὀρνίθ-ων
δοτ.	τοῖς	τάπησι (τ-σι)	ταῖς	πατρίσι (δ-σι)	τοῖς ὄρνισι (θ-σι)
αιτ.	τούς	τάπητ-ας	τάς	πατρίδ-ας	τούς ὄρνιθ-ας
κλ.	(ὦ)	τάπητ-ες	(ὦ)	πατρίδ-ες	(ὦ) ὄρνιθ-ες

δ) Οδοντικόληκτα ακατάληκτα διπλόθεμα με θέμα σε -ντ

(ον. -ων, γεν. -οντος)

(θ. γερωντ-)

Ενικός		Πληθυντικός	
ον.	ὁ γέρων	οἱ	γέροντ-ες
γεν.	τοῦ γέροντ-ος	τῶν	γερόντ-ων
δοτ.	τῷ γέροντ-ι	τοῖς	γέρονσι (γέροντ-σι)
αιτ.	τὸν γέροντ-α	τοὺς	γέροντ-ας
κλ.	(ὦ) γέρον	(ὦ)	γέροντ-ες

**ζ) Οδοντικόληκτα ουδέτερα ακατάληκτα
μονόθεμα σε -α (γεν. -ατος)**

(θ. κτηματ-)

Ενικός		Πληθυντικός	
ον.	τὸ κτήμα	τὰ	κτήματ-α
γεν.	τοῦ κτήματ-ος	τῶν	κτημάτ-ων
δοτ.	τῷ κτήματ-ι	τοῖς	κτήμασι (ατ-σι)
αιτ.	τὸ κτήμα	τὰ	κτήματ-α
κλ.	(ὦ) κτήμα	(ὦ)	κτήματ-α

Παρατηρήσεις στα αφωνόληκτα της γ' κλίσης

123. Από τα αφωνόληκτα της γ' κλίσης:

1) Τα περισσότερα αρσενικά και θηλυκά σχηματίζουν κανονικά την αιτιατική του ενικού με κατάληξη **-α** (τὸν κόρακ-α, τὴν πατρίδ-α) και την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική (ὁ κόραξ, ὁ πατρίς, ὁ ἰμάς, ὁ ὁδός).

2) Τα βαρύτονα όμως οδοντικόληκτα σε **-ις** (γεν. **-ιδος, -ιτος, -ιθος**) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού σε **-ν** και την κλητ. του ενικού όμοια με το θέμα (χωρίς το χαρακτήρα): τὴν χάρι-ν, τὴν ἔρι-ν, τὴν ὄρνι-ν· ὦ χάρι, ὦ ἔρι, ὦ ὄρνι (από αναλογία προς τα φωνηεντόληκτα: τὴν πόλιν, ὦ πόλι)· όμοια και μερικά οδοντικόληκτα βαρύτονα σε **-ης ή -υς**: (ὁ και) ἡ Πάρνης -ηθος, (τὸν και) τὴν Πάρνην, ὦ Πάρνη· ἡ κόρυς -υθος (= περικεφαλαία), τὴν κόρ-υν, ὦ κόρυ.

3) Τα βαρύτονα οδοντικόληκτα σε **-ων** (γεν. **-οντος**) και **-ας** (γεν. **-αντος**), το οξύτονο **τυραννίς** (-ίδος) και το περισπώμενο (ὁ και) ἡ παῖς (από τὸ πᾶις, γεν. παιδός) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (με αφαίρεση του οδοντ. χαρακτήρα): ὦ γέρον, ὦ γίγαν, ὦ Αἴαν, ὦ τυραννί, ὦ παῖ.

4) Τα ουδέτερα οδοντικόληκτα σε **-μα** (γεν. **-ματος**) είναι όλα ακατάληκτα: κτῆμα, σῶμα, στράτευμα (βλ. § 104, 2)· καταληκτικά είναι μόνο τα ουδέτ. φῶς (φῶτ-ς), γεν. φωτ-ός, δοτ. φωτ-ι κτλ. (πβ. § 145) και το ανώμαλο οὖς (οὔτ-ς), γεν. ὠτ-ός (βλ. § 145 και § 150, 12).

2. Ημιφωνόληκτα

125. Τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

α) **ενρινόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα ν)¹

β) **υγρόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα λ, ρ)

γ) **σιγμόληκτα** (δηλ. με χαρακτήρα σ).

126. I. Ενρινόληκτα (χαρακτ. ν)

α) Μονόθεμα: καταληκτικά σε -ις (γεν. -ίνος) και ακατάληκτα σε -αν (γεν. -ᾶνος), -ην (γεν. -ηνος) και -ων (γεν. -ωνος)

	(θ. ἄκτιν-)		(θ. Τιταν-)		(θ. Ἑλλην-)		(θ. χειμων-)
				Ενικός αριθμός			
ον.	ἡ	ἄκτις	ὁ	Τιτὰν	Ἑλλην		χειμὼν
γεν.	τῆς	ἄκτιν-ος	τοῦ	Τιτᾶν-ος	Ἑλλην-ος		χειμῶν-ος
δοτ.	τῇ	ἄκτιν-ι	τῷ	Τιτᾶν-ι	Ἑλλην-ι		χειμῶν-ι
αιτ.	τὴν	ἄκτιν-α	τὸν	Τιτᾶν-α	Ἑλλην-α		χειμῶν-α
κλ.	(ὦ)	ἄκτις	(ὦ)	Τιτὰν	Ἑλλην		χειμὼν

	Πληθυντικός αριθμός					
ον.	αἱ	ἄκτιν-ες	οἱ	Τιτᾶν-ες	Ἑλλην-ες	χειμῶν-ες
γεν.	τῶν	ἄκτιν-ων	τῶν	Τιτᾶν-ων	Ἑλλήν-ων	χειμῶν-ων
δοτ.	ταῖς	ἄκτι-σι(ν)	τοῖς	Τιτᾶ-σι(ν)	Ἑλλή-σι(ν)	χειμῶ-σι(ν)
αιτ.	τάς	ἄκτιν-ας	τοὺς	Τιτᾶν-ας	Ἑλλήνας	χειμῶν-ας
κλ.	(ὦ)	ἄκτιν-ες	(ὦ)	Τιτᾶν-ες	Ἑλλήν-ες	χειμῶν-ες

	Δυϊκός αριθμός			
ον., αιτ.	τώ, κλ. (ὦ) ἄκτιν-ε	Τιτᾶν-ε	Ἑλλήν-ε	χειμῶν-ε
γεν., δοτ.	τοῖν ἄκτιν-οιν	Τιτάν-οιν	Ἑλλήν-οιν	χειμῶν-οιν
(βλ. πιν. § 132)				

1. Τριτόκλιτα μέ χαρακτήρα **μ** δεν υπάρχουν.

β) Διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ην (γεν. -ενος) και -ων (γεν. -ονος)

(θ. ποιμην-, ποιμεν-) (θ. ήγεμων-, ήγεμον-) (θ. γείτων-, γείτον-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ποιμὴν	ήγεμόν	γείτων
γεν.	τοῦ	ποιμέν-ος	ήγεμόν-ος	γείτον-ος
δοτ.	τῷ	ποιμέν-ι	ήγεμόν-ι	γείτον-ι
αιτ.	τὸν	ποιμέν-α	ήγεμόν-α	γείτον-α
κλ.	(ὦ)	ποιμὴν	ήγεμόν	γείτων

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	ποιμέν-ες	ήγεμόν-ες	γείτον-ες
γεν.	τῶν	ποιμέν-ων	ήγεμόν-ων	γείτόν-ων
δοτ.	τοῖς	ποιμέ-σι(ν)	ήγεμό-σι(ν)	γείτο-σι(ν)
αιτ.	τοὺς	ποιμέν-ας	ήγεμόν-ας	γείτον-ας
κλ.	(ὦ)	ποιμέν-ες	ήγεμόν-ες	γείτον-ες

127. Π. Υγρόληκτα (χαρακτ. λ, ρ)**α) Μονόθεμα: ακατάληκτα σε -ηρ (γεν. -ηρος), -ωρ (γεν. -ωρος)**

και ουδέτερα σε -αρ (γεν. -αρος)

(θ. κλητήρ-)

(θ. ἰχώρ-)

(θ. νέκταρ)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	κλητήρ	ἰχώρ ¹	τὸ	νέκταρ ²
γεν.	τοῦ	κλητήρ-ος	ἰχώρ-ος	τοῦ	νέκταρ-ος
δοτ.	τῷ	κλητήρ-ι	ἰχώρ-ι	τῷ	νέκταρ-ι
αιτ.	τὸν	κλητήρ-α	ἰχώρ-α	τὸ	νέκταρ
κλ.	(ὦ)	κλητήρ	ἰχώρ	(ὦ)	νέκταρ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	κλητήρ-ες	ἰχώρ-ες
γεν.	τῶν	κλητήρ-ων	ἰχώρ-ων
δοτ.	τοῖς	κλητήρ-σι(ν)	ἰχώρ-σι(ν)
αιτ.	τοὺς	κλητήρ-ας	ἰχώρ-ας
κλ.	(ὦ)	κλητήρ-ες	ἰχώρ-ες

1. Ο ἰχώρ = το αίμα που ρέει στις φλέβες των θεών· ορός αίματος· αίμα σάπιο· ύλη με πύο· δηλητήριο φιδιών.- 2. Τούτο έχει μόνο ενικό (βλ. § 83, 1, δ).

β) Διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ήρ (γεν. -έρος) και -ωρ (γεν. -ορος)

(θ. άθηρ-, άθερ-) (θ. ρήτωρ-, ρήτορ-)

Ενικός αριθμός

Πληθυντικός αριθμός

ον.	ὁ	άθήρ	ρήτωρ	οἱ	άθέρ-ες	ρήτορ-ες
γεν.	τοῦ	άθέρ-ος	ρήτορ-ος	τῶν	άθέρ-ων	ρήτόρ-ων
δοτ.	τῷ	άθέρ-ι	ρήτορ-ι	τοῖς	άθέρ-σι(ν)	ρήτορ-σι(ν)
αιτ.	τὸν	άθέρ-α	ρήτορ-α	τοὺς	άθέρ-ας	ρήτορ-ας
κλ.	(ὦ)	άθήρ	ρήτορ	(ὦ)	άθέρ-ες	ρήτορ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. τῶ, κλ. (ὦ) άθέρ-ε, ρήτορ-ε γεν., δοτ. τοῖν άθέρ-οιν, ρήτόρ-οιν.

Κατά το όνομα *ὁ ἀθήρ* (= η λεπτότατη άκρη στα στάχυα, αθέρας) κλίνονται τα ονόματα *ὁ ἀήρ* και *ὁ αἰθήρ*, εύχρηστα μόνο στον ενικό (βλ. § 83, 1, β).

Παρατηρήσεις στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ' κλίσης

128. 1) Τα φωνήεντα *ι* και *α* εμπρός από το χαρακτήρα *ν* των ονομάτων σε -ις (γεν. -ινος) και -αν (γεν. -ανος) είναι μακρόχρονα: *τῆς ἀκτίν-ος, τῆς Σαλαμῖν-ος· τοῦ Τιτάν-ος, τοῦ πελεκᾶν-ος.*

2) Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ' κλίσης σχηματίζουν κανονικά την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική του ενικού: *ἡ ἀκτίς - ὦ ἀκτίς· ὁ Τιτάν - ὦ Τιτάν· ὁ Ἑλλήν - ὦ Ἑλλήν· ὁ ἡγεμών - ὦ ἡγεμών· ὁ ποιμὴν - ὦ ποιμήν· ὁ ἰχώρ - ὦ ἰχώρ.*

Αλλά τα βαρύτονα διπλόθεμα σε -ων (γεν. -ονος) και -ωρ (γεν. -ορος) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αδύνατο θέμα: *ὁ γείτων - ὦ γείτων· ὁ δαίμων - ὦ δαῖμον· ὁ Ἰάσων - ὦ Ἰᾶσον· ὁ ῥήτωρ - ὦ ῥῆτορ* (βλ. § 105).

3) Ο χαρακτήρας *λ* και *ρ* εμπρός από το σίγμα της κατάληξης παραμένει, ενώ ο χαρακτήρας *ν* εμπρός από αυτό αποβάλλεται (χωρίς αντέκταση του προηγούμενου τυχόν βραχύχρονου φωνήεντος): *ὁ ἄλ-ς, τοῖς ἄλ-σί, (ὁ ῥήτωρ) τοῖς ῥήτορ-σι·* αλλά: *ἡ (ἀκτίν-ς) ἀκτίς, ταῖς (ἀκτίν-σι) ἀκτίσι· τοῖς (ἡγεμόν-σι) ἡγεμόσι* (βλ. § 64, 4)

γ) Συγγοπτόμενα διπλόθεμα: ακατάληκτα σε -ηρ (γεν. -ρος)

129. Από τα υγρόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης τα διπλόθεμα *ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ, ἡ γαστήρ* (= κοιλιά), *ἡ Δημήτηρ* και *ὁ ἀνὴρ* συγκόπτουν (δηλ. αποβάλλουν) σε ορισμένες πτώσεις το *ε* του αδύνατου θέματος και γι' αυτό λέγονται **συγγοπτόμενα** (πβ. § 62, 1).

Παραδείγματα

(θ. πατήρ-, πάτερ-) (θ. ἀνὴρ-, ἀνερ-) (θ. Δημήτηρ-, Δημητερ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	πατήρ	ἀνὴρ	ἡ	Δημήτηρ
γεν.	τοῦ	πατρ-ὸς	ἀνδρ-ὸς	τῆς	Δήμητρ-ος
δοτ.	τῷ	πατρ-ὶ	ἀνδρ-ὶ	τῇ	Δήμητρ-ι
αιτ.	τὸν	πατέρ-α	ἄνδρ-α	τὴν	Δήμητρ-α
κλ.	(ὦ)	πάτερ	ἄνερ	(ὦ)	Δήμητερ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	πατέρ-ες	ἄνδρ-ες
γεν.	τῶν	πατέρ-ων	ἀνδρ-ῶν
δοτ.	τοῖς	πατρ-ά-σι(ν)	ἀνδρ-ά-σι(ν)
αιτ.	τούς	πατέρ-ας	ἄνδρ-ας
κλ.	(ὦ)	πατέρ-ες	ἄνδρ-ες

Παρατηρήσεις

130. Από τα συγγοπτόμενα υγρόληκτα της γ' κλίσης:

1) Τα ονόμ., *ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ θυγάτηρ* και *ἡ γαστήρ* συγκόπτουν, δηλ. χάνουν, το *ε* του θέματος στη γεν. και δοτ. του ενικού και στη δοτ. του πληθυντικού· το όνομα *ἡ Δημήτηρ* στις πλάγιες πτώσεις του ενικού, και το όνομα *ὁ ἀνὴρ* στις πλάγιες πτώσεις του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού και του δυϊκού, στις οποίες εμπρός από το χαρακτήρα αναπτύσσεται το σύμφωνο *δ* για να διευκολυνθεί η προφορά (θ. *ἀνερ-, ἀνρ- ἀνδρ-*)· πβ. § 65, 2·

2) τα ονόματα *πατήρ, μήτηρ, θυγάτηρ* και *γαστήρ* στη γεν. και δοτ. του ενικού τονίζονται στη λήγουσα (*πατρός, πατρί - μητρός, μητρί* κτλ.)· το όνομα *ἀνὴρ* τονίζεται στη λήγουσα στη

γενική και δοτ. του ενικού και του δυϊκού και στη γεν. του πληθ. (άνδρός, άνδρι - άνδροϊν - άνδρων)· το όνομα Δημήτηρ τονίζεται στην προπαρालήγουσα σε όλες τις πτώσεις του ενικού, εκτός από την ονομαστική.

131. Τα συγκοπτόμενα ονόματα:

1) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αδύνατο θέμα και τονίζονται σ' αυτήν επάνω στην αρχική συλλαβή: ὦ πάτερ, ὦ θύγατερ, ὦ Δήμητερ κτλ.· μόνο το όνομα γαστήρ σχηματίζει την κλητ. του ενικού όμοια με την ονομαστική: ὦ γαστήρ.

2) στη δοτ. του πληθ. ανάμεσα από το συγκομμένο θέμα και την κατάληξη, για να διευκολυνθεί η προφορά, παίρνουν ένα βραχύχρονο α που τονίζεται: πατρ-ά-σι(ν), άνδρ-ά-σι(ν)· πβ. § 62, 2.

III. Σιγμόληκτα (χαρακτήρας σ)

133. α) Αρσενικά ακατάληκτα σε -ης (γεν. -ους)

ή -κλῆς (γεν. -κλέους)

(θ. Σωκράτες-, Περικλέες-)

Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ὁ	Σωκράτης	Περικλῆς	οἱ	Σωκράται	Περικλεῖς
γεν.	τοῦ	Σωκράτους	Περικλέους	τῶν	Σωκρατῶν	Περικλέων
δοτ.	τῷ	Σωκράτει	Περικλεῖ	τοῖς	Σωκράταις	
αιτ.	τὸν	Σωκράτη	Περικλέα	τούς	Σωκράτας	Περικλεῖς
κλ.	(ὦ)	Σώκρατες	Περίκλεις	(ὦ)	Σωκράται	Περικλεῖς

Παρατηρήσεις

134. Τα αρσενικά σιγμόληκτα σε -ης (γεν. -ους) και -κλῆς (γεν. -κλέους) είναι όλα κύρια ονόματα και:

1) έχουν θέμα σε -εσ: Σωκράτες-, Περικλέες-.

2) στην ονομαστική του ενικού δεν παίρνουν κατάληξη και εκτείνουν το βραχύχρονο φωνήεν ε του θέματος σε η: Σωκράτης, Περικλῆς, και με συναίρεση Περικλῆς.

3) στις πλάγιες πτώσεις του ενικού αποβάλλουν το χαρακτήρα σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα (βλ. § 64, 1) και έπειτα συναιρούν τα δύο αυτά φωνήεντα: τοῦ Σωκράτεσ-ος, Σωκράτε-ος, Σωκράτους· τῷ Σωκράτεσ-ι, Σωκράτε-ι, Σωκράτει· τον Σωκράτεσ-α, Σωκράτε-α, Σωκράτη· τοῦ Περικλέεσ-ος, Περικλέε-ος, Περικλέους· τῷ Περικλέεσ-ι, Περικλέε-ι, Περικλέει (και με δευτέρα συναίρεση=) Περικλεῖ· τὸν Περικλέεσ-α, Περικλέε-α, Περικλέα και σπάν. Περικλῆ.

4) στην κλητ. του ενικού δεν παίρνουν κατάληξη και ανεβάζουν τον τόνο: ὦ Σώκρατες, ὦ Περίκλεις (με συναίρεση από το Περίκλεες).

5) όσα λήγουν σε -κλῆς συναιρούν το ε της συλλαβής κλε-, όταν ύστερα από αυτό ακολουθεί η ή ε ή ει: (Περικλέης) Περικλῆς, (Περίκλεες) Περίκλεις, (Περικλέει) Περικλεῖ.

6) κανονικά έχουν μόνο ενικό αριθμό· όταν όμως χρησιμοποιούνται στον πληθ. σχηματίζονται τα σε -ης (γεν. -ους) κατά την α' κλίση (οἱ Σωκράται κτλ.) και τα σε -κλῆς (γεν. -κλέους) κατά την γ' κλίση (οἱ Περικλέ-ες = Περικλεῖς κτλ.).

136. γ) Ουδέτερα ακατάληκτα σε -ος (γεν. -ους)

(θ. βελος- βελεσ- και έδαφος-, έδαφεσ-)

		Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός	
ον.	τὸ	βέλος	ἔδαφος	τὰ	βέλη	ἑδάφη
γεν.	τοῦ	βέλους	ἐδάφους	τῶν	βελῶν	ἐδαφῶν
δοτ.	τῷ	βέλει	ἐδάφει	τοῖς	βέλεσι(ν)	ἐδάφεσι(ν)
αιτ.	τὸ	βέλος	ἔδαφος	τὰ	βέλη	ἑδάφη
κλ.	(ὦ)	βέλος	ἔδαφος	(ὦ)	βέλη	ἑδάφη

Με πόσους τρόπους συνδέονται οι προτάσεις;

Οι προτάσεις στα αρχαία ελληνικά, όπως και στα νέα ελληνικά, συνδέονται με τρεις τρόπους μεταξύ τους:

1. με ασύνδετο σχήμα
2. με παρατακτική σύνδεση
3. με υποτακτική σύνδεση

Τι είναι το ασύνδετο σχήμα;

Στα νέα ελληνικά

Πολλές φορές, όταν μιλάμε και θέλουμε να μεταδώσουμε μια πληροφορία γρήγορα, λέμε τις προτάσεις τη μια αμέσως μετά την άλλη, π.χ.

[Ο Γιώργος πλύθηκε], [ντύθηκε].

Στο παράδειγμα υπάρχουν δύο προτάσεις, αφού υπάρχουν δύο ρήματα. Η κάθε πρόταση μπαίνει δίπλα στην άλλη. Δεν υπάρχει κάποια λέξη που να τις ενώνει. Χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα.

Αυτός ο τρόπος σύνδεσης λέγεται ασύνδετο σχήμα.

Στα αρχαία ελληνικά

Το ίδιο συνέβαινε και στα αρχαία ελληνικά, π.χ

[Καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἔωθοῦντο], [ἐμάχοντο], [ἀπέκτεινον], [ἀπέθνησκον].

Όπως παρατηρεῖς στο παράδειγμα υπάρχουν τέσσερις προτάσεις, αφού έχουμε και τέσσερα ρήματα.

Η κάθε πρόταση μπαίνει δίπλα στην άλλη. Δεν υπάρχει κάποια λέξη που να τις ενώνει.

Χωρίζονται μεταξύ τους

με κόμμα.

Συμπέρασμα: Στο ασύνδετο σχήμα οι προτάσεις δε συνδέονται μεταξύ τους· απλώς μπαίνει η μία δίπλα στην άλλη και χωρίζονται με **κόμμα**.

Τι είναι η παρατακτική σύνδεση;**Στα νέα ελληνικά**

Το προηγούμενο παράδειγμα [Ο Γιώργος πλύθηκε], [ντύθηκε] μπορούμε να το πούμε και με άλλο τρόπο,

π.χ.

[Ο Γιώργος πλύθηκε] **και** [ντύθηκε]. Στο παράδειγμα υπάρχουν πάλι δύο προτάσεις.

Η πρώτη όμως και η δεύτερη τώρα ενώνονται με το **και**. Συνδέονται δηλαδή με μια λέξη που λέγεται

σύνδεσμος.

Στα αρχαία ελληνικά

Το ίδιο συνέβαινε και στα αρχαία ελληνικά, π.χ.

1. [Ἐν Ἀθήναις διδάσκουσι] **καὶ** [νουθετοῦσι τοὺς παῖδας]

(= Στην Αθήνα διδάσκουν και νουθετούν τα παιδιά)

2. [Ἐπισκοπῶμεν τοῦτο] **ἢ** [ἐῷμεν;].

(= Θα μελετήσουμε κι αυτό ή θα το αφήσουμε;)

3. [ὕμεις δὲ ἀποκρεμασθέντες κατασπᾶν βιάσεσθέ με], **ἀλλὰ** [μάτην πονήσετε]

(= κι εσείς να πιαστείτε απ' αυτό και να επιχειρήσετε με τη βία να με τραβήξετε με δύναμη προς τα κάτω,

αλλά μάταια θα κοπιάσετε)

Στα παραδείγματα υπάρχουν από δύο προτάσεις. Στο πρώτο ενώνονται μεταξύ τους με το συμπλεκτικό

σύνδεσμο **και**, στο δεύτερο με το διαχωριστικό **ή** και στο τρίτο με τον αντιθετικό **άλλά**.

Συμπέρασμα: Στην παρατακτική σύνδεση οι προτάσεις **παρατάσσονται**, δηλ. μπαίνουν η μία δίπλα στην άλλη,
και συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους, τους **παρατακτικούς** συνδέσμους.

Παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: α) συμπλεκτικοί, β) διαζευκτικοί ή διαχωριστικοί, γ) αντιθετικοί ή εναντιωματικοί, δ) αιτιολογικοί, ε) συμπερασματικοί.

Περισσότερα:

Στην παρατακτική σύνδεση ενώνονται **ισοδύναμες** προτάσεις, δηλαδή:

κύριες + κύριες ή δευτερεύουσες + δευτερεύουσες

- κύρια + κύρια, π.χ.

Έν Αθήναις διδάσκουσι **και** νουθετοῦσι τοὺς παῖδας

(= Στην Αθήνα διδάσκουν **και** νουθετούν τα παιδιά)

- δευτερεύουσα + δευτερεύουσα, π.χ.

διδάσκοντες [ὅτι τὸ **μὲν** δίκαιόν ἐστι], [τὸ **δὲ** ἄδικόν (ἐστι)]

(= διδάσκοντας ότι το ένα είναι δίκαιο, το άλλο άδικο)

Τι είναι η υποτακτική σύνδεση;

Στα νέα ελληνικά

Τα προηγούμενα παραδείγματα:

[Ο Γιώργος **πλύθηκε**], [**ντύθηκε**] ασύνδετο

[Ο Γιώργος **πλύθηκε** **και** **ντύθηκε**] παρατακτική σύνδεση

μπορούμε να τα πούμε και με τρίτο τρόπο, πιο σύνθετο, πιο ποικίλο, π.χ.

[Ο Γιώργος ντύθηκε], [αφού είχε πλυθεί.]
1η πρόταση
2η πρόταση

Στο παράδειγμα υπάρχουν πάλι οι δύο προτάσεις. Τώρα όμως τα πράγματα αλλάζουν. Οι δύο προτάσεις

δεν είναι ισοδύναμες. Η πρόταση που "κουβαλάει" το κυρίως νόημα είναι η πρώτη, η κύρια.

Ας δούμε άλλο ένα παράδειγμα:

Θέλω	να φάω,	γιατί πεινάω
1η πρ.	2η πρ.	3η πρ.

Στο παράδειγμα υπάρχουν τρεις προτάσεις. Η πρώτη **Θέλω** είναι η κύρια, η πρόταση που "κουβαλάει" το κυρίως νόημα. Η δεύτερη πρόταση **να φάω** υποτάσσεται στην πρώτη και είναι δευτερεύουσα. Η τρίτη πρόταση **γιατί πεινάω** είναι κι αυτή δευτερεύουσα, υποτάσσεται όμως στην προηγούμενη δευτερεύουσα (να φάω).

Στα αρχαία ελληνικά

Το ίδιο συνέβαινε και στα αρχαία ελληνικά, π.χ.

[πολλὰ ἐπιτηδεύουσιν ἐν τῷ βίῳ],	[ἵνα πορίζονται τὰ ἀναγκαῖα]
κύρια πρ.	δευτερεύουσα πρ.
(=ασκούν πολλά επαγγέλματα στη ζωή τους,	για να εξασφαλίζουν τα αναγκαία

Συμπέρασμα: Στην υποτακτική σύνδεση μια δευτερεύουσα πρόταση (δπ) **υποτάσσεται** σε μια κύρια πρόταση (κπ) ή σε μια άλλη δευτερεύουσα πρόταση (δπ): οι προτάσεις **συνδέονται με τους υποτακτικούς συνδέσμους**.

Υποτακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: α) παραχωρητικοί ή ενδοτικοί, β) χρονικοί, γ) τελικοί, δ) ειδικοί, ε) υποθετικοί, στ) ενδοιαστικοί ή διστακτικοί.

ΠΡΟΣΟΧΗ

Για να μάθουμε να διακρίνουμε **εύκολα** αν η σύνδεση των προτάσεων είναι παρατακτική ή υποτακτική, θα πρέπει να **ξέρουμε** καλά τους συνδέσμους.

Κλίση του ρήματος εἶμι

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική	Απαρέμφατο	
Ενεστώτας	εἰμί	ᾧ	εἶην	ἴσθι	εἶναι
	εἶ	ᾗς	εἶης	ἔστω	Μετοχή
	ἐστί	ᾗ	εἶη		
	ἐσμέν	ᾧμεν	εἶημεν – εἶμεν	ἔστε	
	ἐστέ	ᾗτε	εἶητε – εἴτε	ἔστων ἢ ὄντων	
	εἰσίν	ᾧσιν	εἶησαν – εἴεν	ἢ ἔστωσαν	
Παρατατικός	ἦ καὶ ἦν				Απαρέμφατο
	ἦσθα				
	ἦν				
	ἦμεν				
	ἦτε ἢ ἦστε				
	ἦσαν				
Μέλλοντας	ἔσομαι		ἐσοίμην		Απαρέμφατο
	ἔσῃ ἢ ἔσει		ἔσοιο		
	ἔσται		ἔσοιτο		Μετοχή
	ἐσόμεθα		ἐσοίμεθα		
	ἔσεσθε		ἔσοισθε		
	ἔσονται		ἔσονται		
Αόριστος	ἐγενόμην	γένωμαι	γενοίμην		Απαρέμφατο
	ἐγένου	γένῃ	γένοιο	γενοῦ	
	ἐγένετο	γένηται	γένοιτο	γενέσθω	γενέσθαι
	ἐγενόμεθα	γενώμεθα	γενοίμεθα		Μετοχή
	ἐγένεσθε	γένησθε	γένοισθε	γενέσθε	

Παρακειμενος	ἐγένοντο	γένωνται	γένοιντο	γενέσθων, γενέσθωσαν	γενόμενος γενομένη γενόμενον
		γεγονώς, - υῖα, -ός ᾧ			Απαρέμφατο
		γεγονώς, - υῖα, -ός ῆς	γεγονώς, -υῖα, - ός εἶην		γεγονέναι
	γέγονα	γεγονώς, - υῖα, -ός ῆ	γεγονώς, -υῖα, - ός εἶης	γεγονώς, -υῖα, - ός ἴσθι	Μετοχή
	γέγονας	γεγονότες, - υῖαι, -	γεγονώς, -υῖα, - ός εἶη	γεγονώς, -υῖα, - ός ἔστω	
	γέγονε	υῖαι, -	γεγονότες, -υῖαι, - -ότα εἶημεν	γεγονότες, - υῖαι, -ότα ἔστε	γεγονώς
	γεγόναμεν	γεγονότες, - υῖαι, -	γεγονότες, -υῖαι, - -ότα εἶητε	γεγονότες, - υῖαι, -	γεγονυῖα
	γεγόνατε	ότα ῆτε	γεγονότες, -υῖαι, - -ότα εἶησαν	ότα ἔστων	γεγονός
	γεγόνασιν	υῖαι, -			
		ότα ᾧσιν			
Υπερσυντέλικος	ἐγεγόνειν				
	ἐγεγόνεις				
	ἐγεγόνει				
	ἐγεγόνεμεν				
	ἐγεγόνετε				
	ἐγεγόνεσαν				

ΤΑ ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΡΟΣΩΠΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

Απρόσωπα ή **τритоπρόσωπα ρήματα** ονομάζονται όσα βρίσκονται στο γ' ενικό πρόσωπο και δε δέχονται ως υποκείμενο πρόσωπο ή πράγμα (απρόσωπη σύνταξη). Από αυτά μερικά απαντούν μόνο ως απρόσωπα, όπως τα *χρή, μέλει, ἔξεστι*, ενώ τα περισσότερα προέρχονται από προσωπικά ρήματα, ενεργητικά ή παθητικά. Μερικά από τα συνηθέστερα απρόσωπα ρήματα είναι:

*ἀγγέλλεται**μέλλει* (πρόκειται)*ἄρκει* (είναι αρκετό)*νομίζεται**δεῖ* (πρέπει)*ὁμολογείται**δοκεῖ* (φαίνεται καλό,
αποφασίζεται)*πρέπει**ἔστι / ἔνεστι / πάρεστι* (είναι
δυνατόν)*προσέκει* (αρμόζει, ταιριάζει)*ἐγχωρεῖ* (επιτρέπεται)*συμβαίνει**ἐνδέχεται**συμφέρει**ἔξεστι* (είναι δυνατόν,
επιτρέπεται)*φαίνεται*

λέγεται

χρη (πρέπει) κ.ά.

Απρόσωπη σύνταξη έχουν και οι **απρόσωπες εκφράσεις**: αυτές είναι περιφράσεις που σχηματίζονται:

1. α) Με το ρήμα *έστι* και ένα αφηρημένο ουσιαστικό ή το ουδέτερο ενός επιθέτου ή μιας μετοχής:

ἀγαθόν ἐστι (είναι καλό)*θαυμαστόν ἐστι**ἄδηλόν ἐστι* (δεν είναι φανερό)*καλόν ἐστι**ἀναγκαῖόν ἐστι**κίνδυνός ἐστι**ἀνάγκη ἐστὶ**λόγος ἐστὶ* (λέγεται, υπάρχει φήμη)*ἄξιόν ἐστι* (αξιίζει)*νόμος ἐστὶ**δεινόν ἐστι* (είναι φοβερό,
παράλογο)*ῥᾶδιόν ἐστι* (είναι εύκολο)*δέον ἐστὶ* (πρέπει)*σαφές ἐστι**δέος ἐστὶ* (υπάρχει φόβος)*φανερὸν ἐστι**δηλόν ἐστι* (είναι φανερό)*φόβος ἐστὶ**δυνατόν ἐστι**χρήσιμόν ἐστι*

δίκαιόν ἐστι

χαλεπόν ἐστι (εἶναι δύσκολο)

εἰκός ἐστι (εἶναι φυσικό)

χρεών ἐστι (εἶναι αναγκαίο/μοιραίο)
κ.ά.

2. β) Με το ρήμα ἔχει και ένα τροπικό επίρρημα:

ἀναγκαίως ἔχει (εἶναι αναγκαίο)

κακῶς ἔχει (εἶναι κακό)

ἀρκούντως ἔχει (αρκεῖ)

καλῶς ἔχει (εἶναι καλό, σωστό)

δεινῶς ἔχει (εἶναι φοβερό)

ὀρθῶς ἔχει (εἶναι σωστό, ὀρθό)

εὖ ἔχει (εἶναι καλό)

ῥαδίως ἔχει (εἶναι εύκολο) κ.ά.

1. Το υποκείμενο των απρόσωπων ρημάτων και εκφράσεων

Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις έχουν ως υποκείμενο:

1. α) Απαρέμφατο:

Δεῖ τὸν παῖδα ζῆν κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ παιδαγωγοῦ.

Προσέκει μισεῖν καὶ κολάζειν τοὺς προδότας καὶ δωροδόκους.

Ἀνάγκη ἐστὶ μάχεσθαι.

2. β) Δευτερεύουσα πρόταση, κυρίως ειδική, πλάγια ερωτηματική ή ενδοιαστική³:

Δηλόν ἐστὶ ὅτι κέρδους ἔνεκ' ἀδικοῦσιν. [ειδική]

Ἀγγέλλεται ὅτι βασιλεὺς ἀφίκετο. [ειδική]

Ἄδηλόν ἐστὶ εἰ βουλήσονται φίλοι εἶναι. (αν θα θελήσουν) [πλάγια ερωτηματική]

Δέος ἐστὶ μὴ παρακρουσθῆτε ὑπὸ τούτων. [ενδοιαστική]

N.E.: • Φαίνεται πως λείπει. • Πρέπει να πας. [βουλευτική] • Άγνωστο πώς έφυγε.

• Υπάρχει φόβος μήπως το τζάμι σπάσει.

3. Η δοτική προσωπική κοντά σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις

Κοντά σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις τίθεται συνήθως ένας προσδιορισμός σε δοτική πτώση που δηλώνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το ρήμα και ονομάζεται **δοτική προσωπική**.

ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

168. Τα τριτόκλιτα επίθετα διαιρούνται κατά το χαρακτήρα τους, όπως και τα ουσιαστικά, σε **φωνηεντόληκτα** και **συμφωνόληκτα** (π.β. § 107).

Α΄. Φωνηεντόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης

169 α) Τρικάτάληκτα (σε -ύς, -ειᾶ, -ῦ)

(θ. βαθυ-, βαθε-)

(θ. θηλυ-, θηλε-)

			Ενικός αριθμός			
ον.	βαθὺ-ς	βαθεῖα	βαθὺ	θηλυ-ς	θηλειᾶ	θηλυ
γεν.	βαθέ-ος	βαθείας	βαθέ-ος	θηλε-ος	θηλείας	θήλε-ος
δοτ.	βαθεῖ	βαθεία	βαθεῖ	θήλει	θηλεία	θήλει
αιτ.	βαθὺ-ν	βαθεῖαν	βαθὺ	θηλυ-ν	θηλειᾶν	θηλυ
κλ.	βαθὺ	βαθεῖα	βαθὺ	θηλυ	θηλειᾶ	θηλυ

			Πληθυντικός αριθμός			
ον.	βαθεῖς	βαθεῖται	βαθέ-α	θήλεις	θηλείαι	θήλε-α
γεν.	βαθέ-ων	βαθειῶν	βαθέ-ων	θηλέ-ων	θηλειῶν	θηλέ-ων
δοτ.	βαθέ-σι	βαθείαις	βαθέ-σι	θήλε-σι	θηλείαις	θήλε-σι
αιτ.	βαθεῖς	βαθείας	βαθέ-α	θήλεις	θηλείας	θήλε-α
κλ.	βαθεῖς	βαθεῖται	βαθέ-α	θήλεις	θηλείαι	θήλε-α

Παρατηρήσεις

170. Τα τριτόκλιτα επίθετα σε -ύς, -ειᾶ, -ῦ:

1) στο αρσεν. (και στο ουδέτερο) είναι γενικώς οξύτονα: *βαθύς, βαρύς, βραδύς, γλυκύς, δασύς, εὐθύς, εὐρύς, ἡδύς, θρασύς, ὄξύς, παχύς, ταχύς, τραχύς* κ.ά.· βαρύτονα είναι μόνο το *θηλὺς, θήλεια, θήλυ* και το *ἥμις, ἡμίσεια, ἥμισυ* (γεν. του *ἡμίσεος, τῆς ἡμισείας, τοῦ ἡμίσεος* κτλ.).

2) παρουσιάζονται με δύο θέματα: το ένα σε -υ, από το οποίο σχηματίζονται η ονομαστ., αιτιατ. και κλητ. του ενικού του αρσεν. και του ουδετέρου, και το άλλο σε -ε, από το οποίο σχηματίζονται όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών.

3) συναιρούν το χαρακτήρα ε με το ακόλουθο ε ή ι σε ει· το *ἥμις* συναιρεί πολλές φορές και το ε+α στο τέλος του ουδετέρου σε -η: *τὰ ἡμίσεα* και *τὰ ἡμίση*.

4) την κλητ. του ενικού του αρσεν. τη σχηματίζουν χωρίς κατάληξη -ς (*ὦ βαθύ, ὦ ταχύ, ὦ θήλυ, ὦ ἥμισυ*) και την αιτιατ. του πληθ. όμοια με την ονομαστική (*τοὺς βαθεῖς, τοὺς ταχεῖς*· πβ. § 112, 4: *τοὺς πῆχεις*).

5) το θηλυκό το σχηματίζουν με την κατάληξη -ja: *βαθέ-ja*, όπου το ε+j συναιρείται σε -ει: *βαθεῖα*.

β) Δικατάληκτα (σε -ύς, -ῦ, γεν. -υος ή -εος)

171. Κατά την γ΄ κλίση κλίνονται και μερικά σύνθετα δικατάληκτα επίθετα σε -υς (αρσ. και θηλ.), -υ (ουδέτ.), γεν. -υος ή -εος, με β΄ συνθετικό ουσιαστικό φωνηεντόληκτο σε -υς (γεν. -υος ή -εως).

Παραδείγματα

(θ. εὐβοτρυ -)

(θ. διπηχυν-, διπήχε-)

			Ενικός αριθμός			
ον.	ὁ ἡ	εὐβοτρυ-ς	τὸ	εὐβοτρυ	ὁ ἡ	δίπηχν-ς
γεν.	τοῦ τῆς	εὐβότρυ-ος	τοῦ	εὐβότρυ-ος	τοῦ τῆς	διπήχε-ος
δοτ.	τῷ τῇ	εὐβότρυ-ϊ	τῷ	εὐβότρυ-ϊ	τῷ τῇ	διπήχει
αιτ.	τὸν τήν	εὐβοτρυ-ν	τὸ	εὐβοτρυ	τὸν τήν	δίπηχυν
κλ.	(ὦ)	εὐβοτρυ	(ὦ)	εὐβοτρυ	(ὦ)	δίπηχν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ αἱ	εὐβότρυ-ες	τὰ	εὐβότρυ-α	οἱ αἱ	διπήχεις
γεν.	τῶν	εὐβοτρυ-ων	τῶν	εὐβοτρυ-ων	τῶν	διπήχε-ων
δοτ.	τοῖς ταῖς	εὐβότρυ-σι	τοῖς	εὐβότρυ-σι	τοῖς ταῖς	διπήχε-σι
αιτ.	τούς τὰς	εὐβότρυ-ς	τὰ	εὐβότρυ-α	τούς τὰς	διπήχεις
κλ.	(ὦ)	εὐβότρυ-ες	(ὦ)	εὐβότρυ-α	(ὦ)	διπήχεις

Ενικός αριθμός

ον.	τὸ	δίπηχυν	τὰ	διπήχε-α και διπήχη
γεν.	τοῦ	διπήχε-ος	τῶν	διπήχε-ων
δοτ.	τῷ	διπήχει	τοῖς	διπήχε-σι
αιτ.	τὸ	δίπηχυν	τὰ	διπήχε-α (-η)
κλ.	(ὦ)	δίπηχυν	(ὦ)	διπήχε-α (-η)

Πληθυντικός αριθμός

Β'. Συμφωνόληκτα επίθετα της γ' κλίσης

I. Αφωνόληκτα
α) Τρικατάληκτα

172. 1. Σε -ας, -ασα, -αν

(θ. παντ-)

Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	πᾶς	πᾶσα	πᾶν	πάντ-ες	πᾶσαι	πάντ-α
γεν.	παντ-ός	πάσης	παντ-ός	πάντ-ων	πασῶν	πάντ-ων
δοτ.	παντ-ι	πάση	παντ-ι	πᾶσι	πάσαις	πᾶσι
αιτ.	πάντ-α	πᾶσαν	πᾶν	πάντ-ας	πάσας	πάντ-α
κλ.	πᾶς	πᾶσα	πᾶν	πάντ-ες	πᾶσαι	πάντ-α

Ὅμοια κλίνονται: ἄπας, ἄπασα, ἄπαν· σύμπας, σύμπασα, σύμπαν· ἀπαξάπας, ἀπαξάπασα, ἀπαξάπαν.

173. 2. Σε -εις, -εσσα, -εν

(θ. χαριεντ-, χαριετ-)

Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός		
ον.	χαρίεις	χαρίεσσα	χαρίεν	χαριεντ-ες	χαρίεσσαι	χαριεντ-α
γεν.	χαριεντ-ος	χαριέσσης	χαριεντ-ος	χαριέντ-ων	χαριεσσῶν	χαριέντ-ων
δοτ.	χαριεντ-ι	χαριέσση	χαριεντ-ι	χαρίεσι	χαριέσσαις	χαρίεσι
αιτ.	χαριεντ-α	χαρίεσσαν	χαρίεν	χαριεντ-ας	χαρίεσσας	χαριεντ-α
κλ.	χαρίεν	χαρίεσσα	χαρίεν	χαριεντ-ες	χαρίεσσαι	χαριεντ-α

Κατά το χαρίεις, -εσσα, -εν (= γεμάτος χάρη. χαριτωμένος) κλίνονται επίθετα που σημαίνουν πλησμονή (βλ. § 397, 4): ἀστερόεις, ἡνεμόεις και ἀνεμόεις (= αυτός που έχει πολύ άνεμο ή γρήγορος όπως ο άνεμος), ἰχθυόεις, ὑλήεις (= γεμάτος δάση), φωνήεις (= αυτός που έχει φωνή) κ.ά.

174. 3 Σε -ων, -ουσα, -ον

(θ. άκοντ-)

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ἄκων	ἄκουσα	ἄκον	ἄκοντ-ες	ἄκουσαι	ἄκοντ-α
γεν.	ἄκοντ-ος	ἀκούσης	ἄκοντ-ος	ἄκόντ-ων	ἀκουσῶν	ἄκόντ-ων
δοτ.	ἄκοντ-ι	ἀκούσῃ	ἄκοντ-ι	ἄκουσι	ἀκούσαις	ἄκουσι
αιτ.	ἄκοντ-α	ἄκουσαν	ἄκον	ἄκοντ-ας	ἀκούσας	ἄκοντ-α
κλ.	ἄκον	ἄκουσα	ἄκον	ἄκοντ-ες	ἄκουσαι	ἄκοντ-α

Κατά το ἄκων (= μη θέλοντας, ακούσιος) κλίνεται και το ἐκών, ἐκούσα, ἐκόν (= θέλοντας, εκούσιος), γεν. ἐκόντ-ος, ἐκούσης, ἐκόντ-ος κτλ.

II. Εγρινόληκτα και υγρόληκτα

Δικατάληκτα

(θ. εὔδαιμον-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	εὔδαιμων	τὸ	εὔδαιμον
γεν.	τοῦ	τῆς	εὔδαιμον-ος	τοῦ	εὔδαιμον-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	εὔδαιμον-ι	τῷ	εὔδαιμον-ι
αιτ.	τὸν	τὴν	εὔδαιμον-α	τὸ	εὔδαιμον
κλ.		(ῶ)	εὔδαιμον	(ῶ)	εὔδαιμον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	εὔδαιμον-ες	τὰ	εὔδαιμον-α
γεν.		τῶν	εὔδαιμόν-ων	τῶν	εὔδαιμόν-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	εὔδαιμο-σι	τοῖς	εὔδαιμο-σι
αιτ.	τοὺς	τάς	εὔδαιμον-ας	τὰ	εὔδαιμον-α
κλ.		(ῶ)	εὔδαιμον-ες	(ῶ)	εὔδαιμον-α

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἡ	σῶφρων	τὸ	σῶφρον
γεν.	τοῦ	τῆς	σῶφρον-ος	τοῦ	σῶφρον-ος
δοτ.	τῷ	τῇ	σῶφρον-ι	τῷ	σῶφρον-ι
αιτ.	τὸν	τὴν	σῶφρον-α	τὸ	σῶφρον
κλ.		(ῶ)	σῶφρον	(ῶ)	σῶφρον

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	αἱ	σῶφρον-ες	τὰ	σῶφρον-α
γεν.		τῶν	σωφρόν-ων	τῶν	σωφρόν-ων
δοτ.	τοῖς	ταῖς	σῶφρο-σι	τοῖς	σῶφρο-σι
αιτ.	τοὺς	τάς	σῶφρον-ας	τὰ	σῶφρον-α
κλ.		(ῶ)	σῶφρον-ες	(ῶ)	σῶφρον-α

III. Σιγμόληκτα δικατάληκτα (αρσ. και θηλ. σε -ης, ουδ. σε -ες) (θ. ἀληθεσ-)

		Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός			
ον.	ὁ ἡ	ἀληθής	τὸ	ἀληθές	οἱ αἱ	ἀληθεῖς	τὰ	ἀληθῆ	
γεν.	τοῦ τῆς	ἀληθοῦς	τοῦ	ἀληθοῦς	τῶν	ἀληθῶν	τῶν	ἀληθῶν	
δοτ.	τῷ τῇ	ἀληθεῖ	τῷ	ἀληθεῖ	τοῖς ταῖς	ἀληθέσι	τοῖς	ἀληθέσι	
αιτ.	τὸν τὴν	ἀληθῆ	τὸ	ἀληθές	τούς τὰς	ἀληθεῖς	τὰ	ἀληθῆ	
κλ.	(ὦ)	ἀληθές	(ὦ)	ἀληθές	(ὦ)	ἀληθεῖς	(ὦ)	ἀληθῆ	

(θ. συνηθεσ-)

		Ενικός αριθμός				Πληθυντικός αριθμός			
ον.	ὁ ἡ	συνήθης	τὸ	σύνηθες	οἱ αἱ	συνήθεις	τὰ	συνήθη	
γεν.	τοῦ τῆς	συνήθους	τοῦ	συνήθους	τῶν	συνήθων	τῶν	συνήθων	
δοτ.	τῷ τῇ	συνήθει	τῷ	συνήθει	τοῖς ταῖς	συνήθεσι	τοῖς	συνήθεσι	
αιτ.	τὸν τὴν	συνήθη	τὸ	σύνηθες	τούς τὰς	συνήθεις	τὰ	συνήθη	
κλ.	(ὦ)	σύνηθες	(ὦ)	σύνηθες	(ὦ)	συνήθεις	(ὦ)	συνήθη	

Παρατηρήσεις

182. Τα σιγμόληκτα επίθετα της γ' κλίσης σε -ης, -ες έχουν θέμα σε -εσ-.

Στα επίθετα αυτά:

1) η ενική ονομαστική του αρσενικού και του θηλ. σχηματίζεται χωρίς κατάληξη, αλλά το βραχύχρονο φων. ε που είναι πριν από το χαρακτήρα εκτείνεται σε **η**: θ. ἀληθεσ- = ὁ, ἡ ἀληθής· θ. συνηθεσ- = ὁ, ἡ συνήθης· θ. πληρεσ- = ὁ, ἡ πλήρης· όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών σχηματίζονται από το θέμα σε -εσ-, αλλά ο χαρακτ. σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα αποβάλλεται, και τα δύο αυτά φωνήεντα συναιρούνται (θ. ἀληθεσ-: ἀληθέσ-ος, ἀληθέ-ος = ἀληθοῦς· θ. συνηθεσ-: συνήθεσ-α συνήθε-α = συνήθη κτλ., βλ. § 64, 1· πβ. § 134, 3 και § 137, 3)·

2) η ενική κλητική του αρσενικού και του θηλυκού και η ενική ονομαστική, αιτ. και κλητ. του ουδετέρου είναι όμοιες με το θέμα (χωρίς κατάληξη): ὦ ἐπιμελές, τὸ ἐπιμελές·

3) η δοτ. του πληθ. σχηματίζεται με απλοποίηση των δύο σ: τοῖς ἀληθέσ-σι - ἀληθέσι (πβ. § 137, 4)·

4) η αιτιατ. του πληθ. στο αρσενικό και το θηλ. είναι όμοια με την ονομαστική του πληθ.: οἱ ἀληθεῖς - τούς ἀληθεῖς (πβ. § 112, 4 και § 170, 4).

183. Τα βαρύτονα σιγμόληκτα επίθ. της γ' κλίσης σε -ης, -ες:

1) στην ενική κλητ. του αρσενικού και του θηλ. και στην ενική ονομαστ., αιτιατική και κλητ. του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο (αν είναι υπερδισύλλαβα): ὁ, ἡ συνήθης, ὦ σύνηθες - τὸ σύνηθες· ὁ, ἡ αὐθάδης, ὦ αὐθαδες - τὸ αὐθαδες· όσα όμως λήγουν σε -ώδης, -ώλης, -ήρης: ὁ, ἡ εὐώδης, ὦ εὐῶδες - τὸ εὐῶδες· ὁ, ἡ ἐξώλης, ὦ ἐξῶλες - τὸ ἐξῶλες· ὁ, ἡ ποδήρης, ὦ ποδήρες - τὸ ποδήρες·

2) στη γεν. του πληθ. τονίζονται στην παραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα (§ 54) από αναλογία πρὸς τη γεν. του ενικού: τῶν συνηθέσ-ων, συνηθέ-ων = συνήθων (όπως τοῦ συνήθους)· τῶν πληρέσ-ων, πληρέ-ων = πλήρων (όπως τοῦ πλήρους)· τῶν εὐωδέσ-ων, εὐωδέ-ων = εὐώδων (όπως τοῦ εὐώδους).

1. Επιρρηματικές μετοχές

Το υποκείμενο μιας μετοχής βρίσκεται πάντοτε στην ίδια πτώση με τη μετοχή. Όταν το υποκείμενο μιας επιρρηματικής μετοχής έχει και άλλο συντακτικό ρόλο στην πρόταση (π.χ. είναι και υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος), η μετοχή χαρακτηρίζεται συνημμένη. Αντίθετα, όταν το υποκείμενο μιας επιρρηματικής μετοχής δεν έχει άλλη συντακτική θέση στην πρόταση, δηλαδή χρωστάει την ύπαρξή του στην παρουσία της μετοχής και μόνο, η επιρρηματική μετοχή χαρακτηρίζεται απόλυτη και βρίσκεται συνήθως σε πτώση γενική.

Έχει το **υποκείμενο** της επιρρηματικής μετοχής άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση;

Η επιρρηματική μετοχή είναι **συνημμένη**

Η επιρρηματική μετοχή είναι **απόλυτη**

Παρατηρήσεις

1. Η απόλυτη μετοχή βρίσκεται σε πτώση γενική (**γενική απόλυτη**), όταν ανήκει σε προσωπικό ρήμα, ή και σε αιτιατική (**αιτιατική απόλυτη**), συνήθως όταν ανήκει σε απρόσωπο ρήμα.

2. Προσοχή! Μια επιρρηματική μετοχή σε γενική πτώση δεν είναι πάντοτε (γενική) απόλυτη. Είναι πιθανό να συνάπτεται με άλλον όρο της πρότασης ο οποίος βρίσκεται σε γενική πτώση.

Π.χ. Κατηγορούσί τινες ήμῶν ὡς οὐκ ὀρθῶς βουλευομένων. Η μετοχή είναι συνημμένη, γιατί το υποκείμενό

της ήμῶν είναι ταυτόχρονα και αντικείμενο του ρήματος κατηγοροῦσι.

2. Κατηγορηματική μετοχή

Έχει ήδη γίνει λόγος στην προηγούμενη τάξη για την κατηγορηματική μετοχή που μεταφράζεται με τη βοήθεια των λέξεων να, ότι /πως και που (κυρίως μετά από ρήματα ψυχικού πάθους). Συνοδεύει συγκεκριμένα είδη ρημάτων ως συμπλήρωμα και λειτουργεί ως κατηγορούμενο ή ομοιόπτωτος (κατηγορηματικός) προσδιορισμός. Αναφέρεται στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος.

Ρήματα που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή	
συνδετικά	<i>εἰμί, γίγνομαι, ὑπάρχω, τυγχάνω, φαίνομαι, λανθάνω</i>
έναρξης, λήξης	<i>ἄρχω, ἄρχομαι, παύω, παύομαι, λήγω, διαλείπω</i>
καρτερίας, ανοχής, κόπου, κορεσμού	<i>καρτερῶ, περιορῶ, ἀνέχομαι, κάμνω, ὑπομένω, ἄρκω</i>
ευεργεσίας, αδικίας, νίκης, ήττας	<i>ἀδικῶ, εὖ ποιῶ, νικῶ, ἡττῶμαι</i>
ψυχικού πάθους	<i>χαίρω, ἡδομαι, ἀγανακτῶ, ἄχθομαι, αἰσχύνομαι, χαλεπῶς φέρω, αἰδοῦμαι</i>
αίσθησης, μάθησης, μνήμης	<i>αἰσθάνομαι, ὁρῶ, ἀκούω, εὕρισκω, γιγνώσκω, μανθάνω, μέμνημαι, ἐνθυμοῦμαι</i>
δείξης, αγγελίας, ελέγχου	<i>δείκνυμι, δηλῶ, ἀγγέλλω, ἐλέγχω</i>

Το άμεσο και έμμεσο αντικείμενο

Όπως διδαχθήκατε πέρυσι (Ενότητα 11), εκτός από τα ρήματα που η σημασία τους συμπληρώνεται με ένα αντικείμενο (μονόπρωτα ρήματα), υπάρχουν και αυτά που η σημασία τους συμπληρώνεται με δύο αντικείμενα που δε συνδέονται παρατακτικά μεταξύ τους (δίπρωτα ρήματα). Στην περίπτωση που συναντάμε δίπρωτο ρήμα, διακρίνουμε τα αντικείμενά του σε **άμεσο** και **έμμεσο** σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα:

δίπρωτα ρήματα		
άμεσο αντικείμενο	έμμεσο αντικείμενο	παράδειγμα
αιτιατική	δοτική	<i>Πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ.</i>
αιτιατική	γενική	<i>Ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούσασθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.</i>
αιτιατική προσώπου	αιτιατική πράγματος	<i>Ὑμεῖς ὑμᾶς κακὸν οὐδὲν πώποτε ἐποιήσαμεν.</i>
γενική	δοτική	<i>Τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας παρεχωρήσατε αὐτῷ.</i>

Παρατήρηση

Απαρέμφατο ή δευτερεύουσα ονοματική πρόταση που επέχει θέση αντικειμένου αντιστοιχεί στην αιτιατική πτώση ουσιαστικού που δηλώνει πράγμα.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να αντικαταστήσετε τους τύπους της οριστικής στις άλλες εγκλίσεις προσέχοντας το χρόνο, το πρόσωπο και τον αριθμό.

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
φυλάττεις					
διώκει					
ἐταράξατε					
θύσουσι					
ἤλλαξαν					
ἐλέγχετε					
ἐβλάψαμεν					
ἐρρίφατε					
ᾠρύξας					
εἶ					
γράφουσι					
πέπραχας					
λέγει					

2. Να γράψετε το ίδιο πρόσωπο στην Προστακτική στον ίδιο χρόνο:

ἤκουσας
λούουσι
ἀνεγράψατε
ἀναβλέπεις
διαλύετε

κεκρύφασι
διαπεφύλαχε
διεβούλευσαν
διδάσκεις
κατακαίει

3. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα τοποθετώντας τα ρήματα στις υπόλοιπες εγκλίσεις του χρόνου στον οποίο βρίσκονται, στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό.

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
	παύσωνται		
		ιδρύσαιο	
πραξόμεθα			βλάπτου
	ψεύσησθε		
			τέτριφθε
κηρύσσετε			
	διώξης		
		ἐλπίσοιμεν	
			τριψάντων
ἤθροισας			
	τρέπωσι(ν)		

4. Να συμπληρώσετε τους χρόνους που λείπουν από τον παρακάτω πίνακα, διατηρώντας τους ρηματικούς τύπους στην ίδια έγκλιση, στον ίδιο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤ.	ΜΕΛΛΩΝ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤ.
τοξεύετε					
	ἔρριπτες				
		πείσουσι(ν)			
			ἀλλάξαιμι		
				ἐστρατευκότες ὦμεν	
					ἐκεκελεύκει

5. Να σχηματίσετε τους τύπους των ρημάτων οι οποίοι ζητούνται μέσα σε παρένθεση.
 παιδεύω (γ' πληθ. οριστικής ενεστώτα).....
 ἐλπίζω (α' ενικό οριστικής παρατατικού).....
 πράττω (α' πληθ. οριστικής μέλλοντα).....
 τρίβω (β' ενικό οριστικής αορίστου).....
 γράφω (β' πληθ. οριστικής παρακειμένου).....
 τοξεύω (β' ενικό υποτακτικής ενεστώτα).....
 κρύπτω (α' πληθ. υποτακτικής αορίστου).....
 λέγω (γ' πληθ. ευκτικής ενεστώτα).....
 διώκω (α' ενικό ευκτικής αορίστου).....
 κηρύσσω (β' ενικό προστακτικής ενεστώτα).....
 πλήττω (β' πληθ. προστακτικής αορίστου).....

6. Να σχηματίσετε τις πτώσεις των ουσιαστικών που σας ζητούνται μέσα σε παρένθεση.
 ἡ λύπη (δοτική ενικού).....
 ἡ θάλασσα (γεν. ενικού).....
 ὁ ἀθλητής (αιτιατ. πληθυντικού).....
 ἡ ὁδός (ονομαστική πληθυντικού).....
 τὸ δῶρον (δοτική πληθυντικού).....
 ἡ δύναμις (γενική ενικού).....
 ὁ γέρον (ονομαστική πληθυντικού).....
 ὁ κόραξ (δοτική ενικού).....
 ἡ πατρίς (αιτιατική πληθυντικού).....
 ὁ χειμὼν (δοτική ενικού).....
 ὁ λιμήν (αιτιατική ενικού).....
 τὸ μῆκος (ονομαστική πληθυντικού).....

7. Να εντοπίσετε στις παρακάτω προτάσεις το ρήμα, το υποκείμενο και, όπου υπάρχουν, το κατηγορούμενο ή το αντικείμενο ή τα αντικείμενα (άμεσο και έμμεσο).

- Ὁ παῖς λούεται.
- Ὁ χρησμός σαφής ἐστίν.
- Οὐ γινώσκω τὴν ἀλήθειαν.
- Διηγέσομαι ὑμῖν μῦθον.

- ε. Σωκράτης διδάσκει τὸς νεανίας τὴν ἀρετὴν.
στ. Λακεδαιμόνιοι ἀπέθανον ἐν Θερμοπύλαις.

8. Να αναγνωρίσετε το εἶδος της μετοχής στις παρακάτω προτάσεις (επιθετική, κατηγορηματική, επιρρηματική).

- α. Μακάριοι εἰσὶ οἱ πιστεύοντες εἰς ἐμέ.
β. Ἀγγέλλω τὸς Λακεδαιμονίους νενικηκότας.
γ. Οὗτος τοσαῦτα εἰπὼν ἀπῆλθεν.
δ. Ἔρχομαι λέξων τοῦτο.
ε. Ὁ φεύγων πόνους φεύγει τιμὰς.
στ. Χαίρω λέγων τὴν ἀλήθειαν.
ζ. Ἐλυποῦντο ἡττηθέντες.
η. Ἦλθεν ἔχων ὀλίγας ναῦς.

9. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους της ευκτικής.

- α) Οἱ δὲ στρατιῶται ἔλεγον ὅτι ἀδικώτατα ..... (πάσχω, ενεστ.).
β) Οὐδὲ τοῦτοις εἶπε ὅ,τι ..... (πράττω, γ' ενικό μελλ.).
γ) Ὁ ἄγγελος εἶπεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ..... τὴν Πύλον (τειχίζω, αόρ.).
δ) Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπεκρίναντο ὡς ..... πρέσβεις (πέμπω, μελλ.).
ε) Κῦρος ἔλεγεν ὅτι ἡ ὁδὸς ..... πρὸς βασιλέα μέγαν εἰς Βαβυλῶνα.
(εἰμί, μελλ.)

10. Να τοποθετήσετε στην κατάλληλη πτώση, γένος και αριθμό τα ε- πίθετα που βρίσκονται σε παρένθεση.

- α) Εἶχε τράπεζαν ..... ἐδεσμάτων (πλήρης, πολυτελής).
β) Νοῦς ..... ἐν σώματι ..... (ὕγις).
γ) Ἀνθρώπων ..... τοῦτο ἔργον εἶναι νομίζομεν. (ἄφρων)
δ) Αἱ τάφροι ..... ἦσαν (βαθὺς).
ε) ..... ἄνθη ἐν τῷ λειμῶνι συνελέγομεν (πολυειδής).

11. Συμπληρώστε τα κενά με το σωστό τύπο της ἐγκλίσης που δίνεται στην παρένθεση:

- Μὴ ..... (κρίνω, προστ., ενεστ.) ἵνα μὴ κριθῇτε.
- Πορεύεται εἰς τὸ ἱερὸν, ἵνα ..... (εὐχομαι, υποστ., αορ.) τῷ θεῷ.
- Ἐὰν δύο εὐθεῖαι ..... (τέμνω, υποστ., ενεστ.) ἀλλήλας, τὰς κατὰ κορυφὴν
γωνίας ἴσας ποιοῦσιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

Συγγραφέας: ΜΠΙΚΑΚΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Εκδόσεις: ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Συγγραφέας: ΛΙΝΑΡΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Εκδόσεις: ΧΑΤΖΗΘΩΜΑ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΜΠΕΔΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Συγγραφική ομάδα: ΤΟΤΣΙΚΑΣ ΑΛΕΞΗΣ, ΜΠΑΡΛΙΑΣ ΗΛΙΑΣ, ΜΟΥΚΙΟΥ ΣΟΦΙΑ,
ΜΠΟΥΜΠΑΡΗΣ ΝΙΚΟΣ

Εκδόσεις : GUTENBERG

Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β', Γ' Γυμνασίου, Πολυξένη Μπίλλα,
ΟΕΔΒ, Αθήνα, Έκδοση Α 2007

Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής, Α. Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Έκδοση
2006

Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (σε 66 ενότητες), Ν.Σπ. Ασωνίτη, Β.Δ.
Αναγνωστόπουλου, Αθήνα χ.χ.

Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Λιναρδής Ιωάννης, εκδ. Χατζηθωμά,
Θεσσαλονίκη, 2009

Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Καραδήμος Ιωάννης, εκδ. Φίλιππος,
Θεσσαλονίκη, 1992

Συντακτικόν της Ελληνικής Γλώσσης, Κωνσταντίνος Σ. Κατεβαίνης, εκδ.
Παπαδήμα, Αθήνα, 1978

[Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#)